

a. légé

krisztusi
élet

KRISZTUSI ÉLET

PIERRE-ANDRÉ LIÉGÉ

KRISZTUSI ÉLET

BÉCS, 1973

Az eredeti mű címe és kiadója:

VIVRE EN CHRÉTIEN

Copyright 1960 by *Librairie Arthème Fayard*

Egyházi jóváhagyással

Fordította: *Bernáth Ferenc*

Fedőlapterv: *Agnes Falkner*

Copyright 1973 by Verlag OPUS MYSTICI CORPORIS

(in Verbindung mit dem Österreichischen Pastoralinstitut)

A-1042 WIEN, Postfach 17. – Verlags-Nr. 313.

Druck: Hausdruckerei der Erzdiözese Wien.

TARTALOM

<i>Dr. Gánóczy Sándor: Ajánlás</i>	7
<i>A kiadó előszava</i>	8
 <i>1. A KRISZTUSI ÁRAMLATBAN</i>	
Vizsgáljuk meg a keresztény élet eredetét	9
Az életszentség kalandja	10
 <i>2. A KERESZTÉNY EGZISZTENCIA PERE</i>	
A keresztény erkölcs szemben áll az étellel?	13
A keresztény erkölcs szemben áll a történelemmel?	14
Önkritika	15
Tájékozódás	16
A pihenést nem ismerő hitben élés	17
 <i>3. LEHET ISTEN NÉLKÜL IS KERESZTÉNY MÓDON ÉLNI?</i>	
A polgár erkölcsé, a bölcs erkölcsé és a keresztény életszentség	20
A polgári erkölcs	20
A bölcs erkölcsé	21
A keresztény életszentség	23
Átmeneti következtetés	25
 <i>4. A KERESZTÉNY EGZISZTENCIA FORRÁSÁNÁL: JÉZUS KRISZTUS ISTENE</i>	
Válságban van a keresztények Isten-érzéke?	28
Meg kell ismernünk az igaz Istent	29
Olyan Isten, aki felénk jött	30
Jézus Krisztus Istene	31
Az ateizmusnak is van üzenete	35
Egyedül Isten nagy	39
A keresztény Isten-érzék pedagógiája	41
 <i>5. A MEGTÉRÉS: BELÉPÉS A KERESZTÉNY ÉLETBE</i>	
A megtérés ténye	44
A keresztény megtérés az Újszövetség fényében	46
a) A szív az Evangélium szerint	47
b) A megtérés, mint megvilágosodás	48
c) A megtérés, mint bűnbánat	49
d) A megtérés, mint átmenet Istenhez	50
A keresztény megtérés órája	52
a) A kereszténységtől a megtérésig	52
b) Az érett megtérés felé vezető állomások	54
A hívő mai küzdelme	56
1. – A modern lét bonyolultsága	58

2. – Emberközpontú humanizmus	59
3. – Technikai mentalitás	60
4. – Ideológiai telítettség	61
5. – Társadalmi gyökértelenség	62
 <i>6. KRISZTUS KÖVETÉSE ÉS ENGEDELMESSÉG A PARANCSONAK</i>	
A Parancs és a parancsok	66
A parancsok hasznosítása	67
A keresztény erkölcs	68
Következmények	70
Szent Pál egy szövege	71
 <i>7. AZ IMÁDSÁG: AZ ISTENI ÉLET ASSZIMILÁLÁSA</i>	
Néhány előzetes megjegyzés az imádságra vonatkozóan	74
Minden imádság lelke	75
Az egész életet átfogó imádság	77
Befejezésül néhány megjegyzés	78
 <i>8. A KERESZTÉNY ÉLET ÉS AZ EVANGÉLIUMI LEMONDÁS</i>	
A hit elszánása lemondást követel	81
A keresztségből fakadó élet fölládozott élet	82
A kereszténység küzdelmes életében meghalunk önmagunknak	84
 <i>9. A KERESZTÉNY EGZISZTENCIA ELLENTÉTE: A BŰN</i>	
A bűn iránti érzék elsajátítása	87
A felnőtt keresztény és a bűn	89
A bűn és a bűnök	91
Bűn, bűnbánat, szabadulás a bűntől	92
 <i>10. A KERESZTÉNY: A LEGFELELŐSEBB EMBER</i>	
A keresztény felelőssége saját lelkiismerete és az élet előtt	94
A keresztény felelősség társadalmi síkon	98
 <i>11. A KERESZTÉNY A VILÁGBAN VAN, DE NEM A VILÁGBÓL VALÓ</i>	
Isten országának elsősége	104
Misszionáriusi kapcsolatunk a világgal	105
Hogyan működik közre az emberi történelem Isten országán?	106
A keresztény a világban: elkötelezett és fölszabadult	109
Mi az, ami tiszta, és mi az, ami tisztátalan a keresztény akcióban?	113
 <i>12. A SZENTEK EGYHÁZÁBAN</i>	
Az Egyház az életszentség talaja	117
Az Egyház az életszentség kútfeje	119
Az Egyház az életszentség jele	120
A szentek országa, az Egyház jövője	121
Személyiségeket az Egyházban!	122

AJÁNLÁS

Amikor az Opus Mystici Corporis Pierre-André Liégé második könyvét adja ki magyar nyelven (az első „Tanúim lesztek!” címmel 1970-ben jelent meg), örömet vállalkozom arra, hogy néhány kísérő szót írjak az új kiadványhoz.

Nemrég még tanárkollégák voltunk a párizsi Katolikus Egyetem teológia-karán. Nem kellett hosszú idő ahhoz, hogy nyilvánvaló legyen számomra ennek az embernek az értéke. Azt az ideált, amelyet ebben a könyvben leír, elsősorban maga éli. Aki vele találkozik, könnyen megnyílik előtte. Mert érzi: itt meghallgatásra és megértésre számíthat. Nem a mindent-jobban-tudó tanár jelenik meg előtte, hanem a minden ember-ért érdeklődő, táglátóköri szellem. Nem hiába töltötte Liégé élete nagyrészt fiatalok között: tudja tapasztalatból, mit ér egy gondolat, amely lelkesít és egy terv, amely minden erőt igénybe vesz. Nem hiába látják már hosszú évek óta ateista humanisták szívesen vendégül: ő bennük, akárcsak egy XXIII. János, a jóakarató embert látja és sok esetben tudja, közös cél köti őket hozzá. Aki ezt a könyvet írta, olyan tudós, aki ismerője és szolgálja a valóságos, modern életnek. Ezért szavahihető, amikor a keresztény hit gyakorlati követelményeiről ír. Olyan teológus, aki előszeretettel hallgat a modern pszichológia és szociológia eredményeire és minden gondolatot és elvet a tapasztalás mérlegére mer tenni. Nem fél attól, hogy a tudományos tárgyilagosság és pontosság árt a hitnek. Minden arra utal, hogy számára az ész és a hit termékeny feszültségben viszonyulnak egymáshoz.

A szerző itt a krisztusi erkölcs rövid összefoglalására vállalkozik. A könyv már első soraiban túllendül a klasszikus erkölcstan részletező módszerén. Ama nagy távlatokat kívánja felvázolni, amelyek minden szellemileg „nagykorú”, érett ember számára megadják a szabad döntés lehetőségét. A hagyományosan kihangsúlyozott erények mellett előtérbe kerülnek a sajátosan modern étosz követelményei is: meggondolás, felelősségvállalás, kezdeményezés, nagyvonalúság, demokratikus beállítottság, hogy csak néhány példát említek. S mindez nem áll elszigetelve, belső szerves kapcsolat nélkül, a Krisztusba vetett hit és az imádságos elmélyedés mellett.

Hogy ez a mű kinek mit tud nyújtani, azt minden olvasó maga ítélje meg. Talán lesz olyan is, aki a francia szerző mondanivalóját nehezen alkalmazza majd a magyar problémavilágra, mások bizonyára lelkesedni

fognak hiteles kereszténységéért. Mindenesetre én bízom abban, hogy Liégé mély humanitása egy olvasót sem fog közömbösen hagyni. Így a könyv mindenképp építő hatással lesz, ha nem másként, hát legalább építő kritikát és vitát támasztva.

Würzburg, 1973. január havában

Dr. GÁNÓCZY SÁNDOR

a Würzburgi Egyetem teológia-tanára

A KIADÓ ELŐSZAVA

Könyvünkkel, amelynek francia eredetije az ismert „Je sais – Je crois” (Tudom – hiszem) enciklopédia egyik köteteként jelent meg, régi hiány pótlására vállalkoztunk: rövid krisztusi erkölccsant nyújtani. Nem a hittudományi főiskolák kézikönyvéül, hanem olyan vezérfonalként, amit egyaránt használhat az igehirdető is, a keresztény nagykorúságra törekvő világi hívő is, mégpedig a mai világban. Különösen azokra gondolunk, akik pályaválasztásra vagy házasságra készülnek, illetve nemrég léptek életük új szakába. Nem nehéz belátni, amit a lelkipásztori gyakorlat is igazolt, hogy a könyv leglényegesebb fejezeteinek mondanivalója (megtérés, Krisztus-követés, keresztény felelősség) számára ilyenkor adódik a legkedvezőbb lélektani pillanat.

Az erkölccsani irodalom válságos korában megfontoltan választottuk a Zsinat egyik előmunkásának a régi kazuisztikus, jogi szemlélettel tudatosan szakító, biblikus megalapozású művét, amely a ma nem ritkán csak általános etikát nyújtó kézikönyvektől eltérően, félreérthetetlenül Krisztus-központúságú és kihangsúlyozza – eszményében, motiválásában, dimenzióiban, belső dinamizmusában – a keresztény erkölcsiség sajátos elemeit.

Adja Isten, hogy Liégé atya mélyen humánus és hitelesen keresztény erkölcsi iránymutatása fogékony magyar szívekre találjon!

Bécs, 1973. február havában

A KIADÓ

1.

A KRISZTUSI ÁRAMLATBAN

Keresztény vagyok. Az olvasó kétségtelenül arra számít, hogy e címszó alatt egy életeszmény leírását találja, igazoló elveket, törekvéseket és követelményeket, amelyekben megnyilatkozik, magatartási szabályokat, amelyeket megkövetel. Röviden: erkölcsant, — azt a keresztény erkölcsant, amelyet még a nem keresztények közül is sokan megcsodálnak és elismerik, hogy az emberi eszmék között a legmagasztosabb.

De így nem arról az oldalról közelítenénk meg a keresztény egzisztenciát, ami a lényege, ami a legeredetibb benne: azt ugyanis, hogy elkötelezzük magunkat neki. A kereszténység más, mint csupán eszmény és több, mint erkölcsan.

Vizsgáljuk meg a keresztény élet eredetét

Krisztus élt. Húsvét és Pünkösd eseményei megtörténtek. Itt egy mozgalom és lelki megújulás született, — egy az emberi egzisztencia rendjében mindenre kiható forradalom. Mi is a Krisztus indította kegyelmi és eszmei áramlat? Hatalmas újdonság az emberi mélységek történelmében: döntő fölemelkedés, végtelen lendület, beleírva emberi világukba.

Kereszténnyé lenni annyi, mint egész életünkkel beleállni ebbe az áramlásba, engedni, hogy erői rántkáljanak és vezessenek, hogy dinamizmusa érvényesüljön bennünk. Életünk nem olyan többé, mint azelőtt volt. Mert ez az áramlás az isteni teremtés bélyegét viseli magán; Isten valósítja meg benne azt a végső elgondolását, amely kezdetben már a teremtést is irányította.

Ez már az első keresztényekben tudatos volt. Jézus Krisztus a „Mester”, — akiről *krisztusiaknak* nevezték őket — nem csupán a legtökéletesebb életeszmény szerzője, hanem az egész mindenség élő principiuma, azé a mindenségé, amelyet Isten túláradó kegyelme teremtett és engesztelt ki. Maga Isten jött az emberek közé, hogy jövőt adjon nekik és sikert az emberi vállalkozásnak. Húsvét és Pünkösd eseményei, — melyeknek a keresztények tanúi voltak — minden korra és mindenki számára megnyitották az isteni „kaland” útját: egy olyan magasabb rendbe emelést és örökérvényű változást, amely Jézusban valósult meg először.

Bizonyos, hogy Isten hívására mindenkinek szabad elhatározással kell válaszolnia és belépni a kereszténység kegyelmi áramába. De ez az áramlás megelőzte mindazok lépését, akik kereszténnyé lettek. Nem valami átalakító csodára kell gondolnunk az emberi egzisztencia területén, hanem alapvető megújulásra, amely szilárd reményt hordoz. Mindent egybevéve a keresztények tudták, hogy új emberiséget képviselnek és a jelenen túl a jövő feszül bennük.

Életük tett tanúságot erről abban a világban, mely még teljes tudatlanságban volt Istent illetően. Hiven tükrözi ezt egy, Péter apostol első leveléből vett idézet. Az apostol ezt a levelet valamelyik újonnan megkeresztelt közösséghez intézte: „Áldott legyen az Isten, a mi Urunk, Jézus Krisztus Atyja, aki nagy irgalmasságával, Jézus Krisztus halottaiból való föltámadása által, élő reménységre szült újjá minket: arra a romolhatatlan, szeplőtelen, hervadhatatlan örökségre, amely számotokra van fönn tartva a mennyben. Isten ereje a hit által meg is őriz titeket az üdvösségre, amely készen áll arra, hogy a végső időben kinyilvánuljon. Örüljete tehát, ha esetleg kissé szomorkodtok is a sokféle kísértés miatt, hogy kipróbált hitetek, mely értékesebb a tűzpróbát kiállt veszendő arannyal, dicséretre, dicsőségre és tiszteletre méltó legyen Jézus Krisztus megjelenésekor. Őt, bár nem láttátok, szeretitek, s mivel most láthatatlanul hisztek benne, kimondhatatlan és megdicsőült örömmel örvendeztek majd, mikor eléritek hitetek célját: lelketek üdvösségét. (1,3-9)

Az eszmeáramlat a kereszténység kezdete óta folytatódik. Nem látványos módon jelenik meg, nem erőszakolja magát csodák útján az emberekre. Sőt itt-ott azt a látszatot is kelti, mintha megbukott volna azok ellen tanúsága miatt, akik kereszténynek nevezik magukat anélkül, hogy élnék is a kereszténységet. A keresztény kegyelem azonban folytatja munkáját a történelemben: azok tesznek tanúságot róla, akik élnek, akiket Jézus Krisztus kapcsol egybe nemzedékek, fajok és civilizációk keretein túl. Ők azok, akiket meg kell kérdeznünk: mi a krisztusi élet, mit is jelent igazán keresztényként élni?

Az életszentség kalandja

Általánosságban már megadtuk a választ. Igazi keresztényként élni annyit jelent, mint létünket belehelyezni a kegyelmi áramlásba, hogy életet merítsünk belőle. Annyi, mint Isten szentségének világába lépni, hogy amit a teremtéssel elkezdett, azt be is teljesítse. Igen, amikor a keresztény élet-

tel kapcsolatban szentségről beszélünk, ki vagyunk téve annak, hogy még a keresztények közül is egyesek félreértik. Ám G. Bernanosnak van igaza:

„Az életszentség kaland! Sőt az egyetlen kaland. Aki egyszer megértette, az a katolikus hit szívébe hatolt, halandó testben is olyan félelem szállta meg, amely más, mint amit a halál szokott kelteni: ez az emberfölötti remény.”

Különös, leggyakrabban éppen az életszentséget illetően tévedünk. Mielőtt megkísérelnénk, hogy behatoljunk titkába, kezdjük azzal, hogy eloszlatjuk a félreértéseket.

A szent, ez kétségtelen, gyakran úgy jelenik meg előttünk, mint valaki, aki minden tekintetben rendkívüli:

- először is, mert ritka. Olyan ritka, mint a zseni. Ha pedig egyszer rendkívüli hivatás, akkor a szerénység tiltja, hogy mi, kevésbé kitüntettek, törekedjünk rá.

- azután, mert olyan teljesítményekben nyilvánul meg, melyek rendkívüli életet és egészen kivételes helyzeteket tételeznek föl. Mi pedig a mindennapi élet kis emberei vagyunk; nincsenek sem látomásaink, sem elragadtatásaink, nem kapunk sem kinyilatkoztatásokat, sem stigmákat.

- végül, mivel a szentek szinte annak születtek, ezért úgy tűnik, mintha nem is ismernék a rossz ellenállását, a kételkedés küzdelmeit és a földi boldogság kísértését...

Az igaz, hogy sok szent életrajza, a benne található legendák miatt, megerősít ebben a meggyőződésünkben: a szentek talán csodálhatók, de nem követhetők, főként a jelen világban.

Hagyjuk hát az életrajzokat! Valahányszor szentekről beszélünk, önkénytelenül is a kanonizált szentekre gondolunk. Valóban, az egyház azért adta őket nekünk, hogy példaképeink legyenek, mivel szentségük tipikusabb, sugárzóbb és teljesebb volt. Ebből azonban nem szabad arra következtetni, mintha a szentség a specialisták életformája lenne. Valamennyien a szentségre vagyunk hivatva. Hallgassuk meg Péter apostolt: „A titeket meghívó Szenthez méltóan magatok is válljatok szentté egész életmódotokban. Így szól ugyanis az Írás: Szentek legyetek, mert én szent vagyok.” (1 Pét.1,15) És Pál: „Benne választott ki a világ teremtése előtt, hogy szentek és feddhetetlenek legyünk előtte. Szeretetből eleve arra rendelt, hogy – akaratának tetszése szerint – Jézus Krisztus által fogadott fiaivá legyünk, s magasztaljuk fölséges kegyelmét, amellyel szeretett

Fiában fölkarolt minket.” (Ef.1,4-7) A hit csiraszerűen minden hívő számára magában foglalja az életszentségre való hivatást. A kanonizált szentek arra szolgálnak, hogy erre a hivatásra figyelmeztessenek bennünket, melyet ők, igaz, kiváltságos módon valósítottak meg, de nem azért, hogy bennünket saját számlájukra fölmentsenek alóla.

Menjünk csak azokra a helyekre, ahol a szentek éltek: látni fogjuk, mennyire megmaradtak a nagy emberi család keretében. De lássuk meg azt is, hogyan alkotott Isten ezekből a hétköznapi emberekből saját beleegyezésükkel olyan lényeket, akik számunkra bizonytságot tesznek Isten jelenlétéről és nagyságáról. Isten hatékonyan működött, az ember pedig beleadta a magát. Az ember szentté lehet; azért kaptuk az életet, hogy azzá váljunk, hogy Istennel együttműködve kialakítsuk örök sorsunkat. Súlyos dolog az, ha valaki meg van keresztelve és sohasem vágyódik arra, hogy szentté legyen.

Még súlyosabban tévedünk, ha az életszentségben csupán erkölcsi tökéletességet látunk, melyben az ember a kivitelező, Isten pedig időnkint egy kézmozdulatával igazítja el a fölmerülő nehézségeket. Ha nincs bűnünk és képesek vagyunk már uralkodni ösztöneink és szenvedélyeink fölött, ez még nem életszentség. Az életszentség isteni kaland, melyre Isten hívja meg az embert. Ne tévesszük össze a szentet a voluntarista aszkétával, sem az egzaltált fanatikussal, de a csupán becsületes embert, a társadalmi reformátort vagy bölcset se tartsuk annak.

Egyébként a szentek nem rejtegetik titkukat: Jézus Krisztus éli bennük felfokozott emberségüket. Az Evangélium születik bennük újjá minden vonatkozásban: az Evangélium emberei ők; Jézus Krisztus vitalitásának, isteni energiáinak áttételei. A krisztusi kegyelem működik bennük. Bennünk miért nem?

2.

A KERESZTÉNY EGZISZTENCIA PERE

Mit tart a kívülről a keresztény életéről? Általában azonosítja magát az emberi egzisztenciával, azzal az erkölcsi magatartással színezve, melyet a megkeresztelt tömegek mutatnak.

Van azonban ma egy életforma, mely azzal akarja igazolni magát, hogy, vád alá helyezi a keresztény erkölcsöt, a legkülönbözőbb formákban, a színháztól kezdve a bölcséleti értekezésig és népszerűsítő könyvekig. Főleg két vádja van ellene:

Az első vád: A keresztény erkölcs szemben áll az étellel.

A második vád: A keresztény erkölcs szemben áll a történelemmel.

Ha az ételtől is, meg a történelemtől is megfosztanak, ugyan mi marad még számunkra? Vegyük hát sorba a vádakat.

A keresztény erkölcs szemben áll az étellel?

„Az önök erkölce – mondják nekünk – ellensége az életnek. Először azért, mert olyan magatartási kódexet alkot, mely tőlem, a konkrét embertől függetlenül létezik, s nem törődik azzal, hogy miként egyeztetem össze vele a bennem lévő élni akarást, személyiségem tényleges kibontakozását, a vágyat, hogy kapcsolataim legyenek, hogy az öröm is helyet kapjon sorsom hétköznapi keretében. Bármennyire tagadják is, mesterkéltnak tartják ez, nélkülözi a szellem erejét, a tragikumot és az emberi személy önzetlen tiszteletét, megbecsülését.

Azután akkor is ellensége az életnek, amikor eleve megtiltja, hogy magamévá tegyek minden emberi tapasztalást, és hogy engedjem át magam az élet teljes közvetlenségének, amely sokféle módon szólít, hivatgat engem.”

Amikor az életre történik hivatkozás, elismerjük, hogy önmagunk és teremtettségünk szabadságunk tudatos igénye, érzék a hétköznapi életet vállaló személyes sors iránt, ez korunk nem-keresztény humanizmusának legnemesebb követelménye. De kérdezzük: szabadság, készség, felelősség, elkötelezettség, célra rendeltség, vajon ezek a mágikus szavak nem a kereszténység szívéből valók-e? Miért tekintenénk hát rájuk úgy, mintha korunk nem-keresztény tudata a maga számára foglalta volna le őket?

Ugyanakkor azonban föl kell ismernünk bennük az erkölcsi pantheizmus egy formáját, mely erkölcstelenségre vezet; és mivel ez is az életre hivatkozik, rá kell mutatnunk e bűvös kifejezések kétértelműségére. Attól lehet ugyanis félni, hogy e vitális ingerekbe vetett vak bizalom kaput nyit a legönzőbb és legkevésbé személyes ösztönöknek, még akkor is, ha nagyjából óvakodik a rendetlenségtől és az anarchiától. Mert ha az életről szubjektív elgondolásaink vannak, akkor szinte mindenki a maga saját erkölcs-tanát alkotja meg. Lesz még alkalmunk igazolni, hogy keresztény számára elfogadhatatlan ez a látásmód. De még a tisztán emberi kritika is ugyanígy van vele, bár igaz, életerős fiatalok számára csábító. Egyébként mindentől eltekintve, a második vád maga is tévedésnek bélyegzi azt a vitális individualizmust, melyet ez az első vád rejt magában.

A keresztény erkölcs szemben áll a történelemmel?

„Az önök erkölcstana, – mondják más nézőpontból – nem tette magáévá a modern ember új távlatait, a kollektív emberét, aki elkötelezte magát a történelemnek. Előírásai időszerűtlenek, nem alkalmazkodnak a modern világ bonyolult szerkezetéhez. Az lehet, hogy önökben az egyéni üdvösség és a helyes lelkiismeret illúzióját kelti, ténylegesen azonban az ilyen erkölcsnek semmi köze sincs a valósághoz.”

Tartható vajon ez a vád? Annyit el kell ismernünk, hogy bizonyos keresztény magatartást méltán bélyegez meg, melyet azonban nem szabad általánosítani. Bárcsak támasztana ez a vád bennünk üdvös nyugtalanságot! Mert valóban, milyen mély szakadék húzódik egyrészt az egyetemes emberiség óriási problémái, másrészt sok keresztény gyerekes erkölcsi magatartása között! Persze az erkölcsi dinamizmus kollektív és személyes síkját nem lehet elválasztani egymástól: életem személyes egységet alkot, bármennyire kötve is vagyok a közösségi kapcsolatokhoz, mégsem oldódom föl bennük. Nem mondhatom csak úgy egyszerűen: „Mindaz, amiről úgy gondolom, hogy megfelel a történelem értelmének, és az emberiség kollektív haladását szolgálja, jó; a többi nem fontos.”

Tehát minden oldalról vádak pergőtüzében állunk, és olyan rendszerek nevében vádolnak bennünket, melyek különben egymás között sem hozhatók közös nevezőre. Vegyük komolyan ezeket a bírálatokat és ne siessünk a cáfolattal. Őszinte és elmélyült emberek, talán őszintébbek és mélyebbek, mint sok keresztény, élnek ezekben az erkölcsi rendszerek-

ben: azokból az emberi igazságokból táplálkoznak, melyek, úgy vélik, megtalálhatók ezekben a rendszerekben. Rajtunk a sor, hogy becsületes választ adjunk: keresztényi életünk tényleg tiszteletben tartja ezeket az emberi igazságokat? És miközben a beléje keveredett téves és elégtelen elemeket igyekszik kerülni, magát az igazságot valóban érintetlenül hagyja?

Önkritika

Úgy gondolom, ebben valamennyien megegyezünk: semmi sem lehet idegen a kereszténytől, ami valóban emberi, és ami az emberi szellem vitalitásáról tesz tanúságot. Igen, de évszázadokon át miben is állt a mi keresztény erkölcsünk, volt-e benne szellem, volt-e benne élet? Igazán nem óhajtok könnyelműen karikatúrát rajzolni, és azt szeretném, ha közülünk minél kevesebben ismernének magukra ebben a lelki tükörben, amely pedig sok felserdült keresztény fiatal tudatában él. Vajon mi volt az, ami társadalmi kereszténységüket kialakította?

1. — *Az az erkölcs, mely puszta a parancsoknak engedelmeskedik.* Isten és a vallási közösség azt írta elő, hogy a kötelesség az engedelmes-ségben áll. Ha van is e parancsokban önkényesség, nem sokat számít. Közelebről nézve azonban rájövünk, hogy a személyiség kibontakozása szempontjából külsőségesek és nem terjednek ki az élet tág körére. Sokkal inkább a jogi szellem és a szolgálai félelem árad belőlük, mint a hit és a szeretet, mégis igazodni kell hozzájuk.

Készséggel elismerem, hogy a törvény becsületes megtartásában tényleg van egyenesség, tagadhatatlanul van benne tisztesség, sőt bizonyos hősiesség is. Kérdés azonban, nem marad-e tisztán őszövétségi szinten? És kérdés, vajon elégséges-e a felnőtt számára az, ami talán egy keresztény gyermek erkölcsi életében még elkerülhetetlen?

2. — *A tisztességes erkölcs.* Van-e szó, mely jobban ellentmond az Evangéliumnak, mint a tisztesség? Márpedig igen sok keresztény számára ez lett magatartásának kritériuma, s lehetetlenné teszi számára, hogy végső-kig következetes legyen, kezdve az önmagához való őszinteségen, és azon, hogy ne essék konformizmusba. Vajon el lehet-e így kerülni a képmutatást?

3. — *Az észszerű erkölcs.* Majdnem laikus erkölcs. Itt az a fontos, hogy legyen az Erkölcsi Rendnek legfelsőbb Őre; Jézus Krisztusra, az élő Istenre

nem igen van szükség. Ezzel a keresztényt sztoikus bölccsé, vagy a klasszikus eszmény szerinti tisztességes emberré, esetleg Kant tanítványává minősíti át. Ha azután a tiszta észszerűségről kiderül, hogy csalóka, akkor az isteni vagy társadalmi törvény is segítségül hívható.

4. — *A felelőtlen erkölcs.* Nincs érzéke ahhoz, hogy minden emberi döntés nagyon komoly dolog. És ahhoz sincs, hogy minden tettünk egyformán kapcsolatban van saját személyes életünkkel, a külső világgal és a történelemmel is. Ennek az erkölcsnek nincs is igénye belső életre, amely tetteinket is, mulasztásainkat is tudatosan lényeges dolgok függvényévé tenné.

Ezek után nézzük, hogy nagyon sok, főként fiatal keresztény hogyan szembesíti saját, hamis erkölcsét azokkal a rendszerekkel, melyekről beszéltünk. Mit is tesz?

Először talán belekapaszkodik ezekbe az „elvekbe”, hogy védelmet találjon bennük. Helyzete azonban a jelen világban napról napra kellemetlenebbé válik.

Talán enged a nem-keresztény erkölcsök csábításának, főként, vagy kizárólag azért, mert így könnyebb.

De az is lehet, hogy végül mégis csak rájön, itt az ideje, hogy ne annyira a keresztény erkölcsi szabályokhoz igazodjék, hanem élő keresztény személyiséggé váljék.

Valójában ugyanis nem a keresztény élet és a nem-keresztény morálok között van az összeütközés, hanem a társadalmi kereszténység álkeresztény morálja és a nem-keresztény morálok között.

Tájékozódás

Ezek után tegyük föl a kérdést: miben is áll a hiteles keresztény élet? Kicsit szélsőségesen fogalmazva úgy mondhatnánk, hogy a kereszténységben nincs is morál, hanem csak a keresztény Titokba vetett hit, mely aztán a hívő egész életét átalakítja. Az kétségtelenül világos, hogy a hithez vezető normális út föltételez valamiféle erkölcsi igényt, és megfordítva is: a keresztény hit megerősíti és beteljesíti ezt az erkölcsi igényt. Kérdés azonban: nem jelentett-e súlyos csapást Krisztus vallása számára, hogy az utóbbi évszázadokban csupán etikát láttak benne s ezzel elvilágiasították? Fölszámolták a hitet s csak a keresztény humanizmust tartották meg; Krisztusból eszményített Sokratest csináltak (már ezzel is sokat

mondtunk, ha kiderül, hogy csupán a tisztességes erkölcsről volt szó). Ért-
hető tehát, hogy vannak fiatal keresztények, és pedig ma a legjobbak,
akik, hogy bosszút álljanak ezen a moralizmuson, arra érzik kísértve
magukat, hogy túlságosan is meglazítsák a kapcsolatot az életszentség
és az erkölcsi tökéletesség között. Apáik sok esetben a keresztény erköl-
csöt választották hit nélkül, ők hát most arra érznek kísértést, hogy a
Krisztusba vetett hitet válasszák az általa inspirált erkölcs nélkül.

Már most Jézus Krisztus Istenére emeljük hívő tekintetünket, hogy
megtudjuk, mit is jelent, – túl minden emberi erkölccsel való összehason-
lításon – a keresztény magatartás. Ime tehát:

Kezdetben volt Isten dicsősége, más szóval: az élet, a szabadság, az
öröm, a szeretet, az örök fiatalság és a fény végtelen Teljessége; olyan
teljesség, mely önmagát közölve teremt és alakít. Isten eme dicsősége
uralkodik mindenben, értelmet ad mindennek és összefoglal mindent.

A befejezés pedig Isten Dicsőségének Országá lesz: a teremts és a tör-
ténelem abban találja meg végső kiteljesedését, hogy e dicsőséget szem-
léltesse.

Jelenleg Isten dicsőségének műve van folyamatban a keresztény áram-
lat mélyén, amelyre meghívást kaptunk, azért, hogy Jézus Krisztust kö-
vetve közreműködjunk véghezvitelében. Nos, egész pontosan ebben áll a
keresztény magatartás: úgy kell élnünk, hogy egész életünk Isten dicsősé-
gét szemléltesse, Isten dicsőségének országán munkálkodjék. Azzal veszi
ez kezdetét, hogy belépünk a keresztény kegyelmi áramlatba, mely
Húsvétal és Pünkösddel vette kezdetét.

Ki merne ezek után azt állítani, hogy a keresztény magatartás az élet
ellensége, mikor éppen az örök élettal kapcsolatban bontakozik ki?

Ki merné azt állítani, hogy a keresztény magatartás idegen a valódi
történelemtől?

Itt minden valóban emberi, de ugyanakkor több is, mint emberi. Mert
míg az erkölcsi tökéletesség emberi szinten marad, addig a keresztény
hívás Isten munkatársaivá tesz bennünket. Nem felejtjük ezt el többé?

A pihenést nem ismerő hitben élés

Arra is szükség van, hogy összhangba kerüljünk hitünk egészével, az-
zal a hittel, amelyet vallunk. Időnkint nem-hívők szájából halljuk, – s
van ebben egy kis gúny is – hogy könnyű a katolikusoknak, a hit szá-

mukra teljesen leegyszerűsíti az életet! Valóban úgy van, hogy a hit közvetlen feleletet ad nekünk mindenre? Igaz, hogy megoldásaink megelőzik a kérdéseket? Hogy számunkra nincs is keresés?

Megértem a nem-hívó ingerültségét bizonyos keresztényekkel szemben. Egyesek ugyanis hitükre és az egyházhoz való tartozásukra hivatkozva azt a látszatot keltik, mintha birtokában lennének az összes nyugtalanságot csillapító receptnek és tökéletesen biztosak afelől, hogy a szellem és cselekvés minden területén már megtalálták és leltárba vették a megoldásokat.

Ebben állna a hit? Jegyezzük meg rögtön, hogy ezek a nagyon is nyugodt hívők a szavakhoz való tapadás áldozatai: nyilván azért is rendelkeznek minden probléma megoldásával, hogy ezzel elkerülhessék a valódi problémákat. De minél mélyebben és őszintébben gondolkodunk el a hívő egzisztenciáról, annál jobban meggyőződünk róla, hogy ha van is hely a hitből sarjadó élet mélyén a bizonyosság és nyugalom számára, ez sohasem lezárt, sohasem befejezett, sohasem végső, hanem mindig nyitott, mindig kereső és mindig megújuló.

A hit lelki közösségbe von Istennel, ebben van összehasonlíthatatlan gazdagsága, és közösségbe von minden ígéjével, melyet Jézus Krisztusban mondott ki. Milyen fényforrás, milyen nyugalom ez! Ám ennek a megnyugvának semmi köze sincs ahhoz az aluszékonysághoz, mely a birtoklással szokott együtt járni. Mert ha a hit világával lépünk közösségbe, akkor törvényszerűen egyre fokozódó áthasonulásunk és egyre teljesebb befeléfordulásunk következik. Hogyan lenne élő az a hit, amely nem hoz gyümölcsöt, és az az elmélkedés, mely nem kívánja egyre személyesebben megismerni a megtalált Istent? Hiszen ez csupán az ortodox igazságok rendszere volna. Így termékenyíti meg Isten ígéje a lelkeket, tartozzanak bár a legegyszerűbbek, vagy a legműveltebbek közé, időnkint még azokat is, akik éppen hogy kiléptek restségükből.

Ezen is túl: a bennük levő hit szellemi tevékenységüket is gazdagítja. Emberi tapasztalatainknak értelmet és egyetemes tájékozódást nyújt, anélkül, hogy igazságait tudásukra erőszakolná; határozott képet ad a világról és a sorsról. Tiszteletben tartja a tudás egész területét és a tudomány minden ágát. Bármiféle legyen is a tudásom, azzal még nem válik szakzerűvé, mert Jézus Krisztusban hiszek; de ez a hit alkalmassá tesz arra, hogy minden tudásnak értelmet adjak és érdekeltnek érezzem magam ben-

ne, olyan fokban, amilyen fokban hálaadásra ösztönöz. Sajnos, a történelem tanúsága szerint sokszor arra használtuk hitünket, hogy maradiságunkat és klerikális gondolkodási módunkat igazoljuk vele. Másrészt azonban arról is tanúskodik, hogy az igazi hitelet serkenti a gondolkodást, termékennyé teszi a bölcelet és tudomány művelését, amennyiben biztosítja a gondolkodás szabadságát és dinamizmusát. Közülünk mindenki tapasztalhatta ezt, sőt kellett is tapasztalnia.

Röviden: a hit kitágítja annak értelmét, aki belőle él, megsokszorozza kérdéseit, s tudatlanságát is helyes irányba tájolja be. Hatásosan állítja mindazt, amit tud, amit pedig nem tud, ott kaput nyit a keresés számára. A legkritikusabb támadások között is félelmet nem ismerve találja meg lelke táplálékát.

Amikor a cselekvés rendjéről van szó, a kultúrtörténészek készséggel elismerik, hogy a keresztény hit minden rendelkezésre álló eszközzel és olthatatlan nyugtalansággal mozgatta azok lelkiismeretét, akikhez hozzáfért, akár egyénekről, akár csoportokról volt szó.

Igaz, vannak olyan keresztények is, akik minden esetre érvényes, előregyártott elvekkkel és szabályokkal rendelkeznek, minden vitatott erkölcsi kérdéssel szemben föl vannak vértézve, minden kutatást, keresést és kételkedést már úgy vesznek, mintha a hitet sértette volna meg. Kérdés azonban, vajon ők-e a hitből fakadó helyes élet igazi képviselői? Vagy pedig inkább Szent Pálnak van igaza, mikor arra biztatja olvasóit, hogy az efezusi keresztényeket követve „azt keressük, ami az Urnak kedves” és „azt értsük meg, hogy mi az Úr akarata”, és „hogy világosságban járjunk.” (Ef.5,10,15,17)

Mert Isten ritkán adja készen az eredményt és váratlanul a hivatást. Csírákat helyez el, hívásokat küld, erőteljesen irányít, de az egyes hívóknak, ha hű akar maradni, magának kell saját élete elemeiben megtalálni és eldönteni azt, amire a hit fénye ösztönzi.

Ez a kegyelem mindenkiben kiszélesíti a kutatás terét és az igényt, hogy hű maradjon. Nincs többé lehetőségem arra, hogy bizonyos emberi problémákat mellőzzek. Ki kell lépnem a tompultságból s le kell mondanom az olyan életről, melynek nincs történelme. Ebben áll a hit kalandja.

Ha pedig a hit élet, akkor miért ne arra ösztönözne, hogy éljünk? Ne legyünk olyanok, mint a múmiák, amelyek egy eszményien megrögzített élet álarcát hordják. Legyünk igazán élők az igazságban. Föl tehát, élőhitűek!

LEHET ISTEN NÉLKUL IS KERESZTÉNY MÓDON ÉLNI?

A polgár erkölcs, a bölcs erkölcs és a keresztény életszentség

A keresztény élet ellen emelt vádak tévesek, amennyiben a hiteles keresztény életre vonatkoznak, amennyiben azonban a hamis morált veszik célba, igazat adunk nekik; el kell ugyanis ismernünk, hogy soraink között ilyenek is vannak.

Éppen ezek a vádak ösztönöznek bennünket, hogy menjünk vissza a keresztény magatartás forrásához és eredeti formájában próbáljuk megragadni. Krisztus vallása, amint már mondtuk, nem morál, de szükségképpen rendelkezik morállal: Isten Jézusban kimondotta az abszolút „Én vagyok” igét, az ennek megfelelő válasz pedig a „Te vagy” és a „Neked kell”, a következőkben mélyítsük el a kettő közötti vonatkozást.

A polgár, a bölcs és a szent: ime az erkölcsiség három jellegzetes képviselője. Érdemes nagy vonásokban összehasonlítani őket egymással. A polgár olyan erkölcsre korlátozza törekvéseit, amely csak a kötelességek rendjét ismeri. A bölcs a mélységbe hatol és olyan erkölcsöt tűz maga elé, amely eszményekre és nemes vágyakra irányul. Végül a szent arra érez hivatást, hogy az Evangélium és a Lélek szerint rendezze életét. De kérdezzük meg a közvéleményt, vajon igen gyakran nem csupán a polgári erkölcsöt tulajdonítja-e a kereszténységnek? Amikor pedig a bölcsre tekint, nem teszi-e föl csodálkozva a kérdést: „Ugyan mi többletet ad a keresztény hit a laikus szenthez, vagy az Isten-nélküli szenthez viszonyítva?” Ez a kérdés és a nyomában járó eszmei zavar nemde világosan beszél? Próbáljunk meg hát ezen a téren világosan látni, így jobban meg fogjuk érteni, mit is jelent az életszentségre való hivatottság, – mert mindenki, aki Jézus Krisztusban megkeresztelkedett, erre van hivatva; számára ez az egyetlen lehetséges „erkölcs”.

A polgári erkölcs

Mit értsünk ezen? Nem a polgári élet területére korlátozott magatartást, hanem azt, amikor valaki egész erkölcsi életét a konformizmushoz látja: azokhoz a törvényekhez alkalmazkodik, amelyek mindössze a külső rend biztosítását célozzák. Tudja, hogy ez a törvény majdnem

kizárólag emberi megegyezésen alapszik, de nem vitás számára. Nem mintha szeretné, hiszen szó sincs arról, hogy egész lelkéből kövesse. Csupán azért akar összhangban lenni a törvényekkel, mert így teljesíti kötelességét és elkerüli a büntetést. Egyébként valószínű, ha nem volna társadalmi kényszer, nem is alkalmazkodnék hozzájuk, hiszen számára csupán csak büntető törvényekről van szó. Nem kétséges, hogy e parancsoló törvények eredeténél, – akár közvetlenül, akár közvetve – megtalálható valamilyen magasabb szándék, a mi polgárunk azonban nem vesz magának annyi fáradságot, hogy e kezdeti dinamizmust fölismerje. Nem lopott, nem gyilkolt, tiszteletben tartja a tiltó rendelkezéseket, megfizeti egyházi illetékeit, melyek társadalmi helyzetével arányosak. Mindez már régóta állandó szokásává lett, életében minden rendben és legjobb lelkiismerete szerint folyik.

Az ilyen erkölcsből, – ha lehet egyáltalán annak nevezni – ijesztően hiányzik minden nagyság. Marad-e még benne valami a szabadságból és a jó iránti szeretetből? Lehet-e még itt emberi sorsról beszélni? Sem a jónak, sem a rossznak (vagyis a törvénysértésnek) nincs mélysége. És ha Isten neve még szóba is jön, csak azért történik, hogy legalább messziről biztosítsa ezt az életidegen legalizmust.

Olyan morál ez, amelyben nincs lendület, nincs fontolgatás, nincs teremthető képzelet és személyes elkötelezés. Kezdetleges és mesterkélt pragmatizmus, ez a polgár „erkölcse”. A kötelességtudat, a pontosság és a fegyelem nem elég ahhoz, hogy igazolja.

Mit mondjunk akkor arról a sok keresztényről, akiknek erkölcse csupán a parancsokat ismeri? Alig van ebben több lelki érték, mint az élettelen katonai dresszúrában. Az ilyen keresztény számára Isten csupán törvényhozó és ítélőbíró, akitől idegen teremtményeinek vágya a boldogság után. Legalább annyit biztosan mondhatunk, hogy itt szó sincs keresztény erkölcsről, még akkor sem, ha csupán a gyermekek nevelésére korlátozzák, bármit mondjanak is azok, akik magukat nevelőknek tartják.

A bölcs erkölcse

Itt már igazi emberrel találkozunk. A bölcs valóban személyiség, bár a mindennapi beszédnek sikerült elvennie a kifejezés zamatát. A bölcs mindenekelőtt meg van győződve arról, hogy az emberi élet olyan ígért, amelyet szabadon lehet beteljesíteni, olyan dinamizmus, amelyet megfe-

elő módon tájékozódva kell kifejleszteni. Ennek a beteljesülésnek és szerves kibontakozásnak semmiképpen sem lehet törvénye a szeszély, mert az emberi személyiség erkölcsi magatartása számára egyedül az igazság elengedhetetlen teremtő erő.

Mindannyian ismerünk olyanokat, akik komolyan veszik embervoltukat. A továtúnó életben állandóan a teljességet keresik; velük kapcsolatban az összefüggés, az összhangzó akkord és a folyton teremtő egység képe jelenik meg a szemlélőben. Mindez a személyiség belsejében egy maradandó csirából fakad. Nehéz megmondani, hogy tulajdonképpen mi ez. Mélyebb elemzése nyomán így fogalmazhatjuk meg: kezdetben van egy vonzó eszmény, mely valamilyen konkrét értékben (igazságosság, jóság, szabadság, önfeláldozás) fejeződik ki. Mögöttük néhány nagy törvényre bukkanunk, mely hatékonyra teszi ezeket az értékeket és cselekvési teret jelöl ki számukra; ilyen pl. a lélek uralma a test fölött, közösség másokkal és a társadalommal, a fizikai világ emberhez méltó hasznosítása. A bölcs életének minden helyzetében ezek az értékek egyre vitathatatlanabb uralomra jutnak s az említett nagy törvények keretében beletestessítik őket személyes életük valamennyi szektorába. A belső csíra kibontakozik és mindazt, amit a szabadság napról-napra maga elé tűz, az egészhez alakítja. Ami pedig kivonja magát ebből az összefüggésből és ami nem lép be a lelki dinamizmus körébe, hogy súlyt és értéket adjon az életnek, az bűn. Jól értsük meg, bűn és nem csupán törvénysértés. A bölcs szenved saját hanyagságától és önzésétől; ismeri a bűn szomorúságát.

Boldognak mondhatjuk azt, aki eljutott odáig, hogy lényéből szabad és harmónikus szellemi valót tudott teremteni. Ez a csíra, melyről beszéltünk, összhangban van saját lelkiismeretével, és összhangban van Istennel, lelkiismerete forrásával is, akitől minden érték és törekvés származik. Minden szellemi valónak ő az abszolút középpontja.

Boldog, aki ilyen erkölcsöt tudott magának eszményül választani, annak ellenére, hogy megvalósítása közben kudarcokkal is számolnia kell. Hozzá kell tennünk még, hogy a bölcs nem akasztható le minden szögről; ez a teljes emberség egy kicsit ahhoz az ígérethez hasonlít, amit sohasem váltanak be egészen. Nagyon nehéz ugyanis hű maradni lényeges lendületeinkhöz. A bölcsre is folyton restség és lustaság leselkedik. Még ha biztos is abban, hogy nem tévedett eszményi szabadsága értelmezésében, akkor sincs védve lelkiismerete tévedéseivel és szabadsága illúzióival szemben.

A keresztény életszentség

Találkoztunk valakivel, akiről azt tartják, hogy az ember természetes kiteljesedése. Ő volna az, akit bölcsnek és „Isten nélküli szentnek” nevezünk? – laikus szentnek is mondják, ha a kereszténnyel szemben akarják kiemelni – s szerintük akkor cselekszik leghelyesebben, ha föl szabadul a vallás szolgaságából. Nem. Ez, akivel találkoztunk, a szellem embere, de semmiképpen sem szent. Majd látni fogjuk, hogy a szent egészen más, tökéletesen más, mert ahol tökéletességről van szó, ott Isten a szerző és nem az emberi lelkiismeret. Jézus Krisztusban és a Szentlélekben az Élő Isten lép színre.

Az következne ebből, hogy Isten távol van a bölcs életétől? Lehetséges volna, hogy teljesen távol legyen? Nem, ugye ez nem lehetséges? Kell, hogy az erkölcsi törekvés és az eszmény számára legyen egy abszolút forrás és egy magasabbrendű szeretet. De az lehetséges, hogy a bölcs, miközben ennek engedelmeskedik, magáig a forrásig mégsem jut el: „Amikor a pogány a törvény híján a természet szavára teszi meg a törvényben foglaltakat, törvény hiányában önmagának törvénye. Ezzel igazolja, hogy a törvény követelménye szívébe van írva, amiről lelkiismerete tanúskodik és önítélete is, mely hol vádolja, hol fölmenti – azon a napon, amikor evangéliumom szerint Isten Jézus Krisztus által ítélkezik az emberek rejtett dolgai fölött.” (Róm. 2,14-16)

Lehetséges, hogy a bölcs egyáltalán nem ismeri azt az Istent, akit mi imádunk: „Mi azt imadjuk, amit ismerünk.” (Jn.4,22) De ha mélyen átérzi emberi gyengeségét és ha megvan benne a szándék, hogy a rosszat kerülje, akkor reá vonatkoznak az Ur Jézus szavai: „Ha valaki az igazságot cselekszi, az a világosságra jön.”

És ha a bölcs találkozik Krisztussal, az emberi gyöngeség Megváltójával, miben változik vajon magatartása? Mit eredményez számára a Krisztushoz való megtérés?

Azt lehetne válaszolni: Krisztus új erőt ad neki, hogy megvalósíthassa erkölcsi törekvéseit; Krisztus parancsai pontosabbá teszik a természetes emberi erkölcsből származó ismereteinek bizonytalanságát; Krisztus fölcillantja előtte az örök jutalmat, amellyel meg akarja jutalmazni tökéletességre való törekvését. Mindez igaz, – de nem minden.

Az, amit a bölcs Krisztustól kap, mindezt fölülmúlja. Fölülmúlja az új törvényeket, még ha úgy fogja is föl őket, mint égből származó parancso-

kat. Új élet csíráját kapja és ebből a belső középpontból minden átalakul benne. Gondoljunk csak arra a beszélgetésre, mely Jézus és Nikodémus között folyt le: „Bizony, bizony, mondom neked, ha valaki újra nem születik, nem látja meg Isten országát... Ami testből születik, az test, de ami lélekből születik, az lélek. Ne csodálkozzál, hogy azt mondtam neked: Újra kell születnetek.” (Jn.3,3-7) Az emberi sors új jelentést nyer s ennek megfelelően a bölcs új képességet, új élet-lendületet kap, mely, akárcsak a kovász a tésztát, átalakítja erkölcsi életét.

Milyen ez az élet-lendület? Magának Istennek lendülete, dicsőségének és szeretetének dinamizmusa s azért költözik a hívó tudatába, hogy bele-sodorja őt az isteni életszférába. Ettől kezdve erkölcsi magatartásunk Istentől forrászik, az élő Isten lesz belső életünk Törvénye. Nekünk, keresztényeknek szólnak Péter apostol szavai: „A titeket meghívó Szenthez méltóan magatok is váljatok szentté egész életmódotokban. Így szól ugyanis az Írás: Szentek legyetek, mert én szent vagyok.” (1 Pét.1,15) És Pál szavai is: „Kövessétek tehát Isten példáját, mint kedves gyermekei.” (Ef.5,1) Istent utánozzátok: az apostolok is azt mondják, amit az Úr Jézus: „Ti olyan tökéletesek legyetek tehát, mint mennyei Atyátok.” (Mt.5,48)

Tudjuk jól, hogy Isten élet-lendülete a Szeretetben összegeződik, mely nem más, mint a szeretet áramlása. Ha tehát Isten lesz bennem a tökéletesség mozgatója is, meg eszménye is, akkor az életszentség erkölcsi ségét a szeretetben kell összefoglalni. Bergson a keresztény misztikával kapcsolatban a szeretetet jelölte meg, mint olyant, ami a bölcsőtől megkülönbözteti: „A misztikus – mondja – önmagában érzi az igazságot mint működő erőt a forrásból áradni... mert a szeretet, ami őt emészt, nem csupán az Istenért élő ember szeretete, hanem magának Istennek szeretete az emberek iránt. Istenen keresztül, Isten által, isteni szeretettel szereti az emberiséget. Nem azonos azzal a testvériséggel, mellyel a filozófusok (a bölcsek!) ajánlottak az ész nevében, s azzal érveltek, hogy eredetileg mindenki ugyanabban az értelmes lényegben részesedik. Az ilyen nemes eszmény előtt tisztelettel hajlanék meg az ember s azon erőlködnek, hogy meg is valósítsa, föltéve, ha nem túlságosan terhes egyén és közösség számára, ám szenvedélyesen nem ragaszkodnék hozzá.” (Les deux sources, p.250)

Vajon a szent erkölcsének egész újdonsága abban áll, hogy Istent másol-

ja, hogy együttműködik Isten örök szeretetével? Nem, mert ezzel Krisztus még nem kapta meg az őt megillető helyet.

Mert ténylegesen, és minden egyebet megelőzve, ki a Szent, ha nem Jézus Krisztus, a mi vezérünk? Egész élete folyamán Isten tökéletes követője volt. Ezért ő az egyetlen emberi mintakép, olyan valaki, akiben az isteni magatartás és az emberi magatartás egyesült; Isten dicsőségének egyetlen munkatársa. Ha tehát valaki szentül akar élni, őt kell utánoznia. A keresztény életszentség nem más, mint Krisztus utánzása, szakadatlan követése.

De nem szabad megmaradnunk ez állításnak felületén. Krisztust követni egészen más, mint külsőleg megkísérelni, hogy reprodukáljuk tetteit és magatartását. Jézus Krisztus él, ő a bennünk életre támasztott erő és lélek. Mi is elmondhatjuk Pállal: „Törvényként Krisztust hordom magamban.” (1 Kor.9,21)

Az öntudatosan kibontakozó keresztény élet csírája Jézus Krisztus lelke. És ha valakiben megvan ez a csíra, annak az a feladata, hogy egész életében Krisztussal tevékenykedjék: Élek és Jézus Krisztus él bennem. Az egész emberi egzisztencia: élet és halál, öröm és bánat, siker és sikertelenség, magány és jelenlét, test és lélek — mind részesévé válik a kibontakozó krisztusi Titoknak. A keresztény erények is belépnek, hogy Krisztus követésének dinamizmusát irányítsák, mindegyik egy-egy működési területnek megfelelően. Különbőféle relációk állnak fenn bennünk: Istenre, emberekre, természetre, társadalomra irányulnak, relációk, melyek személyes életünk különböző elemei között állnak fenn, — itt fejtik ki működésüket ezek az erények. Cselekvési készségek ezek a hívő lélekben a Szentlélek kegyelmei számára. A keresztény életszentségnek köszönhetjük, hogy krisztusi léttérben működhetünk, melyet személyes életünkbe épít bele: „Míg élünk, az Úrnak élünk, s ha meghalunk, az Úrnak halunk meg. Tehát akár élünk, akár halunk, az Úré vagyunk.” (Róm.14,8)

Átmeneti következtetés

Találkoztunk a polgárral, a bölccsel, a szenttel, — ebből a találkozásból két következtetés adódik.

1. A polgár tudja, hogy mi a törvénysértés, a bölcs tudja, hogy mi a hiba, a bűnt azonban csak a szent ismeri. A keresztény szent életében bűn mindaz, ami nem a krisztusi léttérben folyik, mindaz, ami kivonja

magát az isteni szeretet mozgó erejéből és Krisztus misztériumának hatásköréből.

2. A szent élete nem enged semmi képmutatást: tudatában van annak, hogy sohasem leszünk képesek minden erőnkől és egész lelkünkől szeretni Krisztust. Sohasem leszünk tökéletesek.

Bárhon vagyunk is, mindig hallanunk kell a szólítást, hogy haladjunk egyre előbbre Jézus Krisztus szentségének megvalósításában (ezt misztikának nevezhetjük). Lehet, hogy a bölcs életeszménye arisztokratikus, azok viszont, akik a szentségre kaptak meghívást, azzal az összehasonlíthatatlan méltósággal rendelkeznek, hogy Isten gyermekei és Jézus Krisztus tagjai lehetnek.

Sohasem szeretünk eléggé. Ki merné állítani a megkereszteltek közül, – ha így nézzük a dolgot – hogy keresztyény magatartásában túl van már a tanulás idején?

4.

A KERESZTÉNY EGZISZTENCIA FORRÁSÁNÁL: JÉZUS KRISZTUS
ISTENE

„Kortársaink elvesztették Isten iránti érzéküket”, halljuk e súlyos kijelentést a keresztények ajkán. Amikor ezt állítják, egyformán gondolnak arra, hogy a hitetlenek elvesztették érzéküket a transzcendens valóságok iránt, és arra, hogy a hívők az Élő Isten nagyságának érzékét veszítették el.

Jól mérlegelni kell a szavakat: az Isten iránti érzék sokkal többet akar mondani, mint Isten eszméje vagy ismerete. Érzékünk ugyanis akkor van valamihez, pl. a zenéhez, ha tapasztalatunk is van róla, ha szívünkkel is kapcsolatba került. Isten iránti érzékkel tehát az rendelkezik, – persze tág értelemben véve a szót, – aki lélekben már tapasztalta az isteni Abszolútum valóságát, jelenlétét, hatalmát és nagyságát (nem szabad nagy szavakra, idealizmusra és szentimentalizmusra gondolni). E páratlan találkozásnak abban kell megnyilvánulnia, hogy személyes valónkban változást hoz létre.

Általában véve nincs vallásos élet, még kevésbé hiteles keresztény élet, ha hiányzik belőle ez az Isten-érzék.

És ha megállja helyét a diagnózis, hogy kortársaink elvesztették érzéküket Isten iránt, akkor olyan súlyos jelenséggel állunk szemben, hogy minden figyelmünket ennek kell szentelnünk. Kérdés azonban, hogy helyes-e, és hogy általánosítható-e minden árnyalat nélkül? És tényleg olyan biztos, hogy az előttünk járó nemzedékek rendelkeztek a hiteles Isten-érzékkel? A modern éspedig nyugati ember lényeges sorvadásáról van-e szó, vagy pedig átmeneti válságról, amennyiben az az Isten-érzék új formákat keres? Ezt az érzéket az jellemzi, hogy Isten jelenlétét fölismeri, távollétét pedig fájlalja. Már most ezzel kapcsolatban fölmerül a kérdés, hasonló élményekkel találkozunk-e a nemkeresztény vallásoknál, a „természetüknél fogva vallásos” személyeknél és azoknál is, akik a keresztény hitből élnek? És ha a jelenség azonos, nem kell-e a belső valóságot is azonosítanunk? Ha jogot formálunk arra, hogy a fentebbi pesszista diagnózist magunkévá tegyük, akkor minden kérdést külön-külön vizsgálat alá kell vetnünk.

Válságban van a keresztények Isten-érzéke?

A mai keresztényekben már nincs meg az Isten-érék, – mit mondjunk erről?

Először azt, hogy áldozatul estek a szavakhoz való tapadásnak: Istenből köznév, a hétköznapi szótár egy szava lett. E szó nyomán talán valami háromszögű képlet jelenik meg a képzeletben, vagy egy fehér szakállú fölséges, öreg tehetetlen, vagy valami ködös lény csupán. Egy fogalom az emlékezetben: egy név, amit túl korán tanultak, őriztek és ismételtek anélkül, hogy égette volna ajkukat. Még jó, ha nem a vallási unalomhoz van társítva, mint a gyerekkori hitoktatás öröksége. A mai kereszténynek csupán szóbeli állításai vannak egy transzcendens, nagyon távoli és elmosódott valóságról s ezek a szavak hogyan érhetnének el ahhoz, aki személyes életével mondotta ki őket!

Továbbá nincs meg bennük az istenfélelem. Azt gondolják, hogy Isten, mint a szent nyugalanság forrása, mint az Igézetes, csupán a primitíveknek való. Szerintük az olyan Isten, aki túlságosan ember-telen, méltatlan magához az istenséghez, és a zsoltárokból szereplő Bosszúálló is egyfajta zsarolás a bennünk levő rettegéssel. Ugy gondolják, elfogadhatatlan túlzások ezek korunk embere számára, akinek semmi köze sincs már a természetvallások képeihez.

A keresztények jórésznél mind a két magatartás megtalálható. Vallásos tudatukban Isten az emberi párbeszéd szintjére szorult, éspedig elég közönséges párbeszéd szintjére: minduntalan megszakad, rugója az érdeke; se gyengédség, se csodálkozás nincs benne. Bizalmaskodnak vele, de ez nem a belső életből fakad, s még azzal a tisztelettel sem rendelkeznek, ami sok esetben a tisztán, de mélyen emberi magatartásokban is megtalálható. És amilyen mértékben még létezőnek tartják Istent, olyan mértékben közelítik meg a mágikus viselkedést: hasznosítani igyekeznek ezt a távoli lényt; úgy gondolják, hogy vagy azért létezik, hogy orvosság legyen ott, ahol lehetőségeink véget érnek, vagy azért, hogy garantálja a rendet.

Az Isten-érék krízise mutatja, hogy a keresztények jó részénél nem beszélhetünk hiteles vallásosságról. Egyben azt a félreértést is megvilágítja, amit keresztény körökben a vallásos érzéssel kapcsolatban tapasztalunk. Ha valaki „vallásos”, ha fél az idegen és fenyegető Istentől, ha ösztönös és gyerekes hajlam van benne a szent dolgok iránt, ugye, ezt a viselkedést sokszor az Isten-érék megnyilvánulásának tartják? Ma, ami-

kor a tudomány és a technika kifejlesztette tudatunkat, kritikus szemmel nézzük ezt a magatartást s felfedezzük mögötte az ürességet. Mondhatjuk-e, hogy ahol ilyen hamis Isten-érzék tapasztalunk, ott az Isten-érzék elvesztésével állunk szemben? Azért fontos ezt tudnunk, mert éppen a keresztyény Isten-érzék az, amiből a megkeresztelt embernek élni kell. A transzcendens érzésekkel szemben világos ítéletre van szükségünk, csak így tudjuk észrevenni azt a kétértelműséget, ami a keresztyény hit és az ilyen „szent” érzések elégtelensége és zavarossága között található.

Meg kell ismernünk az igaz Istent

Azzal, hogy az Isten-érzék újra visszautaljuk a keresztyénység területére, nem akarjuk egyenlővé tenni az isteni szentség és transzcendencia bármilyen kifejezésével. Mert ezen a téren is vannak hiteles és vannak téves állítások. A valóban biblikus és keresztyény álláspont nem egyeztethető össze akármilyen transzcendens bölcselkedéssel. Alapos a gyanú, hogy azért van olyan sok zavar a keresztyény erkölcsi és kultúrális magatartásban, és azért az a sok bizonytalanság a keresztyény akcióban, mert mindjárt a kiindulópontban hiányzik a Jézus Krisztus Istenével való találkozás. A keresztyény Isten öltözetében a keresztyénység előtti Isten sok vonása újra bevonult a katekizmusba és a keresztyény formulákba: meghamisították Istenünket. Hogy tehát megtaláljuk valódi arcát, vissza kell térnünk a kinyilatkoztatás forrásaihoz.

Igen hasznos, ha ezeket az eltorzított vonásokat kritika tárgyává tesszük. Annál is inkább, az is aki őszintén megtért a keresztyény hitre, belső világának valamelyik szögletében, vagy élete egy-egy pillanatában találkozni fog velük, hiszen jobban megfelelnek ösztöneinknek. Nem ez az Evangélium szemszögéből nézve nagyságunk is, meg veszedelmünk is, hogy van bennünk igény az Isten iránt? Azzal a veszéllyel jár ez, hogy Istent igényünk szintjére szállítjuk le, mintha csupán felelet lenne erre az igényre. Isten így nem más, mint kivetítés, projekció az Abszolútumba: félelmeinkkel szemben biztonságkeresés, önmagunkkal, a természettel és a társadalommal vívott lélektani, illetve szociológiai tusakodás, magasabbrendű érzések hajszolása. Innét már csak egy lépés, és anélkül, hogy sejténénk, kikötöttünk a bálványimádásnál és a mágiánál.

Amikor a keresztyény Isten-ismeretről van szó, nem olyan értelemben

kell ezt venni, mintha kézzel érinthetnénk és megmérhetnénk őt, ahogy pl. az asztalos a maga munkadarabját; olyan értelemben sem, mintha bizonyítékaink és levezetéseink lennének vele kapcsolatban, amilyen a tudósok és a filozófusok ismerete; de úgy sem, ahogy a turista pl. egy várost megismer. Istent megismerni annyit jelent, mint belépni abba a világba, amit jelenléte tölt be; annyit jelent, mint kapcsolatba kerülni azokkal a tényekkel, melyeket maga hozott létre önmagáról a történelemben; fölismerni az arcát azáltal, hogy elkötelezzük magunkat eljövetele jeleinek; annyit jelent, mint egyesülve lenni cselekvésével és személyével. Végső fokon azért ismerjük meg az Istent, mert megismerhetővé tette önmagát.

Olyan Isten, aki felénk jött

Embernek lenni annyi, mint ösvényeket taposni az isteni Abszolútum felé költői, bölcséleti és vallási formákban. Az abszolútum e kutatása, az isteni miatt való gyötrődés, nemde az ember nagyságáról beszél?

Igazán nem az a szándékunk, hogy kisebbsítsük ezt a csodálatos Istenkeresését, mégis félreérthetetlenül le kell szögeznünk, hogy mi, keresztények nem ezeken az utakon találkozunk Istennel. Hol is találkozhatnánk vele, ha nem azon az úton, melyet ő tört magának. Isten megelőzőtt minket.

Azt szoktuk mondani, hogy Isten szólt hozzánk. Valóban, erről van szó. Persze vigyázni kell és nem szabad Isten szavát azonosítani az Istentől mondott szavakkal, vagy a hittanár előadásával. Isten szólott, azaz belevetette magát az emberi történelembe, hogy előbbre vigye, és kinyilvánította a teremtésre vonatkozó terveit sokféle módon és sok jelentős eseménnyel. Hogyan ismerteti meg magát egy személy? Úgy hogy a maga közelébe enged s ott magatartása, döntései és mindennapos helytállása alapján meg tudjuk alkotni magunknak személyes énjének szintézisét. Ez sokkal valóbb, mint amikor önmagát jellemzi, vagy amikor arcképét szemléljük, vagy éppen rendőrségi dossziéját tanulmányozzuk. Így tett Isten is az üdvösség történelme által. Önmagát nyilatkoztatta ki benne, amikor különféle formákban maga is részesévé lett, de nem ellentmondásos és zavaros módon, összefüggés nélkül, mint velünk megyesik, mert ő hűséges Isten.

Végül Jézus Krisztusban félre nem érthető történelmi alakot vett föl;

általá arcának már előzőleg megcsillantott vonásait újra csoportosította, kinyilatkoztatta és egy emberi arcban megmutatta. Jézus minden magatartásában Isten van jelen, Jézuson keresztül ismerjük meg a magát kinyilatkoztató Istent. Amikor tehát a jeleket keressük, melyek Isten jelenlétéről beszélnek, amikor arcát kutatjuk, nem kell mást tennünk, mint Jézusra tekinteni, őt hallgatni, benne személyiségének egységét meg látni: Isten van itt, aki hozzánk közeledik. Mert végül is semmi biztosat sem tudunk Istenről, amit nem Jézustól és Jézusban kapnánk. Nem az a dolgunk, hogy kitaláljuk, hanem hogy fölismerjük ezeket a vonásokat.

Fűzzük mindjárt hozzá, – később majd bővebben kifejtjük – hogy Jézus Krisztus arra is megtanít, hogyan ismerhetjük föl azt az Istent, aki felénk jött. Isten személyes kinyilatkoztatásának a mi személyes megismerésünk felel meg. Jézus nem a turista, nem a kíváncsiskodó, nem a tudós és a filozófus szemével, nem tisztán intellektuális tudással ismerte meg az Istent, hanem úgy, hogy teljes szabadságával belépett Isten világába, ahová személyes származása alapján tartozott. Mondjuk meg egész világosan: a magunk részéről semmi eshetőségünk sincs arra, hogy Istent megismerjük, hacsak – Jézus példája nyomán – teljesen el nem kötelezzük magunkat ennek a találkozásnak. Sőt azt is mondhatjuk, hogy olyan fokban növekszik ismeretünk, amilyen fokban Isten irányában elkötelezzük magunkat. A történelmi Jézus a kereszten és a föltámadáskor ismerte meg igazán Istent.

Jézus Krisztus Istene

a) A személyes és személlyé formáló Isten. – Jézus nem valami homályos istenségről, valami ködös Istenről, vagy amint Nietzsche gúnyosan mondotta, valami „nagy gázszerű lényről” beszélt, hanem a fönnsíges és meghatározott Istenről, aki teljes és végtelen öntudattal rendelkezik, aki abszolút gazdag személyiség. Az az Isten, akit Jézus mutatott nekünk, beszélt, és felelni lehet neki, lefoglalja az ember személyiségét, de nem azért, hogy összetörje, hanem hogy újjáteremtse. Ha vele akarunk találkozni, nem kell rendkívüli természeti adottságokkal rendelkezni, de személynek kell lennünk, s bizony, az érett emberi személyiség nem gyakori.

b) Az Atya-Isten. Ugy Atya, ahogy más senki sem. atyaskodás és hatalmi akarat nélkül. Jézus, aki istensége szerint is, és a fogadott fiúság szerint is Fia az Atyának, ismerte és elismerte minden atyaság e kizáró-

lagos forrását. Olyan Atyának ismerte, aki óhajtja Fia fölemelkedését, akinek gyengédsége igényes, de nem szeszélyes. Olyan Atya, aki nem tud mit kezdeni a gyermeki lelkület karikatúrájával, az infantilizmussal. „Egy az Isten, mindnyájunk Atyja, aki minden fölött áll, mindent átjár és mindenben benne van” – írja Pál az efezusiakhoz. (4,6)

Kérdés, lehet-e Istent elismerni Atyának anélkül, hogy Jézusban fiúi kapcsolatba lépnénk vele? És anélkül, hogy vállalnánk az egyetemes testvériséget, mely ezen az egyetemes atyaságon alapszik? Mert azzal még nem ismertük el Istent, ha csupán ajkunkkal ismételjük a Hiszekegy első ágazatát.

c) A szövetség és a szeretet Istene. – Jézus az irgalmas Isten arcát tükrözte, azét az Istenét, akit megindít az ember nyomorúsága, aki gyöngéd a szegényekhez, és nem engedi, hogy a hűtlenség és a bűn győzzön fölöttünk. Megkívánja, hogy szeressük, ám nem szolgálai, hanem baráti félelmet ébreszt maga iránt. Jézusban végleges és örök szövetséget kötött velünk, és kijelentette, hogy sohasem vonja vissza; szeretete már eleve az emberek oldalára állította őt.

Nagysága gyökeresen megkülönbözteti az embertől, amennyiben szeretete abszolút. Az abszolút szeretet Istene ő, azoké, kik engedik, hogy emberfölötti szeretettel szeresse őket: a szegényeké és a bűnösöké. Szeretete annyira elragadja, hogy szinte kijön a sodrából. Vajon Jézus Krisztusban nem nyilatkoztatta-e ki, hogy szeretetének nagysága szinte az esztelenségig fokozódott? Hiszen olyanoknak adta oda magát, akiknek erre semmi joguk sem volt. Isten a maga transzcendens mivoltát az egész üdvösség-történeten át szeretetével nyilatkoztatja ki; hatalma a szeretet hatalma, és benne példátlan irgalom és gyengédség nyilatkozik meg. Volt-e valaha is filozófus, aki Isten irgalmáról úgy mert volna beszélni, ahogy Jézus példabeszédeiben? Transzcendenciája személyes síkon mozog: a szív, a szeretet, a nagylelkűség síkján.

Ha azonban valakiben nincs szeretet, nem hivatkozhat Istenre. A hívőt elsősorban Isten egyetemes, mindenre kiterjedő nagylelkűsége szegényíti meg. Nincsenek többé lezárt határok, vége a fajimádásnak és a hatalomváagnak: mindez belső logikával következik akkor, ha hitünk a szeretet Istenére vonatkozik, melyet Szent János így fejez ki: „Mindaz, aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent. Aki nem szeret, nem ismeri az Istent, mert az Isten szeretet.” (1 Jn.4,8)

d) *A szent Isten.* — Jézust Isten dicsősége hevíti. Istent, mint szent Istent ismerte meg, amennyiben maga is részese volt az isteni életnek. Ezért mondotta: „Szentek legyetek, mint mennyei Atyátok szent.”

„Boldogok, akik éheznek az igazságot (szentséget)”, mondotta Isten Jézus által; tehát ő az, aki e vágyat fölébreszti szívünkben és tetéztve be is teljesíti. Isten spontán lendülettel szeret, örökkévalósága pedig élet, semmit sem lehet hozzátenni tökéletességéhez. Nos Ő, az Isten hív föl bennünket arra, hogy lépünk be ebbe a szentségbe, egyesülünk vele.

Krisztus szentsége adja tudtunkra, hogy mi is szentségre vagyunk hivatva, s ugyanakkor világosan jelzi azt is, hogy csak Isten tehet szentté bennünket. Isten szentsége egyrészt fölszólít, másrészt meg is győz bennünket arról, hogy nem vagyunk a Szent Isten tulajdonosai. Övé a dicsőség és mi is csak Benne dicsekedhetünk. Az az Isten, akit a próféták és Krisztus mutatott nekünk, nem félelmetes, nem fenyegető, de szentségével lenyűgöző. Nem zsarnoki igényekkel lép eléink, hanem az uralkodó óhajával, hogy emberfölötti rendeltetésünkre törekedjünk. És ha mégis félelmet ébreszt hívei szívében, ez nem az idegen szolgai félelme, hanem a gyermeké, aki attól tart, hogy nem valósította meg, amit Isten elvár tőle, és nem éri el a boldogságnak azt a fokát, amire Isten szánta.

e) *Az élő és szabadító Isten.* — Ilyennek ismerte meg őt Jézus húsvétkor. Isten megjelent emberi életében, hogy fölemelje a halhatatlan Életbe és megszabadítsa azoktól a földi körülményektől, amelyekben a bűnös emberiséggel szolidaritásban élt.

Isten tehát nem a holtaké, hanem az élőké. Ezért abszolút bizalommal kell lennünk vele szemben, még akkor is, amikor a halálról és a teljes elszakadásról van szó, mivel biztos, hogy a holtakat élettel ajándékozza meg.

f) *Az emberi történelem és Isten országának Istene.* — Jézus Krisztus olyannak mutatta Istent, mint aki komolyan elkötelezi magát a történelemnek, mert abban készülő országát akarja megalapítani; olyannak, mint aki az emberi történelemben jött el és jön folytonosan, hogy megvalósítsa benne jelenlétét és kifejtse működését. Eljött tehát egyáltalán nem törlő és nem ítéli el a történelmet, ellenkezőleg, Jézus Krisztusban irányt és üdvösséget adott neki.

A keresztény számára nincs menekvés. Hiába is hivatkoznánk Istenre,

ha megvetnénk azt a világot, amellyel ő maga közösséget vállalt. A hit logikája kívánja tehát, hogy elkötelezzük magunkat a világnak Istenért és Istennel. Neki mindent átfogó terve van a világgal s arra hív, hogy ebben munkatársai legyünk. Föl kell tehát adnunk egyéni terveinket, még ha üdvösségünk egyéni biztosítására vonatkozókat is, hogy megnyílhassunk az egyetemes terv számára, melynek „tervezője és kivitelezője Isten” (Zsid.11,10) Saját életünk eligazításánál is az építész törvényeit és elgondolásait kell figyelembe vennünk. Fölül kell emelkednünk szeszélyeken, képzelgésen és az egyéni siker önzésén, hogy Isten oldalán találhassuk magunkat Jézus Krisztussal közös küldetésben. Akkor Istent megismerjük.

Amikor Isten arcának valódi vonásait föltárjuk, úgy, amint most tesszük, akkor jelentkezik néhány nyilvánvaló igazság, amit nem szabad mellőzni:

„Tudjuk azt is, hogy Isten Fia eljött, és érzéket adott nekünk, hogy megismerjük az igaz Istent. Ezzel az ő igaz Fiában, Jézus Krisztusban vagyunk: ő az igaz Isten és az örök élet.” (1 Jn.5,20) Éppen ezért Istenhez térni, ez konkrétan annyit jelent, mint Jézus Krisztushoz térni. Belsően válik teljessé és pontossá mindaz a kinyilatkoztatás, amelyet Isten az Ószövetségben adott. Milyen nagy haszonnal járna számunkra, ha abból az Istenből indulnánk ki, akit Jézus valamint az ószövetségi atyák és próféták mutattak nekünk; így ki tudnánk mutatni, milyen hiábavaló és fölszínes erőlködés, amikor ellentétet akarnak fölfedezni Isten ószövetségi és újszövetségi arca között.

Az Ur imája, ha valóban figyelmet szentelünk neki, ahhoz az Istenhez utal bennünket, akit Jézus ismert. Valahányszor Jézus Krisztussal imádkozzuk a Miatyánkot, mindig felszólítást kell éreznünk arra, hogy a hit szemével pillantsuk meg az igaz Isten arcát.

Ugyancsak világossá válik az is, hogy nem minden keresztény ismeri föl ugyanazt az Istent, s innét van, hogy ezen az alapvető szinten az egyház egysége veszélyben forog. Hogyan is lehet a hit egységében élni és róla tanúságot tenni, amikor valaki Isten eltorzított, vagy pláne elhazudott arcára tekint? Így történik aztán, hogy akár egyesek, akár keresztény csoportok saját Istenük nevében törvényesítenek evangélium-ellenes magatartásokat. Vannak keresztények, sőt papok is, akik bizonyos magatartásokat és a kereszténység lényegét érintő kérdéseket egészen ellentétesen ítélik meg. Ez botrány a hitetlenek szemében, nem csoda, ha ellenérvet kovácsolnak belőle a keresztény tanításra vonatkozóan.

Komoly lelkiismeret-vizsgálat után ki merné magáról állítani, hogy nincs része Isten arcának eltorzításában? Ki volna mentes bizonyos gyermekes elképzelésektől, a felszínes vallásosság csökkent értékű formáitól, bálványimádástól és mágiától? Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ezeket a hitünket fenyegető torzulásokat azzal az istenarral szembesíthetjük, melyet Jézus mutatott nekünk. Így módunk van a helyesbítésre, s őszintén elmondhatjuk Claudellel:

„Légy áldott Istenem! Megszabadítottál bálványaimtól s rávezettél, hogy egyedül Téged imádjalak, s ne Izist és Ozirist.”

„Vagy akár az Igazságosságot, vagy a Haladást, vagy az Igazságot, vagy az Emberiséget, vagy a Természet Törvényeit, vagy a Művészetet, vagy a Szépséget.”

„Tudom, hogy nem a holtak, hanem az élők Istene vagy: ezért nem hódolok a fantomok és bábuk előtt, sem Diana, sem a Kötelesség, sem a Szabadság, sem az Apis bika előtt.”

„És ti valamennyien „zsenik” és „félistenek”, nagy emberek és emberfölötti emberek, minden eltorzult arctól undorodom!”

„Mert nem a holtak között vagyok szabad,

A létező dolgok között folyik életem...”

Az ateizmusnak is van üzenete

Szomorúan hétköznapi megállapítás, hogy a modern világ széleskörű ateizmus kora lett. Nem itt a helye, hogy erről részletesen tárgyaljunk, de olyan értelemben igen, amennyiben alkalmat ad arra, hogy fölébredjünk és Istenbe vetett hitünket megtisztítsuk. Tehát nem csak kísértést jelent. Korunk ateizmusa, — bár paradoxonnak tűnik — üzenetet is tartalmaz; a hívek számára is van jelentése, amennyiben azt az istenarcot veti el, mely divatosá lett a keresztények között, jöllehet nem keresztény eredetű. Tudjuk, hogy az első keresztény századokban akadtak keresztények, akik magukat ateistáknak nevezték, mivel visszautasították környezetük isteneit. Ugyanígy nevezhetnék magukat a mai keresztények is ateistáknak az ateistákkal, pontosan és egyedül azért, mert az ateizmus sem az igaz Istent utasítja el.

Ma az ateizmus három főformájával találkozunk:

a) *A közömbös ateizmus.* Benne a mai élet bonyolultsága találkozik a fölszínesen élő tömegek szellemi restségével. Nehéz volna megmondani,

mi az, ami erkölcsileg bűn ebben az ateizmusban, és mi az, ami e lélekölő világot tekintve nem is beszámítható, hiszen egyesek embertelen körülmények között élnek, melyek minden gondolatot megakadályoznak, szinte képtelenek az alapvető egzisztenciális gondokon tülemelkedni. Az ateizmus e formája minden korban megvolt, korunkban azonban jelentősen megnövekedett. A tények ateizmusa ez, praktikus istentelenség, nincs is benne semmi tudatos állásfoglalás Isten irányában. Maga az élet termelte ki ebben a rendkívüli módon ember-középpontú világban, olyan civilizációban és laicizált társadalomban, amelyhez még nem tudunk eléggé alkalmazkodni. Figyelmeztetés a keresztények számára, hogy ezt a közönyös istentelenséget csupán úgy lehet felülmúlni, ha figyelmünket Isten kijelentése felé fordítjuk.

b) *A komoly ateizmus.* A mai ember öntudatában felnőttek érzi magát, és ez részben jogos is. Ebből következik, hogy a gyermekvilág méreteit és kérdéseit elfogadhatatlanoknak minősíti. Mivel pedig Istent is a gyermekvilághoz kapcsolva ismerte meg, a kiskorúak szükségletének szintjén, ezért „elintézettnak” tekinti. Ebben az esetben persze egy kereszténynek mondott világ társadalmilag bevett Istenéről, a hitoktatásból származó valamiféle Istenről, a sekrestye légköréből való Istenről van szó. Mert nem egy ember, aki ma ateistának vallja magát, valójában Isten legőszintébb keresője. Tehát tragikus félreértéssel állunk szemben.

c) *A támadó ateizmus.* Elmegy egészen az Isten-ellenességig. Nietzsche, Marx, Sartre tartozik ide, bár rendszerüket véve távol állnak egymástól. Időnkint itt is a komoly ateizmussal találkozunk, de szenvedéllyel és harcoss ideológiával fölfokozva. Általában véve azonban többről van szó, mert arra törekszenek, hogy az abszolút Istent az abszolút történelmi emberrel cseréljék föl. Mivel Istenben gyűlöletes vetélytársat látnak, hogy szabadulhassanak tőle, lebecsülik.

Kétségtelen, hogy az ateizmus mind a három formájának közös gyökere van; bennünket azonban most különösképpen a komoly ateizmus érdekel. Amit ők elutasítanak, azt mi is elutasítjuk. Ez viszont számunkra arra is szolgál, hogy az igaz Istenre igent mondjunk.

Egy szóval kifejezve: a komoly ateizmus azt az istenképet veti el, mely lényegét tekintve hasznosságon alapszik, egyszerű segédmotor a földi biztonság számára, azét az Istenét, akinek szerepe, hogy a gyerekes, lusta, szerencsétlen és kárvallott embert kárpótolja. Érthető, hogy az ilyen

„Istent” létében fenyegeti a modern hitetlenség, mert az emberi haladás fokról-fokra fölőlegessé teszi. Talán téved az istentagadó, mikor azt gondolja, hogy az ilyen semmiképpen sem menthető magatartás mögött nincs is komolyabb ragaszkodás egy tisztább istenképhez. Mert valójában ritka, hogy egy keresztény olyan mélyre süllyedjen hitében, hogy számára Isten csupán a földi boldogság biztosítója. De kérdés, vajon az is ritka-e, hogy a keresztények szemében Isten főként ilyen vagy legalább egy kicsit ilyen? Nézzük hát, melyek azok a vonások Isten arcán, melyeket az ateista viszszautasít (ezek a vonások az emberi biztonság különböző fokaihoz kapcsolódnak: a szükség viszi rá, hogy hívja, sőt, hogy kitalálja Istent):

– *A kozmológia Istene.* A gyermekek és a primitívek számára a világ elsősorban a természetet és annak megnyilvánulásait jelenti. Isten számukra arra szolgál, hogy a biztonságot garantálja, ezért hatalma lényegében világot formáló és nem erkölcsi jellegű. Tőle függ, hogy esik-e, vagy szép lesz-e az idő? A gyermeki lényben szent félelmet ébreszt, de ez inkább a pszichofizika, mint a metafizika területére tartozik. A primitív vallású ember függése tökéletes, mikor azonban civilizálódik, vallássósága megjelen, mert szétfoszlik a titok: azok az erők, amiket eddig isteninek tartott, most a technikába utalják. Vallásos érzésük két arcot mutat: Istent a maguk számára akarják megnyerni, haragját pedig elkerülni. Nincs személyes odafordulás, hiszen nem is látnak személyt benne. Inkább elképesztő csodákat várnak tőle, mint csoda-jeleket. A Biblia Istenének semmi köze sincs ehhez a demiurgoszhoz, mert ha a fizikai világban ki is nyilvánítja erejét, ezt csak azért teszi, hogy jelet mutasson annak a népnek, melynek életkerete a természet, és hogy történelmet s benne üdvösséget támasszon.

– *Az érzelmek Istene.* Akiről itt szó van, jogtalanul hivatkoznak arra, hogy a Biblia a vigasztalás Istenéről beszél. Esztéták, romantikusok és érzelmes lelkek ezek, akik arra akarják használni az Istent, hogy érzelmességüket igazolja és fedezze.

Az emberi szívben él a szépség igénye s ez könnyen lesz pantheista jellegű; mély érzések vannak benne, ezek keresnek kielégülést és vigasztalások forrását a lét keménységével szemben. A kikapcsolódás és a folklóre Istene ez, az étellel szemben azonban nem kötelezi el magát. Ezek a lelkek érzéseiknek adják át magukat s ha nem is vallják be, ezek uralkodnak egész életükön. „A vallás szépsége” – ahogy mondani szokták.

Pontosan meg kell különböztetni egyfelől a vallásos érzést (ami gyakran vallásos szentimentalizmussá válik), az érzelmileg gazdag lelkeket, akik természetyszerűen vallásosak, másfelől pedig a hitet, mely a temperamentumtól függetlenül szabad odafordulás Jézus Krisztus Istenéhez.

A tehetségesebb fiatalok a szépség Istenének vallását követik, de amint érlelődnek, a keresztény hitnek kell kibontakoznia bennük.

Talán nem is kell mondani, hogy egészen más az igazi hívő hálaadása, amikor Istent a teremtés és üdvösség szépségéért dicsőíti, akár Szent Ferencről, akár Gionoról, Rilkeről, Saint-Exupéryről és Chateaubriand-ról legyen szó.

– *Az okos Isten.* Nem a valódi filozófusok Istene, mert neki megvan a maga sajátos nagysága, hanem az eszményi garancia Istene, védőpajzs, ami mögött meg lehet bújni. Olyan Isten, aki megint csak nincs elkötelezve az életnek.

– *Az erkölcsi törvény Istene.* Biztosítja a zárt erkölcsi rendet, sőt a moralizmust. Alkalmas arra, hogy tekintéllyel támassza alá azokat a kötelességeket, melyeket a gyermekeknek tiszteletben kell tartaniok. Gyámkodó Isten, segítségével jó szokások birtokába jutunk, de nem a Hegyi-beszéd Istene, aki megtérésre és szentségre hív.

– *A rend Istene.* Ugy jelenik meg, mint aki föltétlenül garantálja azt az emberi rendet, amelyhez önmagáért ragaszkodunk. Mivel egy bizonyos helyzetet állandósítani akarunk, ennek legfőbb biztosítékául játsszuk ki őt. Nem az Isten akarata a fontos, hanem a rend, melynek mi vagyunk a szerzői is, élvezői is. Ő tehát a szentesített rendszerek és társadalmi erkölcs Istene. Konzervatív Isten: a kollektív és megszervezett önzés biztosítója. Az Evangéliumból azonban tudjuk, hogy az önzés nem a rend, hanem a rendetlenség okozója.

– *A földi messzianizmus Istene.* Itt is arról az Istenről van szó, akit egyedül egy történelmi harc sikeréért sajátítottak ki; az a földadata, hogy garantálja a forradalmat, és dinamikusabb, nemesebb indítékokat szolgáltatson neki. Az Evangélium és a forradalmi messzianizmus igazságos céljai között van valami rokonság, mikor azonban a „társadalmi rendet” Istenre és az Evangéliumra akarják építeni, ez már könnyen félreérthető. Az a mód is téves, ahogy Istent el akarják ismerni, mert náluk Isten és országa nem ébreszt föl érdeklődést vagy megtérést.

Jogos tehát az ateista bírálat Isten nem hiteles vonásaival szemben.

Tulajdonképpen azonos a hívők bírálatával, mert valamennyi „isten” megegyezik abban, hogy egyik sem vállal kötelezettséget az emberrel szemben, s az ember sem kötelezi el magát neki azzal, hogy megtér hozzá.

Egyedül Isten nagy

A komoly ateizmussal is csak részben értünk egyet. Kétségtelen, hogy az ember számára hasznosított Istent minden formában visszautasítjuk. De ez még nem elég, túl is kell haladnunk ezt az ateizmust ott, ahol zárva marad Isten szólítása és Jézus Krisztus kinyilatkoztatása előtt, – túlhaladni több, mint cáfolni.

Miután az ateizmus leálcázta az utilitarizmust és az Isten-érzék lefokozását, ennek ellenhatásaként bizonyos keresztény körök arra éreznek kísértést, hogy most már Isten tiszta transzcendenciáját nyomatékozzák s egyoldalúan nagyságát hangsúlyozzák és azt a köteleességet, hogy alá vessük magunkat neki.

Valóban ideje, hogy pozitív módon szálljunk szembe azzal, ahogy egyes keresztények lefokozzák az Isten-érzékét.

De ugyanakkor legyünk résen, nehogy e lefokozás ellenhatásaként olyat állítsunk, amely nem felel meg Isten valódi nagyságának, úgy ahogy azt Jézus Krisztus mutatta meg. Le kell leplezni, hogy ezek a módok is hamisak, még ha korunk ateizmusa ellen akarnak is védekezni.

– *Isten a nagy Szellem.* Nagy, de elmosódott; tiszta, de elvont. Egyedül a lelkek érdeklik. Akik számára ilyen az Isten, azok az imádságban kísérlik meg, hogy fölemelkedjenek hozzá; vallásuknak nincs helye a valóságok világában, inkább valamiféle idealista menekülés. „Lélek az Isten”, mondja Jézus; ők azonban más értelmet adnak e szavaknak, mint ahogy a Biblia érti, s ezért Istenük is más lesz, mint akiről Jézus beszél.

– *A janzenista Isten.* Követelményei önkényesek és hatalmi akaratot árulnak el. Az a tény, hogy a teremtmény csődöt mondott és hogy az ember összetört, még csak növeli hatalmát. Fönnáll a veszély, hogy a végeesség és a bűn tudata ilyen Isten előtt helytelen büntudattá torzul, s az ideg orvosok nem egy elmebetegség forrását látják ebben. Ez az Isten, akinek önkényesen alkották meg nagyságát, megdöbbenően hasonlít az emberhez éppen abból a szempontból, hogy könyörtelenül uralkodik fölötte. Az ilyen lélek szeretne menekülni Isten transzcendenciája elől, mivel nem talál kapcsolatot vele. Vagy pedig lelkére nehezedik semmi-

ségének és bűnös voltának állandó vádja. Úgy rója le köteles áldozatait, mint a szolga, aki nem akarja, hogy meggyűljék a baja Mindenható Urával. Ez a mentalitás arra hivatkozik, hogy a Biblia is beszél Isten féltékenységéről, de téved, amikor ezzel saját magatartását akarja bizonyítani. Semmi sincs távolabb Jézus Krisztus Istenétől, mint a pogány istenek féltékenysége, akik nem képesek elviselni, hogy kiterjesszük és kibontakoztassuk hatalmunkat. A mi Istenünk féltékenysége annyit jelent, hogy visszautasítja a középszerűséget és komolytalanságot; a nagy szeretet szenvedélye ez, nem pedig az érzékenykedő és veszélyeztetett transzcendenciáé.

– *A fenséges Isten.* Vagy mondjuk: XIV. Lajos az égben. Szuverén fölség, a világot és az embert azért teremtette, hogy hódolatban részesüljön. Inkább a vallás, mint a hit Istene, aki előtt mindig csak szolgálk és idegenek vagyunk. Akik így tekintenek Istenre, azok vallásos kötelességet látnak szolgálatában, de nincsenek annak tudatában, hogy neki az egész világot átfogó üdvözítő terve van, és hogy nekünk is együtt kell vele működnünk történelmi műve megvalósításán. A kapcsolat ezzel az Istennel hideg, nincs benne semmi családiasság; tisztán individuális, mentes minden dinamizmus nélkül. A belőle fakadó erkölcs a parancsokra és nem a Nyolc boldogságra épül; szentségi gyakorlata pedig rituális biztonságban és vallásos ceremóniákban áll, nem pedig húsvét misztériumában.

Az Ószövetségre hivatkoznak: Isten ott inkább teremtő, mint atya, de elfelejtik, hogy ott ezt is olvassuk: „Az Úr pedig beszélt Mózesnek, szemtől-szembe úgy, ahogy az ember barátjával szokott beszélni.” (Ex. 33.11)

– *A tragikus Isten.* Közelebb áll a keresztény transzcendenciához, de érezni rajta az irodalom és a vallásilag szorongó temperamentum hatását. Ez az Isten kettészakítja az embert, csatatérre teszi, ahol közte és a sátán között folyik a harc; az egésznek tisztán eszkatológiás távlata van. Ezt az istenképet lutheri hagyomány és egzisztencialista áramlat formálta: Kirkegaard tehetsége, a középkori istenítéletek, Graham Green és Bernanos regényei vegyülnek össze benne. Tulajdonképpen a túlzottan humanista istenkép reakciója s nem az az Isten, akit Jézus Krisztus mutatott nekünk.

A keresztény Isten-érzék pedagógiája

Kérdés, hogyan lehet fölismerni a hiteles Isten-érzék, melynek igényéről már említést tettünk?

Nagyon egyszerű erre a felelet: vissza kell térni a hithez. Tehát nem csupán a vallásos érzéshez és a Teremtőre irányuló természetes vallásossághoz.

Az ember természetszerűen vallásos, de nem természetszerűen keresztény. A vallásos érzés a „szentből” táplálkozik, s ez különféle formában bizonyos transzcendenciát tár elénk, biztonságot és menekvést korlátainkkal, sikertelenségeinkkel és törekényiségünkkel szemben.

A szentre irányuló igény és a vallásos érzés a keresztény transzcendencia tekintetében egyszerre pozitív is, meg negatív is. Negatív annyiban, hogy a vallásos ember könnyen megelégszik valami mítikus transzcendenciával. Negatív abban az értelemben is, hogy ettől a transzcendenciától csupán arra a keresésre várunk feleletet, mely tisztán természetes síkon mozog.

Amikor a kinyilatkoztatás Istene lép közbe és szólítja meg az embert, akkor ezt a természetből fakadó keresést ragadja meg, nem azért, hogy tagadja, hanem, hogy kiszélesítse, megtisztítsa és felduzzassza, és hogy föl szólítsa az embert, emelkedjék önmaga fölé Isten terve szerint. Ő nem csupán abban akar segíteni bennünket, hogy eszményi elgondolásainkat követve haladjuk túl önmagunkat, hanem olyan módon is támogatja mélységes elégedetlenségünket, hogy újra fölteszi számunkra azokat a kérdéseket, melyek boldogságunkra, egyéni és kollektív sorsunkra vonatkoznak. Még akkor is, ha a legteljesebb emberi boldogságot élveznénk, Istennek volna mondanivalója számunkra, s a hitnek akkor is meg volna a maga értelme, amit nem lenne szabad összetévesztetni a vallásos érzéssel.

Az első keresztények hívőknek nevezték magukat, hogy megkülönböztessék magukat a pogányoktól, akik általában vallásosak voltak, mélységesen meg voltak ugyanis győződve arról, hogy a keresztény hit egészen új kapcsolatot teremt Istennel. A hit fölülmúlja és megtisztítja a vallást és teljesen át is fogja; ugyanakkor nem tűr meg semmiféle vallásos babonát és mágiát. Egyáltalán nem fél attól, hogy a „szent” felületi és gyermekes formái eltűnnek, melyek egy adott kultúrához, történelmi helyzethez és lelki állapothoz kapcsolódtak. Talán éppen akkor, amikor a vallásos ösztön hanyatlik, jön el az idő a tisztább keresztény hit és a hitesebben keresztény Isten-érzék számára.

Akkor válik láthatóvá a különbség, amikor Istent, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyját azokkal a vonásokkal hasonlítjuk össze, melyeket más-honnet kölcsönözve ruháztak rá.

Transzcendenciája nem akkor nyilatkozik meg, amikor elvonatkoztatjuk a történelemtől, hanem amikor kapcsolatba hozzuk vele; nem misztériumában, hanem kinyilatkoztatásaiban. Nem az emberrel való ellentétben, hanem a vele való szabad kapcsolatában. Isten, amikor Jézus Krisztusban megjelent, nem oldódott föl a történelemben, ahogy nem semmisült meg a szabadság és az emberi sors sem. Isten teljes nagysága abban a dicsőségben vált láthatóvá, amelyet képes volt megosztani az emberrel. Az ember nagysága viszont azzal érvényesült, hogy a dicsőséges Isten transzcendenciájával lépett frigyre. Ennek az egyesülésnek alapján mondhatjuk, hogy Jézus Krisztus történelmi magatartást adott Isten teljes szentségének. Teljesen hiábavaló volna Isten középpontúságát szembeállítani Jézus Krisztus középpontúságával. A hiteles Isten-érzék Krisztus nyilatkoztatta ki; a kinyilatkoztatás Isten középpontúsága ténylegesen Krisztus-középpontúság, – eltérően a spirituális Isten-középpontúságtól.

Innét van az, hogy miért beszélnek olyan sokszor helytelenül Jézus Krisztus Istenéről. Mert vagy filozófiai kategóriákat alkalmaznak, ezzel sikerül ugyan megóvni az isteni lényeg tárgyi transzcendenciáját, de megmarad a veszély, hogy a keresztény Isten „történetisége” elhomályosul. Vagy pedig antropomorf (emberszabású) kifejezésekkel élnek, ami a filozófusokat megbotránkoztatja s azzal a veszéllyel jár, hogy Isten magatartását túlságosan kiszolgáltatja a történelemnek. Kérdés tehát, hogyan lehet elkerülni a népies antropomorfizmust is, meg az időtől elvonatkozó kifejezéseket is?

A nyelvi nehézség pontosan szemlélteti azt a nehézséget, ami a valóságban az Isten-érzék buktatója. A keresztény akkor van igazán tudatában annak, hogy Isten milyen végtelenül nagy, amikor a hit a családiasság légkörébe vezeti. De ugyanennek a hitnek kell vigyáznia arra is, hogy a keresztény hivatás közvetlensége ne süllyedjen a birtoklás közvetlenségévé. Jézus Krisztus bevezette tanítványait az Istennel való közösségbe, ennek kell az Isten-érzék forrásává válnia, amint ezt a szentek tanúsítják. Már a becsületes és gyengéd emberi szeretet is bensőséget teremt maga körül, s vele együtt növekszik a tisztelet és az a törekvés, hogy minden közönséges megnyilatkozást kerüljön. Ha a hívő kapcsolata Istennel kö-

zönségessé válik, ez annak a jele, hogy félreértette Isten szeretetét; ilyenkor nem Jezus Krisztus Istenéről, hanem torzképéről van szó.

Jézus Krisztus kinyilatkoztatásának fényében minden emberi érték alapvetően törekeny. Ha ezt mi keresztények nem értjük meg vagy ha megértettük, de Isten követelésétől félve kitérünk a választás elől, akkor hogyan lenne meg bennünk a valódi Isten-érzék? Ennek elfogadása kegyelem, amelyre föl kell készülnünk, éspedig úgy, hogy belső életre ébredünk és megtisztítjuk szívünket. Enélkül sohasem tapasztaljuk meg az élő Isten jelenlétét. A teológusok a Szentlélek művei között emlegetik a tudomány ajándékát, ez fejezi ki legjobban Isten transzcendens szentségének megtapasztalását, amihez viszonyítva a hívő lélek számára minden emberi dicsőség elveszíti jelentőségét.

Sürgős a föladat, hogy a keresztények találjanak rá újból erre a hiteles Isten-érzékre. Ugy várja ezt tőlünk a világ, mint ahogy a kiaszott föld várja az esőt. A hitetlen világnak sokkal inkább arra van szüksége, hogy erről az Isten-érzékről bizonytságot tegyünk, mint Isten ügyében folytatott hadjáratokra és kongresszusokra, mint Istenről szóló prédikációkra, mint ügyének és jogainak védelmére. A technikai gondolkodás úgy átalakította a modern tudatot, és annyira betöltötte a földi világ, valamint az emberi alkotások nagyságával, hogy látszólag érzéketlenné vált minden belső valóság, s ennek következtében a személyes Isten iránt.

„Isten halott”, mondja a hitetlen. „Lehetetlen, — válaszolja a szent, — hiszen minden nap találkozom vele, és minden reggel a paradicsomban nyitom ki a szemem.”

Biztos, hogy sokkal gyorsabban menne a nem-keresztény világ evangelizálása, ha a keresztény közösségek és az egész látható Egyház úgy jelenének meg, mint olyan hely, ahol Isten dicsőségével reális kapcsolatban élnek; ha a mai keresztények is, akárcsak elődeik, az első keresztények, hajlíthatatlan következetességgel tartanának ki a hit által eléjük tárt Isten mellett. Erről mondja szent Pál: „Bár beszélnek Istenről az égen és a földön, — tudniillik sok istenük és sok uruk van, — nekünk azonban egy az Istenünk: az Atya, akitől minden származik, s mi érte vagyunk; egy az Urunk: Jézus Krisztus, aki által minden van, és mi is általa vagyunk.” (1 Kor.8,5-6)

A MEGTÉRÉS: BELÉPÉS A KERESZTÉNY ÉLETBE

Jézus Krisztus Istenét csak a megtérés útján, még helyesebben: magában a megtérésben lehet megismerni. Az már világos előttünk, hogy az igaz Isten fölismerése elkötelezettséget kíván tőlünk, s ez felelet arra az elkötelezettségre, melyben Isten önmagát ismertette meg Jézus Krisztusban. Isten első megismerése már meghatározza a megtérés elkötelezettségét, de csak a megtérés végén teljesedik ki, éspedig olyan mértékben, amilyenben a bensőségessé válik a megtérés.

A keresztyén megtérés nem egyszerű és hirtelen bekövetkező valami. Helyesebb, ha a megtérés folyamatáról beszélünk. A következőkben megkíséreljük elemezni ezt a folyamatot. Arra támaszkodunk, amit minden igazi hívő tapasztalt, s az a célunk, hogy mi is elinduljunk e szükséges megtérés felé.

A megtérés ténye

Mi történik akkor, mikor valaki megtér? Bizonyos értelemben minden Istenhez vezető út és minden megtérés egyedüli; ezt a megtérések elbeszélése világosan mutatja. És mégis az egyes esetek eredetisége mellett az általános vonások annyira egyförmák, hogy ennek alapján felelhetünk a kérdésre.

Íme: egy ember, aki emberektől várta dicsőségét (Jn.12,43) és kiteljesedését, amelyre minden — földi szempontból gazdag — élet törekedhet. Saját lehetőségeiből indult ki, s bár nem vitatható el tőle bizonyos becsületesség, mégis önző volt. Az emberi szint fölé emelkedni, ez volt a vágya a maga és a mások számára is, és mikor ezen dolgozott, csupán az emberi eszközökre számított. Aztán minden megváltozott. Ettől kezdve egész életét arra a dicsőségre állította be, amit Jézus Krisztus tanúsága szerint Isten ígér és ad meg nekünk. Létének tengelyét változtatta meg olyan formán, hogy azok az emberi értékek, melyeket eddig abszolutnak tekintett, most magának Istennek értékszintjén működnek közre. Egész életét és minden energiáját egy történelem fölötti cél elérésére irányítja, amelyet Krisztus mutatott meg. Eddig megelégedett a földiekkal, a dicsőségről szerény elképzelése volt, most mindezt elhagyja, hogy teljes és tevékeny bizalmát Jézus Krisztusban az isteni dicsőség síkjára emelje.

Mindennapi életét továbbra is folytatja, távlatai azonban teljesen megváltoztak és megváltozott mindennapi életének értelme és tájékozódása is. Hogyan következett ez be? Nem hirtelen és csodálatos belső megvilágosodás által, és ha a döntés pillanat műve volt is, külső és belső előzmények érlelték. Akár így, akár úgy, de tény, hogy Istennel jelek útján találkozott és az is ily módon szólt hozzá. Nem akármilyen Isten, hanem Jézus Krisztus Istene, aki a keresztény közösség Istene lett, az az Isten, aki állandóan Jézus Krisztusban ismerteti meg magát, Jézus Krisztusban, aki hívő és tanúságot tevő Egyházában él tovább. Az egész talán úgy kezdődött, hogy a Bibliát vette kezébe és a szövegeken keresztül szólt hozzá Isten mai üzenete és értésére adta, hogy a szent történelem ma is folytatódik és azt neki is be kell teljesítenie. Az is lehet, hogy maga az élet, vagy valamelyik hívő szavai vetették föl a kérdést, egy hívőé, akiben Jézus élt; tehát valójában Ő tette föl életének kérdését e hitetlennek. Vagy pedig egy példás keresztény közösség ismertette meg vele a titkot: Isten jelenlétét, aki Jézust elevenné tette közöttük. Az is lehetséges, hogy egy alkalmi szónok, aki az Evangéliumot hirdette, indította el benne az Istennel való párbeszédet.

Attól a naptól kezdve, hogy Isten fölteszi a kérdést, egészen a megtérés napjáig hosszú idő telhet el. Akit Isten megszólított és arra készítetett, hogy saját életszentségével foglalkozzék, hogy mondjon le megelégedett életéről és lépjen be Isten mágneses terébe, – az sokat gondolkodik, vitatkozik, sőt talán tusakodik is azzal, aki meghívta. Belsejében megvan osztva a kegyelem szelíd erőszaka és ama emberi szempontok között, amelyek semmi változást sem óhajtanak. Bizonyos dolgok azonban máris megváltoztak benne: szegénynek és üresnek találja magát, egyszerre látja, hogy milyen törekenyek a létre vonatkozó elgondolásai, árnyékos területeket fedez föl magában és megszűnik Isten előtt gonoszat cselekedni. Egyik nap aztán majd igent mond Istennek, akit Jézus Krisztus arcán ismert föl, nem azért mert fél, vagy mert gyöngé, hanem mivel Isten erősebbnek és előbbnek bizonyult. Isten megtérítette, ő pedig megtért Istenhez. Belépett a hit által a többi hívőkkel Jézus Krisztus Istenének biztos ismeretébe, s ez a hit hamarosan elvezeti a keresztséghoz.

A keresztyén megtérés az Újszövetség fényében

Szent Márk mondja el evangéliumi elbeszélése elején, hogy miután Jánost börtönbe vetették, Jézus Galileában meghirdette Isten „jóhírét”: „Az idő betelt, közel van Isten országa. Térjete meg és higgyetek Isten jóhírében.” (1,14-15)

Ez a megtérésre való fölszólítás jelenti az Újszövetség szerint a keresztyén valóság kulcsát. Össze van kötve Isten országának és annak a hitnek meghirdetésével, hogy az üdvösség Jézus Krisztusban van. Nincs más kapu, amin be lehetne menni. Nem lehet tehát elég részletesen tanulmányozni, sem elég bensőséggel végigelmélkedni, mit is jelent az Evangéliumban a „szív megtérése” fogalma.

Valóban a nehézség már a görög „*metanoia*” szó fordításával kezdődik, melyet az újszövetségi szerzők használnak. E kifejezés bibliai értelme túlradóan gazdag; a fordítások megbánással, lelki megújulással, bűnbánattal igyekeznek visszaadni, de nem teljes sikerrel. Maga a „megtérés” is félreértésre adhat okot, ha nem ügyelünk arra, hogy pontosan a szív megtérésére vonatkoztassuk. Az ember igyekszik minden oldalról behatolni az értelmébe, végül is fölteszi magának a kérdést, nem volna megfelelőbb, ha magát a „*metanoia*” szót vezetnék be nyelvünkbe? Szó szerinti (*nous* = szellem + *meta* = változás) a gondolkodás megváltozását jelenti. Nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy akit Isten meghívott, átmegy abból a világból, amelyben nincs üdvösség, abba a világba, ahol üdvösség van Jézus Krisztusban. A metanoia az Újszövetségben hol az egész folyamatot, hol csupán valamelyik mozzanatát jelöli, máskor Isten hívását a megtérésre, vagy pedig a tanulékony ember feleletét a kegyelemre. Van, amikor az első megtérésre vonatkozik, van, amikor a hűtlenség után a visszatérésre, vagy a bensőségesebb megtérésre. A teljes folyamat minden esetben három szakaszra oszlik: az első a világosság kegyelme, a másodikat a bűnbánat, a harmadikat az egyesülés kegyelme jellemzi. A „megtérés” szót fönnt lehet tartani a harmadik szakasz számára, de akkor pontosan jelezni kell, hogy minden megtéréshez lényegesen hozzátartozik a megvilágosodás és a bánat is. De lehet, – ahogy mi is tesszük – a szív megtérésén a metanoia egész folyamatát érteni, melyben a három szakasz dinamikusan kapcsolódik egymáshoz.

Van még egy döntő pont, amit tisztáznunk kell. Azt mondtuk: a szív a megtérés alanya. Mit értünk szíven? Kezdjük tehát ennek tisztázásával.

a) A szív az Evangélium szerint

A nyugati és a modern gondolkodás hozzászoktatott bennünket ahhoz, hogy különbséget tegyünk az emberben test, szív, lélek, szellem, emlékezet stb. között. A szívhez tartozik általában mindaz, ami az érzelmekre vonatkozik, a szenvedélyektől az érzésekig. Ha elfogadjuk ezt a beszéd-módot, akkor ellentmondásba kerülünk a Biblia egészével, különösen pedig az Újszövetséggel. Így – a XIX. század vallásbölcselete nyomában – megoldhatatlan nehézségekbe sodródunk a keresztyén hit természetére vonatkozóan.

Az Evangélium szerint a szív a személyiség központja, a cselekvés és az Istennel való kapcsolat helye, a döntések csomópontja, ahol egyformán érdekelve van a szellem és az akarat, a szabadság és a hűség; jelenti egyben a lelkiismeretet is, mint Isten szólítását és ítéletét. Röviden annyit ér az ember Isten és önmaga előtt, amennyit szíve ér. Ezért teszi Jézus azt a felelősséget vallása középpontjává, amely a felnőtt embert, szívével együtt, Isten ígéje elé állítja üdvösségére vagy kárhozatára. „Ahol a kinsced, ott a szíved is.” (Mt. 6,21)

Amikor az Isten jön, vagy amikor szólít, az emberi szívnek ki kell nyílvánítania készenlétét. Az Újszövetség szerint az emberi szív ilyenkor nyitott, megvilágosított, elhatározott, égő, engedelmes, őszinte, szép és jó, tágas, tiszta, áttetsző, hívő. Vagy pedig éppen ellenkezőleg vak, megkeményedett, eltompult, homályba burkolt, habozó, gonosz, hitetlen.

Az a megtérés, ami csupán az eszmékre vonatkozik, csak értelmi változás, nem evangéliumi megtérés; de az sem, ami kizárólag az érzelmi szférában, a vallásos érzelmek területén megy végbe; végül az sem, amikor csak önmagunkhoz való viszonyunkban áll be változás erkölcsi magatartásunk szintjén. A valódi megtérés esetén legmélyebb lényünkkel, mindazzal, ami felnőtt személyiségünket alkotja, – szívünkkel – kell állást foglalnunk a bennünket szólító isteni Igével szemben. Az a szív, mely befogadja az Igét és fönn tartás nélkül igazat ad neki, Isten, Krisztus és a Lélek lakásává válik. „Hogy a hittel Krisztus lakjék szívetekben” – kívánja Szent Pál az efezusiaknak (3,17). Így tehát a metanoia-megtérés egész folyamata a szív nívóján játszódik le; a szív az, mely tevőlegesen fogadja a megvilágosító kegyelmet; ugyancsak a szív az, amely elítéli önmagát és bűnbánatot tart; és ismét csak a szív az, mely csatlakozik az Evangéliumhoz és elismeri Istent.

b) A megtérés, mint megvilágosodás

Megvilágosító kegyelemről beszéltünk. Nem arról a világosságról van itt szó, amellyel önmagunkat látjuk s amely az igazság emberi kritériuma-ira vonatkozik, — ezt mi is megadhatjuk magunknak, — hanem arról, amely szegénységünk és bűnös voltunk tudatára ébreszt bennünket, s az isteni kinyilatkoztatás fényében az életszentségre hív. Akármilyen is volt a lélek előző kapcsolata Istennel: most, amikor fölfogja annak az Életnek igényét, amely az Istennel kötött szövetségből fakad, s azt a magasabb létet, amelybe Isten be akarja vezetni őt, most helyzetének megfelelően ítéli meg magát. Bűnös volt, de most tudja is, hogy bűnös. és ez kegyelem, mert Isten azért teremtett benne új világosságot és valódi alázatosságot, hogy üdvösségre vezesse.

Keresztelő szent János és az ószövetségi próféták után Jézus is először a zsidókat szólította föl bűnbánatra. Ők ismerték az elmúlt szövetség követelményeit. S csak úgy léphettek be az eljövendő szövetségbe, ha fölszámolják nagyon is nyugodt lelkiismeretüket s engedik magukat meggyőzni, hogy mennyire szegények és bűnösök. Jeremiás Jahve nevében emlékezteti a népet a szövetséghez való hűtlenségre: „Elküldtem hozzátok minden szolgálmat, a prófétákat is, szünet nélkül küldtem őket és mondtam: Térjen meg mindegyiktek az ő gonosz útjáról, javuljatok meg törekvéseitekben, ne járjatok más istenek után... Ti azonban nem hajtottátok fületeket szavaimra és nem hallgattatok rám.” (Jer.35,15) Keresztelő szent János így szól a tömeghez: „Teremjétek hát a bűnbánat méltó gyümölcseit. Ne emlegessétek magatokban: Ábrahám a mi atyánk!...” (Lk.3,8) Jézus a farizeusokhoz intézett beszédében mondja: „A ninivei férfiak e nemzedékkel együtt jelennek meg az ítéleten és elítélik azt, mert ők megtértek Jónás prédikációjára. De Jónásnál nagyobb van itt.” (Mt.12,41) Péter pedig Pünkösdkor: „Tartsatok bűnbánatot és keresztkeladjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára.” (Ap.Csel.2,38)

Ha valaki be akar lépni Jézus Krisztus üdvösségébe, ennek föltétele: el kell ismernie, hogy jelenlegi állapota hűtlenség a Szövetség Istenéhez, és hogy ebből az állapotból saját erejével nem szabadulhat ki, sőt szinte föl sem ismerheti.

De miben áll a megtérés a pogány számára, aki nem is ismeri Istent és nem is részese a Szövetségnek? Isten neki megfelelően szól hozzá, hi-

szen minden ember szívéhez van szava. A pogány is rendelkezik büntudattal, s ebből indul ki megtérése. Amikor az üdvösség ígéit hirdetik neki, fölismeri saját boldogság-keresésének középszerűségét. Szent Pál, miután szemrehányással illette a görögöket, mivel nem figyeltek Istenre, hozzáfűzi: „Isten eddig szemet hűnyt a tudatlanság ideje fölött, most azonban tudomására hozza az embereknek, hogy mindenhol, mindenkinek meg kell térnie. Kiszemelt ugyanis egy napot, melyen igazságos ítéletet ül majd a világ fölött egy arra rendelt férfi által.” (Ap.Csel.17,30-31)

De a keresztény számára is azzal kezdődik a megtérés, hogy világosságot kap saját életére vonatkozóan. Ennek kritériuma Jézus Krisztus, és a kezdeti megtérés összecsengése az Evangéliummal. Az efezusi egyház ezt az üzenetet kapja az Apokalipszisben: „Az a kifogásom ellened, hogy elhagytad első szerelmedet. Gondold meg, honnét süllyedtél ide. Tarts bűnbánatot és tégy úgy, mint előbb.” (2,4-5) Hasonlóképpen viselkedik a tékozló fiú is: „Atyám, vétkeztem az ég ellen és te ellened, már nem vagyok méltó, hogy fiadnak nevezd.” (Lk.15,18)

Íme tehát a keresztény megtérés folyamata mindig azzal kezdődik, hogy az illető kapcsolatba kerül Isten szólításával, a Szövetség világával, és tudatára ébred gyöngeségének. A büntudat aszerint lesz többé vagy kevésbé pontos, amilyen fokban ismeri Jézus Krisztust, mert a bűn valójában Jézus Krisztussal kapcsolatban jut napvilágra és annak az új életnek összefüggésében, amibe híveit bevezeti. „Mindaz, aki benne marad, nem vétkezik. Aki viszont vétkezik, nem látja őt, és nem is ismeri.” (1 Jn.3,6) Mikor azonban valaki Krisztus fényében őszintén bűnösnek ismeri el magát, ez már annyit jelent, hogy a teljes megtérés felé halad.

c) A megtérés, mint bűnbánat

Itt a cselekvés ideje. A bűnt illető megvilágosodásnak semmi értelme sem volna, ha nem vezetne változáshoz. Bűnbánatot kell tartani. Jézus Keresztelő szent János után, Péter pedig Jézus után hirdette a bűnbánatot: „Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket, hogy megtérjenek” – mondotta Jézus. (Lk.5,32)

Tévedés volna úgy értelmezni a bűnbánatra való fõlszólítást, mintha csupán az erkölcsök megjavítására és az erkölcsi törvényekhez való visszatérésre szólítana föl. Az a fõlszólítás, hogy mindenki teremje a bűnbánat méltó gyümölcseit, Isten előtt és a meghirdetett Isten-országa érdekében

történik. Az erkölcsök megváltozásának is csak annyiban van értéke, amennyiben bűnbánó szívből fakad. A bűnbánat abban áll, hogy elítéljük előző életünket s lelki erőfeszítéssel igyekszünk annak közepszerűségét felülmúlni. Az a vágy lelkesíti, hogy Isten akarata szerint egészen más életet kezdünk, és az az elhatározás, hogy ez elé semmi akadályt sem gördítünk. Inkább tisztulás, mint önsanyargatás, s arra irányul, hogy egyre mélyebben hatoljon be oda, ahol Isten várja a bűnbánó szívet, a tőle elfordult szívet, amely most feléje fordul.

d) A megtérés, mint átmenet Istenhez

A megvilágosodás és a bűnbánat alkotja a megtérés negatív mozzanatát. Az a pozitív felszólítás keltette föl őket, hogy törekedjünk szent életre és a Jézus Krisztus által hozott üdvösségre. A bűnbánatnak önmagában nincs értelme, csupán kiindulópont az Evangéliumba vetett teljes hit felé.

A megtérés annyit jelent, hogy elfogadjuk Jézus Krisztus ítéleteinek és értékeinek világát, a boldogság és a követelmények általa adott fogalmát, s elkötelezzük magunkat neki. Annyit jelent, hogy egészen új mentalitást, Jézus Krisztus mentalitását fogadjuk szívünkbe. Más szóval, fölindítjuk a hit aktusát.

Mert a keresztyény hit nem más, mint Isten kijelentéseinek elfogadása. Kétségtelen, hogy magába zárja az igaz Isten elismerését, aki azonos Jézus Krisztussal, de olyan elismerés, mely a hívő egész személyét kötelezi el. A hit: Isten kegyelme és az ember döntése. A hívő ezzel elveszíti egész egzisztenciájának önközéppontúságát, s ettől kezdve Isten hívásának engedelmeskedik. A hit felelet a meghirdetett Isten-országra és belépés a szövetség világába, mely Jézus Krisztus akarata szerint kibontakozóban van az emberiségben.

Az Evangélium (jóhír, örömhír) emeli ki az embert hamis nyugalomból és hívja bűnbánatra, s az Evangélium fejezi be a bűnbánat folyamatát, amennyiben bevezet a Jézus Krisztusban való hit új világába, az üdvösségbe. Miután Szent Pál elmondotta Kornéliusz megkeresztelkedését, a Jeruzsálemben megtért hívek fölkiáltottak: „Tehát a pogányoknak is megadta Isten az életre vezető bűnbánatot.” (Ap.Csel.11,18) Itt értjük meg e szavak teljes jelentését.

Az Istennel való kapcsolat bármelyik szakaszán legyen is valaki, az evangéliumi megtérés mindig úgy jelentkezik, mint a szív megújulása.

Ez a bűneit bánó bűnös megvilágosodásával kezdődik s az Úr Jézushoz való személyes és teljes csatlakozással végződik. A jelek segítségével úgy ismeri meg őt, mint jelenlevőt és mint Isten üdvösségét mindenki számára, ő nyitja meg szívét az Evangélium hívására. Már az Ószövetség is a szív megtérését helyezi a próféták prédikációjának középpontjába, az Újszövetség pedig tökéletesebben kifejti ennek természetét.

Pál, amikor az efezusi egyház prezbitereitől búcsúzott, legjobban e szavakkal tudta kifejezni apostoli föladatát: „Ti tudjátok, hogy Ázsiába jövetelem első napjától fogva... zsidóknak és pogányoknak lelkükre beszéltem, hogy térjenek meg Istenhez és higgyenek Jézusban, a mi Urunkban.” (Ap.Csel.20,19-21; 16,20 és 17,30) Agrippa előtt pedig így foglalta össze küldetését: „Hirdettem először a damaszkusziaknak, jeruzsálemieknek és egész Júdea lakosainak, majd a pogányoknak is, hogy tartsanak bűnbánatot és térjenek meg Istenhez a bűnbánat méltó tettei által... Tanúságot tettem kicsinyek és nagyok előtt. Semmi mást nem mondtam azon kívül, amit Mózes és a próféták megjövendöltek: vagyis, hogy a Messiás szenvedni fog, elsőnek támad föl a halottak közül, s világosságot hirdet népének és a pogányoknak.” (Ap.Csel.26,20-24)

Ilyenformán Jézus Krisztus Egyházának küldetése egészen az idők végezetéig szól; miként Pál tette, neki is meg kell hirdetnie mindenki számára, amit Jézus Krisztus hirdetett megváltói küldetése elején: „Isten Országáa eljött, térjete meg és higgyete az Evangéliumnak.”

Kell, hogy az Egyház azoknak a keresztényeknek is hirdesse a megtérést, akik ugyan már megtértek, de hitükből hiányzik az erő és a dinamizmus, mely fölkeltené bennük a szív teljesebb és állandó odaadását.

A megkeresztelt gyermekeknek és ifjaknak is hirdeti a megtérést, hogy olyan hitet érleljen bennük, amely szívüket is megragadja, majd amikor a személyiség kikristályosodásának korába jutnak.

A megkeresztelt felnőtteknek pedig, akiknek meggyőződése gyenge és akik formalisták, azért hirdeti a megtérést, hogy kiszabadítsa infantilizmusukból s gyakorló keresztényekké tegye őket, hiszen ezt követeli tőlük felnőtt koruk.

Végül a hitetlenek részére is hirdetnie kell a megtérést ugyanúgy, mint az első időkben, hogy elvezesse őket a keresztségre; erre a misszióra a Jézus Krisztusban való üdvösség Evangéliuma sürgeti.

A kereszvény megtérés órája

Eddig a megtérés olyan folyamatáról beszéltünk, amely a lelket a teljes hitetlenség állapotában ragadta meg, hogy a kereszvény hithez való ragaszkodáshoz vezesse el. Ezt nevezhetjük alapvető megtérésnek; ilyenkor mondják a kereszvények olyasvalakiről, aki felnőtt korában kereszttelkodik meg: ez konvertita.

Ne gondoljuk azonban, hogy az Egyházhöz tartozni és megtérni csupán azok kiváltsága, akik felnőtt korukban kereszttelkettek meg. Akit gyermekkorában keresztteltek meg, mikor felnőtté válik, megtéréssel tartozik a keresztség elkötelezettségét megerősíteni.

Az is előfordulhat, hogy valaki őszintén tért meg Istenhez s mégis szándékosan megszakítja vele a kapcsolatot; félreismeri az Istent. Az ilyen csak második megtéréssel térhet vissza hozzá.

Vegyük azt az esetet is, mikor nincs szó Isten tényleges megtagadásáról, csupán figyelmetlenségről és mérsékelt hűségéről; ez a legjobb hívőkkel is előfordul s mindazokkal, akik tudatában vannak gyöngeségüknek. Ezeknek állandó megtérésre van szükségük, kell, hogy életük folytonos átmenet legyen a kevésbé ismert Istentől ahhoz az Istenhez, akihez bensőségesebben odafordultak és akit jobban megismertek.

Anélkül, hogy tagadnánk a kereszvény megtérés egyes mozzanatai között a különbséget, joggal állíthatjuk, hogy maga a megtérés alkotja a kereszvény egzisztencia alapját. Milyen gyenge lehet sok megkeresztelt lelki vitalitása, aki soha komolyan nem tért meg és Istent mindig csak fonákul ismerte! Az egyetemes Egyház számára konkrét formában az érett megtérés jelenti a nagy problémát. Beszéljünk hát róla bővebben.

a) A keresztségtől a megtérésig

A mindennapi nyelvhasználat különbséget tesz konvertiták és nem konvertiták, azaz gyermekkorukban megkeresztelttek között. Veszedeles ez a megkülönböztetés, ha azt akarja jelenteni, hogy azoknak, akiket gyermekkorukban keresztteltek meg, nincs szükségük megtérésre. Egy valóban megtörtént eset jól rávilágít erre: kb. húsz fiatal ember jött össze, hogy tanúja legyen egyik barátjuk megkeresztelkedésének, aki huszonöt éves korában tért meg. E tény nagyon jól szemléltette számukra, mit jelent a szakítás, a komoly döntés, annak lépése a keresztség felé, aki tegnap még pogány volt. Ezeket a fiatalokat mind gyermekkorukban kereszttel-

ték meg és keresztény nevelésben részesültek. A keresztelést végző pap föltette nekik a kérdést: „Tegyük föl, hogy nem vagytok megkeresztelve, nos ebben az esetben képesek volnátok egész őszintén kijelenteni, hogy hitetek szilárdsága és Krisztusnak való elkötelezettségtek olyan, hogy nem haboznátok szabadon megtenni azt a kompromittáló lépést, amit most barátotok tesz meg a keresztségben?” Csupán ketten feleltek igennel, a többiek becsületesen megvallották, hogy hitükből hiányzik a személyes megtérés szilárdsága. Mi hiányzott ezekből a fiatal keresztényekből? Ugye az, hogy nem jutottak el megtérés útján a felnőtt hithez, amely a megkeresztelt gyermek állapotából a gyakorló keresztény állapotába vezette volna őket, ahová megtért barátjuk egy csapással eljutott.

Mikor valaki felnőtt korában lép be az Egyházba, akkor megtérését a keresztség követi. A gyermeknél megfordítva: a megtérésnek kell követnie a keresztséget. Nála az Egyház hite szavatolta a keresztséget. Mit jelent ilyen értelemben az Egyház hite? Kétségtelenül az egyetemes Egyház hitére gondolunk, mely Isten ígénjén alapszik, de amelyet egy kisebb keresztény közösség (pl. az egyházközség) hite és konkrétabban azok hite, akiktől a gyermek élete függ, közvetít. A gyermekek megkeresztelése föltételezi az ilyen közvetlen (családi) hit-milió létezését. Tegyük még hozzá: gyakorló hitre gondolunk, mert egy hitében lagymatag családi közösségből csak külsőlegesen megkereszteltek származnak.

Az Egyház nevelő gondoskodásának addig kell tartania, amíg a gyermekek személyesen is meg tudják erősíteni nyilvános hitvallással, hogy hitük már tudatos megtérés Jézus Krisztushoz és elkötelezés az élet-szentségre, amire most már törekedni fognak... Ha, mondjuk, húsz év szükséges ahhoz, hogy valaki pszichológiai és szociális vonatkozásban felnőttnek számítson, miért volna kevesebb idő is elégséges ahhoz, – eltekintve a kivételektől – hogy valaki keresztény szempontból is felnőtté váljék? Az egyház előzetes jóváhagyása, amit a keresztségben előlegezett, húsz évig tartott, egészen addig a napig, amikor az egyházba beleszületett gyermek érett megtéréssel eléri nagykorúságát.

A hit édesanyjai nevelése, ez az, amire a keresztény gyermekeknek és ifjaknak szükségük van. Olyan nevelésre, amely – emberi tapasztalataik ritmusának megfelelően – egyszerre ébreszti őket rá Krisztus világára és az emberi világra, és olyan környezetbe helyezi életüket, amelyben e két világ egysége belsőleg biztosított. Kezdetben a család alkotja ezt

az elengedhetetlen környezetet. Később a család munkáját nagy részben az ifjúsági közösségek váltják föl: az ifjak itt érettebb társaiknál találják meg azokat a meggyőző motívumokat, melyek gyakorlatilag igazolják az egyseget a hit és a rájuk váró élet között. A hívő környezet közömbösíti azt a pogány befolyást, amely az élet más köreiből származik s amelyben az ifjú kereszténynek élnie kell. Hajdan a társadalmi viszonyok külső befolyásával őrizték a hitet, ma azonban az általános beszivárgás törvénye alapján, azzal a veszéllyel járnak, hogy hitetlenségre vezetnek. Nem arról van szó, hogy alkossuk meg újra a kereszténység külső kereteit, hanem arról, hogy a fiatal keresztényeket élő és hiteles keresztény baráti körbe illesszük, olyanokba, melyek nekik megfelelnek és ahol szabadon és egyidejűleg bontakozhat ki hitük és életük, és ahol megkapják azt a testvéri segítséget, mely a lelki fejlődés kríziseiben elengedhetetlen.

A Krisztusba vetett hit mindig vonatkozásban van a kor mentalitásával és az emberről alkotott elgondolással. Ha az érett megtérést vesszük alapul, akkor azt kell mondanunk, hogy a fiatal keresztények hitének nevelése nem történhetik sem a kortól függetlenül, sem a múlt légkörében. Kell, hogy a nevelésért felelős keresztény közösségek — a család, a baráti kör, az egyházközség — benne álljanak koruk problémáinak kellős közepén, csak így segíthetik döntő és maradandó hatással a fiatal keresztényeket, hogy felnőtt hívőkké váljanak és az Evangélium el nem múló üzenetének tanúivá érjenek abban a világban, amely tudatukat meghatározza. Azok a hitkételemek, melyeket magában az Egyházban élnek át, csak gazdagítják hitüket, míg ha egyenkint, elszigetelten találkoznának velük, az volna a veszély, hogy megfojtja azt.

b) Az érett megtérés felé vezető állomások

Kell, hogy a hit egész nevelése az érett megtérésre, mint végső célra irányuljon, mert enélkül nincs is lelki érettség. Erre pedig nem lehet egy nap alatt eljutni. És ha igaz az, hogy amikor a személyiség a szabadság légkörében önmagára talál, magával hozza a megtérés igényét is, akkor azt mondhatjuk, hogy a gyermek még nem is alkalmas erre, először majd az ifjában csillan föl az erre való képesség.

A gyermek hite hívő környezetétől kapja realitását. A hit elfogadása és igénylese azoktól függ, akik körülveszik, amint szabadsága is csupán részesedés a hozzátartozó felnőttek választásában.

Először az ifjú szembesíti gyermeki hitét azokkal a fölfedezésekkel, melyekkel fiatalos szabadsága találkozik: alanyilag is megtapasztalja érzelmi képességeit, a befelé forduló törekvést, az eszményt, a testet és a szenvedélyeket. Mit fog vajon tenni? Egyszerűen feloldódik a belső gazdagság e megtapasztalásában? Nem habozik majd Jézus Krisztust az élet urának elismerni, ha azzal a kockázattal jár, hogy miatta le kell mondania arról, hogy lelkesen átélhesse ezeket a fölfedezéseket? Vagy pedig egy első megtéréssel aláveti neki fiatal személyiségének forrásait, amelyekhez éppen most érkezett el?

Az érettség küszöbén ez az új szembesítés azért teszi kérdéssé a gyermeki hitet, hogy túljuthasson rajta. Isten hívását nem csupán saját belső gazdagságával szembesíti, hanem a felnőtt életével is, mely most elébe áll és ezekben az értékekben tárul föl számára: munka, szerelem, teremtmő jelenlét a készülő világban s a személyiség társadalmi jelentősége. Kérdés, hogy a tegnap még hívó gyermek, – aki ráadásul nagyon is érzelmős és idealista volt – elismeri-e, hogy az alakuló ember egész életében Krisztusnak abszolút jelentősége van, és ezt olyan szilárd meggyőződéssel teszi-e, hogy megelőzze a felnőtt kor megtérését? Kérdés, vajon határozottan Jézus Krisztus oldalára áll-e, vagy pedig a pogány életet választja, mely fölkínálkozik neki? Nem őrzi-e meg lelke valamelyik szögletében gyerekkora, vagy ifjúsága gyerekcipőben járó hitét? Krisztus most már világosan szabadsága és személyisége felé fordul. Ünnepelesen felszólítja „szívét”, hogy nyilatkozzék és térjen meg.

A gyerekkorukban megkereszteltek között vannak, akik harmónikusan lépik át ezeket az állomásokat; súlyos szembesítések és válságok nélkül érnek el az érett és szilárd megtéréshez; emberileg szerencsésen érlelődnek. Sokak számára azonban nehéz harcokba kerül; van, aki egy időre eltávolodik a hittől, és csak az élet komolysága, – akár mint társadalmi elkötelezettség, akár mint szerelem – teszi újra figyelmessé Isten irányában; van akinek hite csupán örökség volt; ismeri vallását, de kevésbé ismeri Istent, s talán csak egy barátja megtérése nyomán kezd el gondolkodni és száraz hite most a személyes megtérés elhatározásában kel életre; és van, akit egy csoda ráz föl álmoságából, amelynek tanúja lett.

Leggyakrabban, a megvilágosító kegyelem hatására, bizonyos felnőtt nyugalansággal halad a lélek a megtérés felé, s ez részben ahhoz hasonlít, amit még hitetlen korában első megtérése idején tapasztalt. Ne azo-

nosítsuk ezt az ösztönösen vallásos temperamentummal, sem a vallási átörökléssel, ezek gyakran kétes értékűek, kevésbé lelkiek és nem mozgósítják eléggé személyiségünket. Ezek hiányozhatnak is, hitünk mégis szilárd lehet. Igen, kell bizonyos fogékonyság a „szent” iránt, de nem akármilyen. Egyedül az készít föl az Evangéliumra, amely komolyan elkötelezi az embert mind saját sorsát, mind a többiekhez való viszonyát illetően. „Aki az igazságot cselekszi, világosságra jön.” (Jn.3,21)

E nyugtalanság nem arra szolgál, hogy fölébressze a bosszúálló Istentől való primitív rettegést, vagy a haláltól való ösztönös félelmet. A felnőtt megtérést szellemi nyugtalanság alkotja s ez csak másodlagosan érinti az érzelmeket. Ezt látjuk Krisztusnál is, aki nem romantikus hamis próféta.

A gyermekkorban megkeresztelt és a meg nem keresztelt is a létben való elmélyülés által közeledik az Evangéliumhoz. Ebből az elmélyülésből bizonyos magatartás fakad, mely a megtérés előtt álló lélek jellemzője: van már kezdetleges tapasztalata a belső életről, figyel és összeszedett, közösséget vállal az emberi valósággal, átérzi egzisztenciánk véges és törékeny voltát, mely képtelen megtartani ígéreteit; van benne elég alázatosság, hogy szegénynek tudja magát; van már érzéke az igazság és a valóság iránt, egyesítve a teljes egyenességgel; mindenek fölött tudja már értékelni a lelkiismeret szavát és az erkölcsi követelményekhez való hűséget. Ez az Evangéliumot megelőző magatartás – a megtérés előtti állapot egy fajtája – nem csupán a szellemi emberek osztályrésze, hanem mindazoké, akik megszűntek felszínesen élni az életet. Hogyan is közelíthetne valaki a keresztény megtéréshez, ha előbb nem veszi komolyan emberi egzisztenciáját?

A hívő mai küzdelme

A keresztény megtérés sohasem a könnyűség égíse alatt történt. Mindig is az Isten és a lélek győzelmét jelentette a bennünk lakó restség és lagymatagság fölött, amellyel boldogságunkat keressük, és a szív bezárt-sága fölött. Az a harc, mely a sötétség és világosság, a nehézkedés és a kegyelem között folyik, bűnös helyzetünkre világít rá, – állandó dráma. Ez a hithez vezető út lényeges föltétele.

Formái egyedenként és nemzedékenként megújulnak, mint a helyzetek és lelkületek visszaverődései. Ez módot ad arra, hogy fölállíthassuk a diagnózist a hit különleges nehézségeiről, amelyek a lélek életkorából és a civilizáció adott időpontjából következnek. Így sikerül meghatározni

azokat a helyzeteket és gondolkodásmódokat, amelyek általánosan és világosan jellemzik a modern ember helyzetét Isten szólításaival szemben.

Mielőtt felsorolnánk a nehézségeket és elemzésükbe fognánk, három előzetes megjegyzést kell tennünk, hogy ezzel közömbösítsük azokat a nehézségeket, melyek majd a bővebb kifejtéskor merülnek föl:

a) *A hit kegyelem.* Vajon nem esünk a naturalizmus tévedésébe, ha olyan nagy fontosságot tulajdonítunk a hit létrejötténél az emberi adottságoknak?

Valóban, nem lehet eléggé nyomatékozni, hogy a hit lényegében kegyelem. Tehát senki sem válik hívővé, ha nem kap külső hívást, hogy ismerje el Isten Igéjét, Jézus Krisztust, és belső erőt, hogy ragaszkodjék a megnyilatkozó és őt hívó Istenhez. Óvakodjunk azonban attól, hogy a kegyelmet a fátummal azonosítsuk, az adományt a passzivitással, Isten működését a csodával, a kegyelem világfölöttiségét valamiféle időfölöttiségeivel. A hit kegyelme rendes körülmények között társadalomlélektani és erkölcsi mozzanatokat tételez föl, de közbe van iktatva szívünk nyitottsága vagy vakoskodása. Fontos tehát, hogy ismerjük ezeket a föltételeket s ezzel nyitottá tegyük magunkat az Ige befogadására.

b) Sok szó esik *a hit jelenlegi nehézségeiről*. Kérdés, vajon a mai világ különlegesen zárt világ?

Nem akarunk apologétái lenni sem annak a világnak, melynek szellemi helyzete bizony nem ad mindig okot a büszkélkedésre, sem e világ folyásának, mely számunkra kell, hogy gondviselésszerű legyen. Az viszont tagadhatatlan, hogy a középkorban könnyebb volt a hit, ma viszont valóságos harcot kíván. Ám téves volna azt gondolni, hogy a valódi hit föltételei a középkorban csak kedvezőek voltak, a mai világban pedig csak kedvezőtlenek. Inkább azt szeretnénk kikutatni, hogy a ma szellemi helyzete milyen követelményeket támaszt és milyen lehetőségeket tartogat a hitélet számára.

c) Az is kérdés, vajon *szükség van-e* arra, hogy a hívő *megnehezítse* maga számára *a hitet*? Nem volna okosabb elkerülni a kérdések fölvetését? Nem kellene inkább elutasítani a problémákat, mint szembenézni velük?

Világos: amikor hitünket a modern nehézségekkel szembesítjük, ez nem lehet csupán észtorna, sem a nyugtalanság beteges gusztusa, de a közömbösségnek és passzivitásnak sincs itt helye. Ma, amikor a gondolkodás-

módnak roppant egyesítő ereje van, nem ritka, hogy éppen azok a nehézségek veszélyeztetik a hitet, melyek rejtett és zavaros állapotban maradtak, míg ha őszintén szembenéztek volna velük, inkább gyógyították és erősítették volna hívő voltukat. Egyébként a kritikus nehézségek többé-kevésbé a temperamentum, a kultúra és a hovatartozás szerint jelentkeznek. Kérdés persze, vajon az apostoli szellem nem ösztönöz-e bennünket arra, hogy nézzünk szembe néhány nehézséggel, melyet ma még mások tapasztaltak, de lehet, hogy holnap már mi is tapasztalunk.

Ezek előrebocsátása után térjünk át néhány olyan helyzet és gondolkodásmód boncolgatására, melyek a modern ember megtérése elé gördítenek akadályokat. Nincs szó kimerítő elemzésről, hiszen ez a terület nagyon mozgalmas és bonyolult, csupán néhány, pontosan öt szempontról.

1. – A modern lét bonyolultsága

A mai ember olyan világban él, mely túl nagy ahhoz, hogy szintézisbe hozhassa, márpedig ez szükséges lenne az élet egységéhez.

Hogy ez ne tűnjék ingyenes állításnak, térjünk ki néhány olyan jelenségre, mely valamennyiünket együttesen és külön-külön is érint:

- Az egyén fizikai és pszichikai föltárása a meg nem határozottság tudatát ébreszti föl bennünk.

- Napról napra bővül a tudományos és technikai tudás, ami szükségessé teszi az illetékesség szerint való szakosodást.

- A gazdasági élet sokoldalú összefüggése kiterjed az emberi szükségletek teljességére, ennek következtében a gazdaságtudomány egyre bonyolultabbá válik.

- A híradástechnikai eszközök sokfélesége meggyorsítja az eseményeket és szünet nélkül újabb kollektív érdekköröket hoz létre.

- Történelmi ismereteink minden területen olyan távlatokat nyitnak, aminek áttekintése egyre nehezebbé válik.

- A történelem és az élet ritmusa egyre gyorsul, érzésvilágunk valósággal összekuszálódik az emóciók sokaságától és hevesességétől.

- Az élet túlfinomultsága a luxusra és az esztetizmusra való hajlamot táplálja.

- A rossz minden formája most már a világ minden részén ismeretessé válik, mint valami súlyos végzet.

– A lét nagy döntései között, vagy amikor kötelességeink ütköznek össze, egyre több motívummal kell szembenézni.

És így tovább...

Kérdés, mik a következményei az ember vállára nehezedő bonyolult létnek? Kiélesedett az érzék az ember és vállalkozásainak nagysága, valamint a történelmi tapasztalat súlya irányában. Ugyanakkor hiányzik a szellemi egység, érezzük a kísértést, hogy ne kötelezzük el magunkat, gondjaink és terveink elidegenítenek magunktól, nincs időnk, hogy személyes létünkre eszméljünk. Abban a világban, amelyben a „szent” teljesen elmosódik az emberi vállalkozások evilágiságában, a gyakorlati ateizmus szinte magától jelentkezik.

A mondottakból világosan látszik, hogy ebben a helyzetben milyen nehéz elindulni a megtérés felé, mert ehhez összeszedettség, elszántság és az egész életre vonatkozó elkötelezés volna szükséges. A mai hívőnek föl kellene számolnia figyelmetlenségét az isteni dolgokkal szemben, kellő távlatot teremteni önmaga és vállalkozásai között, és elmélyíteni tapasztalatait. Ezért segítségére kell sietni, hogy Istent és saját életét szembesíthesse egymással, meg kell értetni vele, hogy kötelessége választ adni. A kinyilatkoztatás oszthatatlan egységének bemutatása, mely a megtérésre sürget, valamint az Evangélium egyszerű, de dinamikus hirdetése, vagyis az evangélizálás, ma sürgetőbb, mint valaha is volt.

2. – *Emberközpontú humanizmus*

A modern ember az állandóan táguló világba merülve nagynak és érdekesnek ismeri föl magát. Föllelkesedik önmagáért és saját teremtő feladataiért. Tudatában van annak, hogy sok hatalmat és értéket szerzett vissza, melyet azelőtt magának Istennek és a vallásnak tartottak fenn. – ez a kettő egyet alkotott a szakrális civilizációval. Az egyház akkoriban egyeduralgoló tulajdonosa volt a kultúrának, az erkölcsi értékeknek, a művészeteknek, a gondolatnak, a társadalmi, sőt a politikai szervezeteknek is; egyszerűen ember sem lehetett valaki az egyház anyai hatalmán kívül. Ma már a humanizmus nem Isten- és egyházközpontú többé. Bennünket sokkal inkább az ember és kérdései érdekelnek, mint Isten és szólításai.

Nos, a megtérés egész különösen Isten-központú magatartás, csak Isten hozhatja létre, mikor magát kinyilatkoztatja, mikor hív és bevezet a vele való tudatos egységbe. Ez nem azonos a természetes vallásos érzés

szubjektív intenzitásával. Hogyan lehet visszaadni a modern embernek Isten elsőségének ezt az érzését? Hogyan a történelemben elhangzó Igéjének el nem múló értékét és szuverén aktualitását? Hogyan lehet újra megtalálni az Istenért és terveiért való lelkesedést, amely egyben magában foglalja az ember lelkesedését önmaga és saját tervei iránt is?

Ennek első feltétele: a keresztény világ szűnjék meg a felnőtt kort megelőző, hogy ne mondjuk, infantilis világnak látszani. Mert a modern kor előtti ember Isten-középpontúsága, — bizony el kell ismernünk — sokszor egy kicsit leegyszerűsítő volt; Isten inkább úgy jelent meg számára, mint valami, a földi siker szempontjából nélkülözhetetlen motor, nem pedig úgy, mint a Szövetség és az örök élet Istene; inkább úgy, mint a még gyermekkorban élő ember kiegészítője és nem úgy, mint aki a felnőtt embert emberfölötti rendeltetésre hívja. Újra meg kell találnunk Isten és Krisztus Urunk nagyságának érzékét, mely értékeli üdvözítő tervének nagyságát, de az ember nagyságát is, akár az isteni hívás oldaláról tekintjük, akár arról az oldalról, hogy Isten a mindenségben őt tette felelőssé Országáért.

Második feltétel: a hit ne lássék többé olyanak, ami kiutal a világból és a történelemből, mintha Isten azt kívánná azoktól, akiket a vele való egyesülésre hív, hogy hagyjanak el mindent. Tudjuk jól, hogy nem így áll a dolog. A bibliai hit Istene, amikor a hívó életének minden elemét megváltoztatja és örök felelősséggel terheli meg őt, nem számúzi ebből a világból. A keresztény dogmának, bármily szempontból nézzük is, vitális következményei vannak számunkra, sorsunkat elmélyíti és kiszélesíti. Megkívánja, hogy utasítsuk vissza Isten olyan transzcendenciáját, amely egyformán idegen az embertől és a történelemtől. Ez annyit is jelent, hogy utasítsuk vissza az ember és a történelem olyan szemléletét, mely elvonatkozik Istentől. Semmi sem annyira emberi és isteni egyszerre, mint az a világ, melyet a keresztény hit tár elénk.

3. — *Technikai mentalitás*

A modern világ a tudomány és tudományos gondolkodás jegyében született, kibontakozása pedig a technika és technikai gondolkodás jegyében történik. Egyáltalán nincs szükség arra, hogy át legyünk itatva technikai ismeretekkel, e mentalitás szellemi légköréből mégsem tudjuk kivonni magunkat, s ez egyre általánosabbá válik.

Mik e gondolkodásmód legjellemzőbb vonásai? Belső életünkben elsenyvednek a szellemi képességek; ehhez kapcsolódik, hogy túlértékeljük az anyag jelentőségét. Vele párhuzamosan megfogytokozik az érzék a személy kivételes világa iránt. Mi lesz ennek leggyakoribb következménye? Az, hogy szinte érzéketlenné válunk az isteni dolgok számára. Persze az irracionális szféra azzal szokta megbosszulni magát, hogy időről időre egy degradált vallás vonzása alá kerülünk, amely hiszékenységekben és babonákban nyilatkozik meg.

Nos, a megtérés ténye, mint a hit egész élete is, lényegében misztikus. Az Istennel való szövetség föltételezi a belső élet minimumát, még ha ez kifelé nem is nyilvánul meg. A megtérés nem abban áll, hogy „gyakoroljuk vallásunkat”, hanem abban, hogy személyesen és teljesen Isten Igéjére hagyatkozunk, hogy személyes kapcsolatba lépünk Krisztussal. Már ebből is látszik, milyen nehézségek merülnek föl, amikor a hit a technikai világ légkörében akar megszületni és kibontakozni. Bár jótékony szerepét is el kell ismernünk, amennyiben igyekszik kiigazítani szentimentális és esztetizáló vallásosságunk túlságosan szubjektív beállítottságát.

Mi volna itt a teendőnk? Újra értéke szerint kellene megbecsülni a szellemi erőfeszítést, a szeretet és szentség sajátos hatékonyságát és az Istennel való egyesülés megélt valóságát. Ha a hitetlen világnak a hit kérdéseit akarjuk föltenni, akkor föl kell hagynunk az aktivizmussal és verbalizmussal, helyette tettekkel kell Isten jelenlétéről tanúságot tennünk. Az evangéliumi üzenetet csak evangéliumi szentek képesek időszerezni, — ez az ellenszérum abban a világban, melyet sokszor a helytelenül értelmezett technika tart távol a hit világától.

4. – Ideológiai telítettség

A mai ember utazik. Rájön, hogy mindenütt a legkülönbözőbb eszmék, metafizikák és hitvallások köntösében élnek, vagy éltek erkölcsi, vallási és emberi méltóságukat.

Érthető, hogy ezért feltámad a szkepticizmus kísértése; nem más ez, mint reménytelenség az igazsággal szemben. S meg lehet érteni a vallási liberálisizmus kísértését is. Vajon nem egyformán jó minden vallás? Létezik egyáltalán a vallásnak valami abszolút formája? Vajon mindenegyes vallás nem egy nagyon is relatív mozzanat abban a fejlődésben, amely a transzcendensre vonatkozó tudatunkban megy végbe? Ha a megtérés

abszolút és lelkiismeretes akar lenni, olyan, amilyennek a keresztény hagyomány forrásaiban találjuk, akkor szembetalálkozik ezekkel a kérdésekkel.

Ide iktatunk még néhány követelményt a hit modern küzdelme számára:

– Állandóan elmélkedjünk arról; miben áll a keresztény valóság eredetisége? Sokkal inkább hiteles keresztény „kerygmára” van szükségünk, mint apologetikus vitatkozásra. Az Evangélium transzcendenciáját kell kimutatni minden morállal, filozófiával és vallással szemben. Mi az, ami a kereszténység lényegét alkotja és hogyan lehet azt megfogalmazni?

– Szükségünk van a kinyilatkoztatás pontos tartalmának ismeretére, úgy ahogy Isten Szava egységbe foglalja.

– Sokkal inkább a hit lényegét kell nyomatékoztatni az Egyház mindennapi életében, mint a részleteket és a viselkedésre vonatkozó követelményeket.

– Határozottan állást kell foglalnunk a türelmes magatartás mellett, amely egyaránt kizárja a tanítás liberalizmusát s a szektás türelmetlenséget, amint Péter apostol tanácsolja: „Mindig álljatok készen arra, hogy megfeleljetek mindenkinek, aki reménységekről kérdőre von titeket. De ezt szerényen, tisztességtudóan, jó lelkiismerettel tegyétek.” (1 Pét.3,15)

5. – *Társadalmi gyökértelenség*

A modern ember, ha a középkorival, vagy akárcsak a múlt század emberével hasonlítjuk össze, – gyökértelen. A gazdasági szükségletek, a foglalkozási ágak változtatása, az utazás könnyűsége egyformán költözködővé teszik; nincs földrajzi, sőt családi kötöttsége sem (innét a haza szó tartalmának módosulása).

E jelenségnek komoly szellemi visszahatásai vannak: hiányzik az állandóság, felszínessé válik a gondolkodás, nagyobb figyelmet szentelünk a dekorációk változásának, mint a hűség elmélyítésének, hiányzik a rögzítő környezet és hiányoznak a gyökerek. Ugyanakkor ezzel szemben fölszabadulunk a megszokottságtól és a formális keretektől, tapasztalataink állandóan bővülnek, fölébred az önálló és felnőtt élet igénye.

Nos, hitünk a Hagyományból született és benne nevelkedett: a Jézus Krisztus élő igéjét hordozó közösség keretében. Aki tehát hívő lesz, nem csupán Jézus Krisztussal lép személyes kapcsolatba, hanem a Szövetség

népével is, — Krisztus Testével — melyet Isten indított el Országa felé. A keresztény hit természetfölötti síkon közösségi jellegű. Ezért tűnik úgy, mintha a modern ember kedvezőtlenebb helyzetben volna, mint elődei, mikor elindul a hit felé, vagy amikor hitét éli; elődei ugyanis a társadalmi kereszténység stabil világában éltek.

A dolog nem ilyen egyszerű. Az igaz, hogy a gyökértelenség és az elszigeteltség kedvezőtlenebb föltételeket teremt a hit számára, főként mivel olyan múlt áll mögötte, amely törvényekkel biztosította, éspedig atyáskodó formában a nyugalmi helyzetet. Az emberek békésen éltek abban a hitben, melyet nem is maguk választottak, aztán ebből erőszakosan kiragadva, egyedül találják magukat egy egész más világban. Sokak számára a lélek halálát jelenti ez a brutális elszakadás a gyökerektől.

Ha igazságosak akarunk lenni, el kell ismernünk, hogy a szociológiaiilag keresztény társadalom sem volt veszély nélkül: fönnállt annak a lehetősége, hogy akik világi és lelki vezetőik védelme alatt mintegy kiskorúságban éltek, azoknak a hite is gyerekes maradt. Nem kellett választaniuk hiszen beleszülettek az Egyházba és megszokásból, időnkint társadalmi kényszerűségből meg is maradtak benne. A gyökértelenség viszont, bár sok esetben végzetes, mégis legalább ösztönzést jelent a személyes választásra és arra a fölismerésre, hogy a hit felülmúl minden társadalmi motívumot, vagyis ösztönzést jelent a megtérésre.

Világos tehát, hogy — amennyiben ezt a két követelményt össze lehet egyeztetni — mind az állandóságot biztosító környezet áldását, mind a társadalmi fölzsabadulás áldását meg kell őrizni. A keresztény közösség pontosan ennek a funkciónak felel meg, ezért szerepe a mai Egyház hitéletében éppen olyan fontos, mint volt a kezdő Egyházban. A kereszténység begyökerezettsége adja meg a közösségnek a Hagyomány funkcióját s ez erősítést és serkentést jelent a hitbeli döntés számára. Míg azonban a kereszténység begyökerezettsége azzal a kockázattal járt, hogy a hívő helyzetét túl könnyűvé teszi, amennyiben fölmentette a személye szembesítésétől, beilleszkedését pedig nagyon is külsőséges és formálissá tette, addig a közösségi begyökerezettség külsőleg is, belsőleg is egyformán ösztönzi a hívőt, amennyiben szabadságát is, lelkiismeretét is érinti. A hit igazi környezete a közösség, ahol Isten szava szünet nélkül hangzik, anélkül, hogy erőszakot alkalmazna: a megkeresztelték számára a folytonos megtérés otthona.

A közösségbe való begyökerezés képes semlegesíteni a tömeg nyomását, mely a kollektivizálódás korában gyakran, — károsan és éppen ellentétes értelemben — annak a nyomásnak helyébe lép, amit a múltban a társadalmi kereszténység intézményesen gyakorolt.

Látjuk, mennyire nehéz globális ítéletet mondani a modern világ és a hit kapcsolatáról: a legveszélyesebb kísértések vegyülnek itt a legtisztább igényekkel. Bizonyos értelemben igaza volt Péguynek, amikor azt írta: „A modern világ elértéktelenedik. Elértékteleníti a társadalmat, elértékteleníti az embert. Elértékteleníti a szerelmet; elértékteleníti a nőt. Elértékteleníti a fajtát; elértékteleníti a gyermeket. Elértékteleníti a nemzetet; elértékteleníti a családot. És elértékteleníti, sikerült elértéktelenítenie azt, amit a legnehezebb elértékteleníteni a világon, — magát a halált is.” Még keményebben: „A modern világ hírlap, s nem csupán hírlap. Szerencsétlen modern emlékirataink hitvány papírból vannak összetákolva, és anélkül, hogy kicserélnék a papírt, minden nap rányomják az aznapi naplót. Nem is vagyunk már mások, mint förtelmes betűsorok.” De ugyanaz a Péguy ezt is joggal írhatta: „Ha egyszerű szívvel szemléljük, hogy mi megy végbe bennünk és körülöttünk, megállapíthatjuk: a modern világban, helyesebben a modern kereszténységben, miközben áthalad a jelen szakaszon és elmerül a modern világban, találkozunk (még? vagy már? vagy mindig?) szép számmal hűséggel..., mely Isten színe előtt végül is szép emléket állít az ő dicsőségére.”¹

Mi hát ez a hűség, amely vonzást gyakorol a modern emberre? Úgy tűnik nekünk, hogy a modern tudat kételkedése számtalan alkalmat nyújthat arra, hogy a hit tisztuljon és személyessé váljék, és hogy felnőtt hittel és érett megtéréssel felelhessen meg annak, amit a következőkben igyekszünk megrajzolni.

1/ A három Péguy idézet lelőhelye sorjában: a) *De la situation faite au parti intellectuel dans le monde moderne devant les accidents de la gloire*, Ed. NRF, 3.köt. 1927, 231. l.; b) *Note Conjointe*, Ed.NRF, 9.köt. 1924, 93. l.; c) *Un nouveau théologien*, Ed.NRF, 13.köt. 1931, 100-103. l.

6.

KRISZTUS KÖVETÉSE ÉS ENGEDELMESSÉG A PARANCSONAK

Pál apostol kifejezése szerint a keresztyén „Krisztust mint Törvényt hordozza magában”, s ez a törvény teljesen belsőleges, teljesen lelki. Semmi sem áll annyira szemben a keresztyén lelkülettel, mint a törvénynek való szolgálai alávetettség. Főntebb már láttuk, hogy a polgár erkölcsét éppen ez jellemzi. Szent Pál erőteljesen hangsúlyozza: „A bűn ugyanis már nem lesz úrrá rajtatok, mert nem a törvény alatt, hanem a kegyelemben éltetek.” (Róm.6,14) „Ha a Lélek vezet, nem vagytok a törvény alá rendelve.” (Gal.5,18)

Itt Krisztus ünnepélyes kijelentése is eszünkbe jut, mely nyilvános működése kezdetén hangzott el: „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy megszüntessem a törvényt vagy a prófétákat. Nem azért jöttem, hogy megszüntessem, hanem hogy tökéletessé tegyem. Bizony mondom nektek: Míg ég és föld fönáll, egy i betű vagy egy vesszőcske sem marad el a törvényből, hanem beteljesedik az egész. Aki tehát csak egyet hagy is el a legkisebb parancsok közül és így tanítja az embereket, az igen kicsi lesz a mennyek országában. Aki viszont megtartja és tanítja azokat, az nagy lesz a mennyek országában. Ezért mondom nektek: Ha életszentségtek fölül nem múlja az írástudókét és farizeusokét, nem juttok be a mennyek országába.” (Mt.5,17-20)

Vajon szembeállítjuk Krisztust apostolaival és az apostolokat Krisztussal? Melyiket válasszuk: az alázatos hűséget a parancsokhoz, amit Krisztus ír elő számunkra, vagy pedig a Lélek szabadságát, amit Pál apostol ajánl? Ez a szembeállítás nem tartható fenn. De akkor nyitva marad a kérdés és arra ösztönöz, hogy gondolkodjunk el hitünkéről: amikor lélekben Krisztust követjük, hogyan egyeztessük össze keresztyén magatartásunkban a szeretet belső szabadságát az Istentől és az Egyháztól származó külső parancsokkal?

Akad-e keresztyén, aki ne érezte volna annak szükségét, hogy saját erkölcsi életében megteremtse az összhangot, de úgy, hogy ne kössön kompromisszumot a belső lendület közvetlensége és a parancsok nyújtotta biztonság között? Ez a kérdés egyszerre a keresztyén becsületesség problémájához vezet bennünket.

A Parancs és a parancsok

Mindenek előtt magát az Urat hallgassuk meg. Milyen helyet jelöl ki a parancsok számára? Bevezetőül jegyezzük meg, hogy hol *saját* parancsáról, hol meg a parancsokról beszél. Saját parancsát vitális kötelesség formájában fejezi ki, amely szellem és szeretet. Ez a belső dinamizmus ragadja a hívőt Isten követésében egészen a tökéletességig. „Mester, melyik a legfőbb parancs a Törvényben?” Jézus így válaszolt: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legfőbb: az első parancs. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. E két parancson függ az egész törvény és a próféták.” (Mt.22,36-40) Ilyenformán a parancsoknak, — a Törvénynek és a Prófétáknak — semmi alapjuk sincs, ha nem a szeretet parancsa élteti őket. Jézus, amikor a Deuteronomiumot idézi, értésünkre adja, hogy Isten gyermekei magatartásának, már az Ószövetségen elkezdve, felül kell múlnia az isteni parancsok tisztán törvényszerű megtartását. Ez az Újszövetségben teljesedik be tökéletes formában. A régi Törvény követelményei közül semmi sem sikkad el, ellenkezőleg: ahol a szeretet törvényének szuverenitását nem lehet kétségbe vonni, ott minden újjáéled. Ahol a régi rendelkezés megállt félúton, ott a keresztény Parancs friss nedveitől a parancsok is virágba borulnak. „Mondották nektek... én pedig mondom.” „Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet! Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, (tegyetek jót haragosaitokkal) és imádkozzatok üldözőitekért (és rágalmazóitekért). Így lesztek fiai mennyei Atyátoknak... Ha azokat szeretitek csak, akik titeket szeretnek, mi lesz a jutalmatok? Nem így tesznek a vámosok is? És ha nem köszöntitek, csak barátaitokat, mi többet tesztek? Nem így tesznek a pogányok is? Ti olyan tökéletesek legyetek tehát, mint mennyei Atyátok.” (Mt.5,43-48) A parancsok, amikor a Törvényt részletezik, Isten követésének belső dinamizmusát fejezik ki és azt az emberi lét különféle körülményeire alkalmazzák. Az Ó- és az Újszövetség az erkölcsi lelkiismeret két szakaszát jelenti, s ezek összefüggnek egymással.

Szent Pál talán mást mond, mint Jézus Krisztus? Vajon nem a Hegyi-beszéd a forrása annak az evangéliumi magatartásnak, melyről minden levelében beszél? Adott alkalmakkor nem emlékezik-e meg Szent Pál is az első keresztények előtt a parancsok részleteiről, amelyek arra adnak utasítást, hogyan kell Krisztust követni az egész életen át?

Valójában, amikor Szent Pál szembeállítja a keresztény magatartást a Törvénnyel, nem ugyanarról a dologról beszél, mint Jézus Krisztus. Krisztus az eszményi Törvény érvényességét hangsúlyozza, Pál pedig a legaliz-mussal megrontott Törvénnyel való szakítást. Személyesen is tapasztalta, hogyan roskadozik az ember a parancsok alatt, amelyeket fanatizmus-sal, de szeretet nélkül teljesít. A farizeizmus hozta létre a törvénynek ezt a tisztán külső teljesítését is, meg a belőle származó letörést is; hiányzik ugyanis a belső lendület, amely megadná a hozzá való hűséget. Ettől a szolgálattól szabadított föl Krisztus Lelke: „Most azonban, — mon-dja — fölszabadultunk a törvény alól, mert meghaltunk annak, ami le-nyűgözött, s ezért új lélekben, s nem az elavult betű szerint szolgálunk.” (Róm.7,6) Éppen ezért beszélhetett Pál a Törvényről és a parancsokról az Evangélium uralma alatt: e valóságok alapvető értelme változott meg; ettől fogva a kegyelem belső törvénye a lényeges, ez alakítja a hívót Krisztushoz hasonlóvá. A benne való hit által az erkölcsi rend misztikus renddé vált, s ez a tisztán jogi rendnek ellentéte. Pál megegyezik Meste-rével, és amikor a törvény ellen harcol, ezzel azt akarja leszögezni, hogy a zsidó-keresztény vallásban az életszentség fölötte áll a polgár erkölcsének.

A parancsok hasznosítása

Abból, hogy a zsidók eltorzították a Törvényt, megfosztván szellemé-től, vajon az következik-e, hogy mi, Krisztus szentjei mellőzhetünk min-den külső törvényt? Sem Krisztusnak, sem Pálnak nem ez a gondolata. Ha így gondolkodnánk, ez egyet jelentene azzal az elbizakodott állítás-sal, hogy a Szentlélek már annyira átalakított bennünket, hogy életünk egyetlen törvénye már a tökéletes szeretet és minden vitális megmozdu-lásunk egybeesik a Szentlélek ösztönzésével. Ki merne a megszentelődés ilyen fokára gondolni? Próbáljuk tehát pontosan megjelölni a parancsok helyét életünkben, nem azért, hogy csökkentsük a misztikus lendületet, amelyről azt mondtuk, hogy a keresztény magatartás lényegét alkotja, hanem, hogy a lehetséges illúziókkal szemben védelmezzük és kibonta-kozását segítsük.

Először is biztos az, hogy a külső parancsoknak csak úgy van értelmük, ha a belső életszentséget szolgálják. Önmagukban élettelenek, élő csupán az életszentség csírája. És amint ez a csíra kifejlődött az örök bol-dogságban, a parancsok szükségtelenné válnak. Minél szentebb és fel-

nőttebb egy lélek Krisztusban, annál inkább válnak másodrendűekké a tételes parancsok. Innét van, hogy a keresztény életben kisebb a jelentőségük, mint volt az Ószövetségben, és kisebb a felnőtt keresztényeknél, mint a gyermekeknél. Azt mondja Szent Tamás: „Az újszövetségi törvénynél a legalapvetőbb a Szentlélek kegyelme, tőle kapja egész erejét; ezt a kegyelmet a Krisztusba vetett hit közli a lélekkel... Ezért mondjuk, hogy az újszövetségi törvény mindenek fölött szívbe írt törvény és csupán másodsorban írott törvény.” (I-II, q. 106, a. l.) A parancsok közvetítik a Törvényt, megismertetik részleteit, de létre nem hozzák. Itt azokra a keresztényekre kell gondolnunk, akik élnek a hitben és Krisztus Lelke lakik bennük.

Elismerjük, szükség van arra is, hogy kívülről is figyelmeztessenek a keresztény magatartási szabályokra. Krisztus ezt a küldetést adta egyházának.

A nevelés szempontjából is szükségünk van erre, azért is mert gyengék vagyunk, meg azért is, mert a keresztény Törvény kezdetben nem fejti ki bennünk minden erejét, emberi életünk sokrétűségében nem tesz csatlakozhatatlanokká; ilyenkor a parancs egy elv formájában mondja meg, hogy emberi életünk fontos eseteiben mit kíván tőlünk Krisztus Lelke.

Menjünk tovább: még a legbuzgóbbal is előfordul, hogy bizonyos ideig és bizonyos helyzetben homályba borul keresztény lelkiismerete. Ilyenkor a parancsnak az a szerepe, mint a színpadon a sűgónak: emlékeztet, mit kell tennünk, hogy Krisztust követhessük. A parancs tehát nevelő jellege mellett a segítő szerepét is betölti.

Az utak mentén elhelyezett fényjelzőkhöz hasonlíthatjuk őket. Nem azonosak az úttal, sem a motorral, mely előre visz, csupán segítenek megtalálni az utat. A ködben meg egyenesen nélkülözhetetlenek, mert ilyenkor a világítótorony sem látszik. A keresztény tudat előtt nem ismeretlen a ködös szakasz, nemde valamennyiünknek van tapasztalata róla?

A keresztény erkölcs

Amikor idáig a parancsokról beszéltünk, azokra a fontos elvekre gondoltunk, amelyek Krisztus követésének erkölcsi lendületét parancsoló formában alkalmazzák az emberi élet fontos körülményeire. Szó van ezekben a személy Istenhez és másokhoz való viszonyáról, a szenvedélyek, ösztönök és anyagiak használatáról. Gyakran ide sorolják a leve-

zetett parancsok sokaságát is, ezek az emberi körülmények részleteire alkalmazzák az elveket. Velük a keresztény erkölcs területére lépünk. Parancsok, szokások és tanácsok gyűjteménye ez, közülük sok az apostoli időig megy vissza. Századok folyamán az élet sok erkölcsi kérdést tett föl, s itt megtaláljuk azokat a megoldásokat, melyeket a keresztények adtak rájuk. E gyűjteményt a keresztény nevelés hagyta ránk örökségül, s az egyház még hozzáfűzi minden nemzedék számára a keresztény élet egyes részleteire vonatkozó szintézisét.

Annyi bizonyos, hogy nem vethetjük meg azokat a tapasztalatokat, amelyeket a szentek hagytak reánk. A kegyelem belső lendülete nem képes folyamatosan megteremteni magatartásunk ama szintézisét, amelyet a mindennapi élet követel tőle, még ha az erkölcsiség külső nagy elvei támogatnák is. Kérdés, elég-e a szeretet szándéka ahhoz, hogy biztosan tudjam: belemehetek-e pl. ebbe a szerződésbe, vagy élhetek-e ezzel a kétes esz-közzel szexuális életemben? Tapasztalatból tudjuk, hogy nem elég. Lehet, hogy azért hajlunk a keresztény erkölcs bölcsességének lefitymálására, mert a kazuisztikától, minden erkölcsi lendület megrontójától félünk. Ez viszont azzal a veszéllyel jár, hogy keresztény lelkiismeretünk az alkalmazás terén elveszíti finomságát. Nem mondvacsínált veszély ez ma éppen a legőszintébb keresztények esetében.

Persze ne essünk tévedésbe: az ellenkezője, az előregyártott lelkiismeret még veszélyesebb, mert mindig csak alkalmazkodni igyekszik. Talán egy hasonlat megvilágítja, miről is van szó. Ha az a szándékom, hogy a főútvonaltól távol eső kirándulást tegyek, két lehetőség közül választhatok: vagy egy utazási iroda társasutazását veszem igénybe, vagy pedig egy megbízható, részletes térkép szerint magam tájékozodom. Ez utóbbi esetben azonban értenem kell a térképolvasáshoz. Miután tanulmányoztam, úgy is megvalósíthatom tervemet, hogy felhasználom azokat a csapásokat, melyeket nemzedékek tapostak a természeti akadályokon keresztül. Ez persze nem ment föl attól, hogy itt, vagy ott magam is merjek utat vágni. E hasonlatot így értelmezhetjük: a térképismeret azt jelenti, hogy a keresztény erkölcs imperatívuszait össze tudjuk hangolni az őket sugalló kezdő lendülettel és hogy megtaláljuk a keresztény cselekvés egységét anélkül, hogy lekicsinyelnénk az erkölcsi bölcseséget, vagy elfelejtenénk, hogy a lélek Krisztust követő lendületét illeti az elsőbbség. A térkép tanulmányozása csak előfeltétel,

nem ment föl sem a személyes döntéstől, sem a megvalósítással járó erőfeszítéstől, sem az örökségül kapott keresztyén parancsok tanulmányozásától. Hány olyan keresztyén van, aki az engedelmesség örve alatt megmarad az előregyártott lelkiismeretnél, s ezzel a kazuisták malára hajtja a vizet. Milyen téves értelmezése ez a parancsoknak!

Következmények

A keresztyén magatartás Krisztus követésében áll, s ez nem oldható föl tisztán és egyszerűen a parancsok teljesítésében; az engedelmesség önmagában nem élő és nem elégséges indítók, nem akadályozza meg, hogy a közömbösség részben illúziórikussá tegye a keresztyén magatartást. Ebből a vizsgálódásból vonjunk le néhány következtetést:

1. — A keresztyén életszentség haladó tökéletesedés. Nem lehet az Evangéliumot korlátok közé szorítva élni, kell, hogy a haladás előtt mindig nyitva álljon a lehetőség. A nyolc boldogság bármelyikét vesszük is, rögtön látjuk, mekkora út áll még előttünk. S ez az út sokkal messzebbre vezet, semhogy a parancsok útjelző fényei be tudnák világítani.

Előfordulhat, hogy bizonyos vonatkozásban, bár megvan a jószándékunk, mégsem üjtük meg a szeretetparancs kívánta mértéket, de nyitottak vagyunk a haladásra és megvan bennünk az evangéliumi tökéletesség felé feszülés. Krisztus csak azt kívánja, hogy ne álljunk gyöngeségeink pártjára, hogy napról napra dinamikus és őszinte lelkülettel olyan messzire haladjunk, amilyenre csak hűségünk és szeretetünk lendülete által képesek vagyunk. Ha ez a magatartás szilárd bennünk, akkor a parancsoktól való elhajlások sem lesznek valójában súlyosak.

2. — Igazán szabaddá a keresztyén magatartás tesz bennünket, szabaddá nem-keresztyén viszonylatban is, meg keresztyén erkölcsünk gyakorlásában is, mert nem félelemből, hanem a hit meggyőződéséből cselekszünk. Szabadok vagyunk a rosszal és a Törvénnyel szemben, mondja Szent Pál. (Gal.5,13-26) Szabadok még a kísértésben is.

3. — Az Egyház a keresztyén lelkiismeret nevelője. Ez azt jelenti, hogy törekszik az előfeltételeket megteremteni a valódi keresztyén magatartás számára, amely ti. egyre jobban közelíti meg az Evangélium szellemét is, betűjét is. Hogyan történik ez?

— Valahányszor a parancsokra eszmélünk, belső dinamizmusunk lendületét is fölszítja, vitorlát feszít a parancsok elé, nehogy megelégedjünk a külső végrehajtással.

– Nem szaporítja öncélúan a parancsokat, mert ez azt a látszatot keltene, mintha ebben állna a tökéletesség s ez nem kedvezne a valóban felnőtt keresztény lelkiismeret kibontakozásának.

Röviden: minden eszközzel megakadályozza, hogy a keresztény közösség a Zsinagóga szintjére essék vissza, mert ez a szeretet hiányát jelentené s hiányoznék belőle az evangéliumi feszültség és a Szentlélekhez való teljes hűség.

„Ha szerettek engem, megtartjátok parancsomat” (Jn.14,15) Most már jobban értjük, mit jelentenek valamennyiünk számára ezek a szavak: visszhangjai annak, amit János mondott az első keresztényeknek: „Szeretünk Isten iránt abban mutatkozik, hogy megtartjuk parancsait. Parancsai nem nehezek. Minden ugyanis, ami Istentől született, győzedelmeskedik a világon. A győzelem, ami diadalt arat a világon: a mi hitünk.” (1 Jn.5,3-4)

Szent Pál egy szövege

A galatákhoz írt levél szövegéből vesszük:

„Testvérek, ti szabadságra vagytok hivatva. Csak ne éljete vissza a szabadsággal a test javára, hanem szeretettel szolgáltatok egymásnak. Az egész törvény ugyanis ebben az egy mondatban teljesezik be: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Ám ha egymást marjátok és rágjátok, vigyázatok, hogy egymást föl ne faljátok!

Azt mondom tehát: Lélek szerint éljete! Akkor nem fogjátok teljesíteni a test kívánságait. A test ugyanis a lélek ellen tusakodik, a lélek pedig a test ellen, s ellentétben állnak egymással. Így nem azt teszitek, amit szeretnétek. Ha a Lélek vezet, nem vagytok a törvény alá rendelve. A test cselekedetei nyilvánvalók: paráznaság, tisztátalanság (szemérmertlenség), fajtalanosság, bálványimádás, babonaság, ellenségeskedés, viszálykodás, vetélkedés, harag, veszekedés, szakadás, pártoskodás, irigység, gyilkosság, részegeskedés, tobzódás s ezekhez hasonló. Amint azelőtt mondtam, most is megismétlem: akik ilyesmit tesznek, nem lesznek Isten országának örökösei. A Lélek gyümölcsei viszont: szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, (szerénység), önmegtartóztatás, (tisztaság). Ezek ellen nincs törvény. Akik Jézus Krisztushoz tartoznak, keresztre feszítették testüket szenvedélyeikkel és kívánságaikkal együtt. Ha a Lélek szerint éltek, kövessétek is a Lelket. Ne törtessünk kihívóan, s egymásra irigykedve, hiú dicsőség után.” (5,13-26)

E tömör szöveget öt szóba lehet összefoglalni s ez kimeríti a keresztény szentség egész szótárát. Lélek-test-szabadság-törvény-szeretet. A szabadság elválaszthatatlan a Lélektől és a szeretettől. Ennek ellentéte a test. S más formában a törvény is. E szavak értelme szabatosan:

Lélek: Krisztus Lelkéről van szó, aki a hit által lakik a keresztényben. Krisztus belső követésének élő elve, fény is, dinamizmus is egyszerre. A keresztény emberi magatartás új forrása és a szentség szuverén mestere.

Test: Nem magát a testet és a szexuális valóságot jelöli, hanem az egész emberi életet, lelket is, testet is, amennyiben boldogságát abban keresi valaki, hogy kielégítse ambícióit, birtokvágyát, gőgös és önző ösztöneit. Minden hamis és látszólagos szabadság forrása.

Szabadság: Ne tévesszük össze a fantáziával, mely megengedi, hogy azt cselekedjem, ami éppen eszembe jut vagy érzékeimbe ötlük, mint a szabadjára engedett kis kutya. Azt a spontán készséget jelenti, mely a bennem lakó Lélek lendülete irányában ösztönöz. A szabad Istenhez tesz hasonlóvá, aki mindig a végtelen Szeretettel összhangban cselekszik, hiszen Ő maga ez a Szeretet. Valójában csak akkor vagyok szabad, ha a Lélekkel vagyok egybekötve, aki szabaddá tesz engem. A föltámadt Krisztus szuverén módon szabad, a szentek szabadsága húsvéti szabadság.

Törvény: Pál itt a törvény uralmáról beszél, mely külsőleg kötelez a megtartásra; az isteni törvényről, melyet az ember kényszerből és nem szeretetből tart meg; egyszerűen mert fél a büntetéstől.

Szeretet: Testvéri szeretet, mely Istenből származik s össze van foglalva benne az egész Isten-követés. Az Evangélium egyetlen parancsa, általa a keresztény önkéntes szolgálja lesz testvéreinek s nem önmagáé többé.

Szövegünk e magyarázat fényében válik világossá. A keresztény szent az egyedüli szabad ember s egyre jobban szabad, mert nem önmagáé többet. Nem mondott le saját személyiségéről, hanem a Lélek belső irányításának vetette alá, aki egész életét Krisztus lendületébe állítja. Krisztus él benne, egész egzisztenciáját Krisztusba helyezi.

S mivel Krisztushoz tartozik, ugyanezzel a kapcsolattal testvéreihez is tartozik; maradéktalanul a testvéri szeretethez van kötve. És ezért szabad:

– Szabad az önzéssel, a szűklátókörűséggel, a világgal és a test törékenységgel, valamint a rosszal szemben. De nem mentes a kísértésektől, ám ezek sem vetik ki a kerékvágásból.

– Szabad a parancsokkal szemben, amennyiben ezek nem jelentenek terhet számára; szabad a jóval szemben, mert nem szomorú szívvel teljesíti. Még ha egyszer-másszor nehezebb is esik a Krisztushoz való hűség, akkor is tudja, hogy a helyes úton jár, s a magával ragadó Lélek megújítja meggyőződését.

Annak, akit a Lélek szabaddá tett, Pál a Szentlélek gyümölcseit ígéri; nem más ez, mint a megpróbáltatás: megpróbáltatja, hogy belsőleg egyesült Krisztussal, s ez mélyebb minden szentimentalizmusnál. E gyümölcsök: béke, öröm, jószág s a keresztyén boldogság.

Óhajtja valaki a szabadságot és a szentek örömét?
„Engedjétek magatokat a Szentlélek által vezetni.”

AZ IMÁDSÁG: AZ ISTENI ÉLET ASSZIMILÁLÁSA

Tény, hogy a mai keresztények keveset imádkoznak. A tevékenység szelleme, amely annyira kifejlődött a profán területen, lebecsülteti velük az imádságot. De azért szép számmal akadnak, éppen a leghűségesebbek között, akik ma is vágyódnak az imádság után, mivel azonban nem értenek hozzá, kérik, hogy tanítsák meg őket rá. Értsük meg jól: elsősorban nem az imádság technikájára van szükség, hanem arra, hogy az imádság alapvető magatartását tanuljuk meg és, hogy hol a helye a többi keresztény gyakorlat között. Hát nem az imádság (a szentségekkel együtt) a hívó élet egyik legnagyobb kiváltsága, amely által Isten szentségét asszimilálja?

Néhány előzetes megjegyzés az imádságra vonatkozóan

Mindjárt itt az elején nem lesz fölösleges, ha néhány alapvető igazságot tudatosítunk, magára az isteni valóságra vonatkozólag, az imádság természetét ugyanis szorosan összefügg velük.

a) Hitünk az élő Istenre vonatkozik, aki önmagát közli és miközben az életet teremti, önmagát adja. Olyan Isten ő, aki lélekláz, beszél és szeret. A legkevésbé megtévesztő az az elképzelés, amit róla alkotunk, ha végtelen személynek gondoljuk el, akinek jelenléte, akárcsak az emberi személyisége, lenyűgöz, ragyog és éltet, de végtelenül, egyetemesen és a lét belsejébe hatolva.

b) A mi Istenünk mindenható és mindenhatósága ad életet mindennek. És ezt nem csupán a teremtés és a gondviselés vonalán kell érteni, hanem a második, kegyelmi teremtés vonalán is, amely az élő Isten ingyenes és mindenható szeretetéből származik. Soha semmit sem értenénk meg az imádságból, ha nem lennénk meggyőződve arról, hogy a kereszténységben az elsőség mindig Istené és a szentségek hatékonyságáé, nem pedig az emberé és az emberi erőfeszítésé.

c) Ebből következik, hogy az egész mindenség csak azzal éri el tökéletességét, ha aláveti magát Isten teremtető és éltető mindenhatóságának. Az erkölcsi világ különösképpen is egyedül benne találja igazolását, az ember élete pedig abban, hogy Isten akarata járja át szabad egzisztenciáját egészen a velejéig.

d) Mindenható Istenünk egyben mindenefölött tapintatos is. Jóllehet az egész teremtett világ teljesen tőle függ, mégsem avatkozik bele folytonosan mindent lefricskázó csodákkal és nem erőszakolja rá személyiségének megszentelő fényét az erkölcsi világra, bár megvan benne a vágy, hogy bennünket saját életterébe vezessen. Amilyen szükségszerűen vonzódik a vasreszelék a mágneshez, ugyanígy az ember rendeltetése számára is az Isten jelenti a mágneses pólust. De sohasem kényszerít. Ahhoz hasonlít, aki tiszteletben tartja mások lelkiismeretét s ezért kellő távolságot tart, de a legkisebb jelre, amelyet a másik ad, szabadon árasztja szeretetét. Erővel csak azokkal szemben jár el, akik maguk kényszerítik rá, hogy szakítson tapintatával. Ezzel magyarázható meg, hogy Isten másként működik a szentek életében, mint a miénkben.

Minden imádság lelke

Az ember tehát az imádság által válaszol Istennek és nyílik meg szent hatalmának működése előtt. Ezzel mintegy jelt ad az élő Istennek, akinek mindenhatósága már várta a kedvező alkalmat, s az előtte álló kol-dus is erre várt. Talán ezt a meghatározást tudnánk adni: az imádság tesz bennünket hasonlónak Isten személyéhez és szentségéhez, amikor el-indulunk a megvilágosodás felé.

Aki imádkozik, az a hit által lép kapcsolatba Istennel. Az imádság az Ige Istenével hoz rokonságba, az Istennel, aki eljött és a világ felé fordulva maradt. Aki hisz Jézus Krisztusban, az meg van győződve róla, hogy Isten az igazi életet akarja fölébreszteni benne, ha elismeri, hogy nem rendel-kezik ezzel az élettel és nem is képes saját erőlködésével megszerezni magának, mert a hozzá szükséges energiát előbb Istennek kell megte-remteni benne. Isten kezdeményezése és működése szuverén, egyedül Ő adhatja meg nekünk önmagát. Az ember csupán befogadni képes, ez a passzivitás azonban ne tévesszen meg minket, mert az elfogadás eme passzivitása fényözönben való megnyílás; az élő Isten előtt teljesen el-kötelezzük magunkat s ez semmiben sem hasonlít az álom passzivitásához.

A hűséges Isten, akitől az egyesülésnek ez az aktusa is származott, a továbbiakban mindenhatóságával lép be életünkbe. A két akarat hasonu-lása megy végbe: az élő Istené és barátjáé, az emberé. És ez nem csupán lélektani síkon történik, mint a tisztán emberi megismerésnél, ahol a csodálkozás hozza létre a hasonlóságot, hanem a lét rendjében való átala-kulás és az isteni szentségben való részesülés útján.

Az imádság e hatékonysága nemcsak a szigorúan vett kérő ima jellemzője, hanem az imádság minden formájára érvényes. Mert mindegyik koldusként állít bennünket Isten színe elé és Ő, a szentség forrása nem szűnik meg magához vonni akaratomkat, hogy élettel töltsse el azt. Itt arra is rá kell mutatnunk, hogy a szigorúan vett kérő ima csupán akkor imádság, ha az imádkozó megszűnik önmaga és szükségletei középpontja lenni. Csak Isten lehet a középpont, mert egyedül az ő szent akarata fontos. Éppen az a baj, hogy imádságunk sokszor ember-középpontú. A Miatyánk arra tanít bennünket, hogy Isten jelenlétébe helyezkedjünk és emberi kéréseinket Krisztussal az Isten országa és az isteni akarat távlatába állítsuk.

Annak az imádságnak, amelyről itt szó van, alapvető jellege akkor teljesebb, amikor a szentáldozáshoz járulunk: Isten azért van ott valósággal és éltetően jelen, hogy önmagát adja nekünk. Minden szentségi szimbólum arról beszél, hogy azért nyújtja magát, mert életet támaztató energiát akar a hívő lélekbe önteni, azt az energiát, amelyet Jézus Krisztus emberi természetében bontakoztatott ki. Viszonzául minden valódi imádság is egyesülés az Istennel Jézus Krisztusban, húsvéti imádság. Jézus Krisztus maga tökéletes és állandó imádság, mivel egész élete összhangban állt az Atya akaratával: minden imádságunk az övébe van foglalva és az övével járul az Atya elé.

Jézus a maga életét állandó egyesülésben Istennek ajánlotta, s ezt az életet a Mindenható egészen a föltámadásig átalakította. Ugyanígy alakítja át a hívő életét is az imádságban. Az isteni akarat beköltözik testébe, lelkébe, beköltözik abba a világba, amelyet magában hord, beköltözik az emberi történelemnek abba a szakaszába, amelyhez küldetése szól. „Íme, mindenható Isten, élet forrása mindazok számára, akik bűn nélkül fogadnak be téged, íme itt állok előtted, és általam mindazok, akik élnek és lélekzenek. Jöjj és áraszd reám és a világra erődet. Tisztíts meg, ami tisztátalan, hamvaszd el, ami bűnös, szenteld meg és tedd halhatatlanná, ami valóság. Életemet és mindazt, ami él, illessék ezzel a névvel: Isten akarata. Minden, ami van, érted legyen, és teljes legyen dicsőséggeddel.”

Valójában tehát minden imádság lényege oly aktus (cselekedet), amely Isten szentségéből és személyéből sajátít el valamit, hogy Hozzá hasonuljunk.

Az egész életet átfogó imádság

Igy tehát beszélhetünk az egész életet átfogó imádságról, s azt értjük rajta Szent Pál apostollal, hogy amikor a Jézus Krisztusba vetett hit világoosságában járunk, az mindig imádság. Itt a világoosságon van a hangsúly, s nem szabad rögtön imádságnak nyilvánítani a mindennapi életet csak azért, mert hűségesek vagyunk az állapotbeli kötelességekben, vagy mivel megvan bennünk az az általános szándék, hogy Isten felé tájékozódjunk. Szükséges, hogy ez a világoosság a lehető legaktuálisabb legyen. Tudjuk jól, hogy az élet bizonyos kiváltságos perceiben az is szükséges, hogy bensőségesen és ténylegesen jelen legyünk Isten előtt, még mielőtt ez a jelenlét egész életünket áthatná. Minden ellentétes állítás csak szószátyárkodás a XX. sz. emberénél, aki már szinte természetesnek veszi a szétszóródottságot. Nincs valódi imádság előzetes összeszedettség nélkül. Maga Jézus adott erre példát nekünk, mikor bizonyos alkalmakkor visszavonult a magányba, hogy ott bensőségebben imádkozzék.

Összeszedettség, már maga a szó is megijeszt, mivel az unalommal, az ürességgel és a valószínűtlennel társítottuk. Nem egy jámbor könyv, – és az imádság technikája is – felelős ezért; az összeszedettséget ugyanis úgy állították be, mint egy gyakorlatot, amely lélektani feszültséget tételez föl s az a föladata, hogy mesterként erőlködéssel ürességet teremtsen a lélekben: szemünket lezárjuk, fejünket kezünkbe hajtjuk, – s a környező világ elmerül a homályban.

Helyesebb, ha azt mondjuk: az összeszedettség szakítás a mindennapi élet fölszínes ritmusával, de nem magával az étellel, mert hiszen az imádságban egész életünket Isten mindenhatósága elé kell állítanunk. Hogyan lenne maga az étetem imádság, ha az életet előbb magára hagynám, hogy beléphessek egy kiüresített világba? A keresztény imádság nagyon is agy-munkává lett (a „buzgóság” perceiben pedig nagyon is szentimentálissá). Kell, hogy a hit imádkozzék, amely az egész életnek új értelmet kölcsönöz. Ez pedig a szívben lakik, személyes felelősségünk és emberi sorsunk középpontjában.

Összeszedni magunkat, ez inkább annyit jelent, hogy legyőzzük a belső világunkat benépesítő dolgok hívását, legyőzzük a pillanatnyi helyzetünket meghatározó személyes vagy kollektív történések szólítását. Ahelyett, hogy figyelmetlenül megrekednénk a hullámmzásban, tudatosan megállunk, újra kezünkbe vesszük életünket és beleállítjuk a fénybe. Ki is vagyok

én? Mi a valódi értelme azoknak, akikkel össze vagyok kötve? És azoknak a dolgoknak, melyek elválaszthatatlanok az életemtől? Ettől az összeszedettségtől semmi sincs olyan távol, mint a nyugtalanság és az álmoság. Guardini azt írja róla: „Ez az aktus nincs izolálva a többi aktustól. Ez az egyetlen helyes állapot, mely alkalmassá teszi az embert, hogy megfelelő kapcsolatba kerüljön mind az emberekkel, mind a dolgokkal.” Az aktív összeszedettség, mely nem ismer kibúvót, elengedhetetlen az olyan imádság számára, amely nem akar sem formulák recitálása, sem képzelgés lenni.

Befejezésül néhány megjegyzés

1. — Az az imádság, melyről szólottunk, — minden imádság lelke — bennfoglaltan magába zárja az ima minden formáját: imádást, kérést, hálaadást. Ha az imádság technikájáról beszélünk, akkor helyén való ezek egyikét vagy másikat hangsúlyozni, ha azonban az alapvető magatartásról van szó, akkor nagy szabadságnak kell uralkodnia a különféle imaformákat illetően.

2. — Amit sajátosan keresztény imádságnak tartunk, az nem a lélek akármilyen „fölemelkedése” Istenhez, hanem bevezet Krisztus húsvéti dinamizmusába s ezért húsvéti imádság. Gyakran két kritika hangzik el az imádsággal szemben. Az egyik a misztikus imára vonatkozik s ellene az a vád, hogy megszökik az élet elől; a másik a szatócs-imát bírálja, mert Istennek csupán adományai és nem az életszentségre vonatkozó tervei érdeklik. Nos, aki Krisztus húsvéti dinamizmusával imádkozik, az elkerüli mind a két vádat.

A keresztény tevékenység középpontjában — amelynek a hit adja meg értelmét és lendületét is — állandóan az imádságnak kell állnia s kell, hogy ez magától értetődő legyen előttünk. A kereszténynek mosolyognia kell, mikor jelenlétében gúnyosan „miszticizmusát” emlegetik, mert tapasztalatból tudja, hogy az imádás egészen más, mint menekülés, hiszen tökéletesen és életszerűen összefügg mindennapos harcaival.

3. — Most, amikor a valódi imádságot akarjuk ismertetni, ez nagyon jó alkalom arra, hogy emlékeztessünk rá: szentségünk szerzője Isten és az ő munkája bennünk fontosabb, mint saját erőfeszítésünk; sajnos sokszor éppen erről nem vagyunk meggyőződve. Arra is jó alkalom ez, hogy kigyógyítson az erkölcsi szubjektivizmusból, a pszichologizmusból és a vallási téren fenyegető érzelmi állhatatlanságból. Isten valóság, hatalmas

és hűséges, bármilyen is legyen a mi csapongásunk, ő mentes a csalóka ábrándoktól.

4. — Mint minden emberi növekedés, az Istennel való imádságos egyesülés is folytonosságot kíván, mert Isten a mi ritmusunkhoz alkalmazkodik. Mi azonban türelmetlenek vagyunk, s azonnal akarjuk élvezni erőfeszítéseink gyümölcsét. Pedig hosszú időre van szükség, mire tapasztalni is tudjuk azt a gyökeres átalakulást, amit az imádság hozott létre bennünk. Ezt az utat járja az életben Isten komolysága, a teljes igazság és minden olyan lélek, amelyből Isten ragyog elő. Az imádság a hűség iskolája.

5. — Válaszolnunk kell arra a rosszhiszemű kifogásra is, hogy nincs idő az imádságra. A jelen esetben nem hosszú gyakorlatokról van szó, hanem minőségi intenzitásról, főként a mindennapi életben váltogatott és rövid gyakorlatokról, nem pedig hosszú és ritka imádságról; a lényeg az, hogy az életet itassa át. Lehet, hogy valaki nagyon elfoglalt életet él és mégis mélyen el van merülve az imában; persze ez nem kötött imát jelent. És hogy az imádság pillanatai minőségileg is bensőségesek legyenek, ehhez az szükséges, hogy tudjuk hirtelen összeszedni magunkat. Erre pedig úgy tehetünk szert, hogy állhatatosan kitartunk az imában. Amint az olyan életnek, amely egyre inkább arra törekszik, hogy teljesen imádsággá váljék, szüksége van a mindennapi imádságos pillanatokra, ugyanúgy az imádságos pillanatoknak is szükségük van a hosszabb imákra. Az alaphibát a lelki puhaság és figyelmetlenség jelenti. Gyógyszerük a hit, mely az imádságban érlelődik. Aki nem imádkozik, annak a hite is hamarosan elvonttá és formalisztikussá válik, eltompul benne Isten szentségének érzéke.

A KERESZTÉNY ÉLET ÉS AZ EVANGÉLIUMI LEMONDÁS

Bármi legyen is valakinek a véleménye, vagy a gyakorlati magatartása, az az egy még azok számára is nyilvánvaló, akik a kereszténységet csak kívülről ismerik, hogy középpontjában olyan magatartás áll, amelyet lemondásnak, kiüresítésnek, elszakadásnak, elválásnak, megtagadásnak szoktak nevezni.

Akik napjainkban éles szemmel figyelik a kereszténységet, észreveszik: főként az ifjúságnál általános az a jelenség, hogy az evangéliumi lemondással szemben ingadozók, sőt egészen hátat is fordítanak neki. Ezért a keresztény aszkézis válságáról beszélnek.

Csak úgy tudunk fölszabadulni e pesszimista megállapítás hatása alól, ha kibogozzuk e válság motívumait. Anélkül, hogy a részletekbe bocsátkoznánk, elég két okot hangsúlyoznunk. Az egyik az, hogy a mai ember életföltételei megváltoztak és megváltozott életszemlélete is, ezért a lemondásnak az előző nemzedéknél szokásos formái ma nem alkalmasak. A másik pedig az, hogy maguk az indítékok, amelyekkel általában föl szokták indítani és alátámasztani az aszketikus erőfeszítéseket, nincsenek szabatosan megfogalmazva.

Ez a második, mélységét tekintve döntőbb, mint az első. Hogy is lehetne bizonyos formákhoz igazodni és az aszketikus gyakorlatokat megújítani, ha nincs meg a meggyőződés alapjául szolgáló világosság? Hiszen mindentől viszolygunk, ami úgy tűnik szemünkben, mintha kívülről erőltetnék, mintha csak mesterkélt hozzáadás volna, mely nem áll kapcsolatban a céltudatos élet belső lendületével. Pontosan tudni akarjuk, hogy miért és kiért kell meghoznunk az áldozatot, hogy valóban szükséges-e, hiszen maga az élet közvetlenül nemigen követeli. Az ilyen általános jellegű felszólítás: legyünk nagylelkűek, vagy egy kellemetlen erkölcsi erény szorgalmazása sem meggyőzni, sem hitében megtartani nem képes azt a keresztényt, aki nagyjából materialista környezetben él.

Ha azonban az önmegtagadást a „metanoia” szellemében gyakoroljuk, akkor képesek leszünk a keresztény lemondást az evangéliumi bűnbánat összefüggésébe állítani.

Ezzel hozzá is kezdtünk a lemondás keresztény indítékainak elemzéséhez. Három pont köré csoportosítható ez: az egyik a hit elszántsága, a másik a keresztségből fakadó élet, a harmadik a küzdő élet.

A hit elszánása lemondást követel

Nem nehéz belátni, hogy a lemondás végigkíséri a hívő döntés minden fokozatát.

Amikor kereszténnyé leszünk, el kell hagynunk a szeszélyek és ábrándok világát, hogy komolyan az élet és a szabadság oldalára álljunk. Vannak előzetes döntések is, magának a létnek céljára és a boldogság keresésére vonatkozólag; már ezek is föltételezik, hogy szakítsunk a hiábavalóságokkal és törekedjünk a belső csendre és összeszedettségre. Aszkézis nélkül nem lehet legyőzni az élet „esztétikai veszélyét”, amely a legkülönbözőbb forrásokból fakadó érzésekkel áraszt el bennünket, s minden percben a szépség, az élvezet és a külső siker arcában akarja megpillantani az abszolútumot. Jézus szavaira kell itt gondolnunk a magvetőről szóló példabeszédben: „A tövisek közé esők azok, akik meghallgatják (az ígét), de az élet gondjai, gazdagsága és élvezetei között fejlődésükben megakadnak és termést nem hoznak.” (Lk.8,14)

Ha ma akar valaki hívő lenni, le kell győznie a fölszínes élet és a modern világ ingereit: anyagi gondokat, földies elgondolásokat, kényelmet, a technika bűvöletét, a lelkesítő felfedezéseket, az érzések egész láncolatát; és meg kell találnia a szabadság és a valódi döntések forrásait, hisz ezeket az a veszély fenyegeti, hogy elvesznek a homokban. A fiataloknak kell különösen megtanulniok, mennyire viszonylagosak a felajánlkozó élmények (anélkül, hogy kivonnák magukat belőlük); csak így nem tévesztik össze a komoly életet az újdonságokkal és benyomásokkal; nekik kell újra megtalálniok a csend övezeteit, amelyek a hétköznapi élet fokozott ritmusával szemben módot nyújtanak a befeléfordulásra. Csak így lehet elmentmondani minden érzéki és ábrándos puhaságnak, a kényelem nyújtotta könnyelműségnek, s az élet szervezetlenségéből fakadó akarati szétesésnek.

Persze nem arról van itt szó, hogy valami általános emberi eszmény alapján uralkodjunk önmagunkon, hanem hogy kézbe véve saját létünket és szabadságunkat arccal Jézus felé forduljunk és bátran, őszintén válszoljunk neki. Így igazolja a hit döntése az Úr szavát: „Isten országa erőszakot szenved és az erőszakosok ragadják el.” (Mt.11,12)

Egyébként ez a lemondás sokkal inkább abban áll, hogy rájövünk bizonyos értékek viszonylagosságára, mint abban, hogy óvakodunk a tapasztalástól. Utóbbi hosszú távon azzal a veszéllyel jár, hogy sértődött kisebbségi érzést és kételkedést támaszt bennünk.

A keresztségből fakadó élet föláldozott élet

A keresztségből fakadó élet nem más, mint folytonos megtérés Jézus Krisztushoz azáltal, hogy követelményeit kibontakoztatjuk életünkben. A keresztyén, attól fogva, hogy Krisztus halálára és föltámadására megkeresztelték, kell hogy ebben az irányban haladjon előre Szent Pál szavainak értelmében: „Nem tudjátok, hogy mindnyájan, akik megkeresztelkedtünk Jézus Krisztusra, halálára keresztelkedtünk meg? A keresztség által ugyanis vele együtt a halálba temetkeztünk, hogy amint Krisztus az Atya dicsősége által föltámadt halottaiból, úgy mi is új életet éljünk. Ha ugyanis halálának hasonlósága által egybenöttünk vele, akkor föltámadásában is úgy lesz részünk.” (Róm.6,3-6)

A keresztyénység szerinti életet, amilyen mértékben felnőtté, nagykorúvá válik, e három mozzanat jellemzi:

– Először is eldöntött élet. Logikusan következik ez abból, hogy Jézus Krisztushoz tértünk, hogy Isten országának útját választottuk, hogy a világ útját elutasítottuk és a Szentléleknek engedelmeskedtünk. A szándék, a meggyőződés és a céltudatosság diktálja ezt a logikát. Az egyházatyák néhány keresztyénnel kapcsolatban a „dipsychia” bűnét emlegetik, mint a keresztség sérülését; – talán a döntés hiányával, a megosztott lelkülettel lehetne visszaadni.

– Azután föláldozott élet: Istennek bemutatott áldozat, akaratának való alávetettség, az isteni és testvéri szeretet oltárra helyezett áldozata, amely Jézus Krisztus húsvétját utánozza. Ezért sohasem azonos a sikeres élettel, e szót pogány értelemben véve. „Egyikünk sem él, s egyikünk sem hal meg önmagának. Míg élünk, az Úrnak élünk, s ha meghalunk, az Úrnak halunk meg. Tehát akár élünk, akár halunk, az Uré vagyunk. Krisztus ugyanis azért halt meg és támadt föl, hogy holtakon is, élőkön is uralkodjék.” (Róm.14,7-10)

– Végül egyesült élet. Kell, hogy az egész emberi egzisztencia fokozatosan Jézus Krisztus húsvéti dinamizmusának sodrásába kerüljön, ebből semmi sem maradhat ki, csak a bűn. Jézus Krisztus válik egész életünk

motívumává és ő ad értelmet annak az országnak, melynek a keresztség által lettünk tagjaivá. Ilyen értelemben mondja Szent Pál: „Tehát akár esztek, akár isztok, vagy bármi mást tesztek, tegyetek mindent Isten dicsőségére.” (1 Kor.10,31)

Érthető tehát, hogy ez az élet, ha együtt akar működni a kegyelemmel, erőfeszítést és lemondást kíván. Aki komolyan veszi keresztségét, annak aszkézisében három vonalat tudunk megkülönböztetni (anélkül persze, hogy az előbbi hármas felosztásra vonatkoztatnánk).

a) Alapvető aszkézis; ez arra irányul, hogy erőfeszítéssel, elmélkedéssel és imádsággal föltárja az Úr akaratát és legyőzze a szeszélyességet és felületességet; arra, hogy el tudjon szakadni és le tudjon mondani a hittel vetélkedő földi értékekről, a „kis abszolútumokról”, amelyek az egyetlen Abszolútum mellett, mint eltérítő pólusok igyekeznek feltűnni. Arról van tehát szó, hogy a hit döntéséből fakadó aszkézis folyamatos legyen, főként az állhatatosságot fenyegető veszélyek között.

b) Engesztelő aszkézis; elégtételt akar adni a bűnért, mely mindig a szándék megosztását és disszociálását jelenti, kísérletet, hogy egyszerre két úrnak szolgáljunk. Ahol a bűn kikezdte a keresztség érintetlenségét, ott a szakítás határozottabb gesztusával kell megerősítenünk azt, hogy Krisztushoz akarunk tartozni.

c) Tisztító aszkézis: részben a keresztyén motívumokat tisztítja, részben pedig arra törekszik, hogy intenzívebbé tegye a hit befolyását életünkre. Erre célzott Krisztus is, mikor a szőlőművest hozta föl például, aki megnyesi és megtisztítja a szőlőtövet, hogy több termést hozzon. (Jn.15,2) A megkeresztelt hívő egzisztenciálisan csak akkor lehet biztos abban, hogy egyedül Krisztusért él és dolgozik, vagy legalább is ebben az irányban halad, ha elfogad bizonyos megpróbáltatásokat: „Ha a búzaszem nem esik a földbe és el nem hal, egyedül marad; de ha elhal, sok termést hoz.” (Jn.12,24)

Vajon nem érthető meg mindebből, hogy a keresztség szerint rendezett és Jézussal föláldozott élet valóban felsőbbrendű, és hogy az áldozatnak csak akkor van értelme, ha azt az életet célozza, amelyet Isten ad, azokat a gyümölcsöket, amelyeket ő akar érlelni életünkben?

A kereszténység küzdelmes életében meghalunk önmagunknak

Amikor e címszó alatt foglaljuk össze mindazt, ami a kereszttség szerinti rendezett életet fejezi ki, akkor válik nyilvánvalóvá, hogy a testvéri szeretet és a tanúságtevés formáiban a keresztény aszkézis új motívumai jelentkeznek.

Aki ugyanis szilárdan elhatározta, hogy egyedül másoknak akar szolgálni, az biztos lehet afelől, hogy sokszor lesz kénytelen ellentmondani egyéni ízlésének és tulajdon érdekeinek, még ha megengedettek is azok. Nem igen lesz ideje egészségével és saját gondoljaival törődni. Lemondása és erőfeszítése önmaga elajándékozásának és a Jézusért végzett testvéri szolgálatnak vonásait ölti magára.

Még ezt is fölülmúlja, amikor a keresztény belép az apostoli élet misztériumába. Vajon a vértanú nem önmaga egész odaadásával tesz tanúságot? Krisztus minden tanúja szükségszerűen tudja ezt, ha nem is kell mindegyiküknek fizikai életét is föláldozni. Jézus megjövendölte, hogy mindazok, akik mellette tesznek tanúságot, az ellentmondás jelévé válnak és üldözni fogják őket, mert a tanítvány nem lehet nagyobb mesterenél. (V.ö. Mt.5,11; Jn.15,18-26)

Jézus Krisztus apostolának azonban még a vértanúnál is jobban föl kell áldoznia személyes kedvteléseit, idejét, érdekeit, a megtiszteltetésre és pihenésre vonatkozó igényét Isten országának sürgető föladataiért, sokkal inkább, mint bárki másnak, aki emberi eszményeknek szolgál. Újra el kell olvasnunk Szent Pálnak a korintusiakhoz írt szenvedélyes sorait: „Fáradtam és kínlódtam, sokat virrasztottam, éheztem és szomjaztam, gyakran böjtöltem, fagyoskodtam és ruhátlan voltam. Minden mástól eltekintve mindennapi zaklatásom: az összes egyházakért való gond terhel.” (2 Kor.11,27-28)

Egyébként, az Apostol szerint, minden lemondás, amit szeretetből és Isten országának gondoljaitért vállalunk, az egész Egyház számára gyümölcsöző: „Örömmel szenvedek értetek és testemben kiegészítem azt, ami még hiányzik Krisztus szenvedéséből, Testének, az Egyháznak javára.” (Kol.1,24)

Itt arról van szó, hogy a keresztény azért szenved a megpróbáltatásokat és gyakorolja a lemondást, hogy az élet terjedjen: „Testünkben Jézus Krisztus kínszenvedését hordozzuk szüntelen, hogy Jézus élete is megnyilvánuljon testünkön.” (2 Kor.4,10)

Arra is rájövünk, hogy az öröm a keresztény lemondáshoz van kötve. Isten azokat szereti, akik örömmel adnak, s a maga részéről be is teljesíti örömuket. Ez Asszisi szent Ferenc öröme, aki akkor énekelte a Nap-himnusz, mikor az Úr szenvedéseinek stigmáit kapta, amikor szemvilága elhagyta, amikor a testvérek eltávoztak tőle, amikor életének vége közeledett s a negyvennapos böjtölésben kimerült, s Krisztus és a testvérek szolgálata fölemésztette. Ez az evangéliumi öröm és nem az, amit a világ adhat, ez a keresztény öröme, azé, aki megtért és megismerte Istent.

A KERESZTÉNY EGZISZTENCIA ELLENTÉTE: A BŰN

Ma sokan tesznek szemrehányást a keresztényeknek, főként a fiataloknak, hogy nemcsak Isten, hanem a bűn iránt is elvesztették érzéküket. Való igaz, hogy sokan vannak közöttünk, akiknél a lelkiismeret bizonyos területei érzéstelenítve vannak, főként azok a területek, melyek az előző nemzedéknél a legérzékenyebben reagáltak: pl. a pozitív parancsok (az egyház parancsai) iránt való engedelmesség és a szexuális erkölcs követelményei. Igazság szerint rá kellene mutatnunk arra is, hogy a szociális igazság és a szeretet terén ugyanakkor sokkal érzékenyebbé váltak. De ennél is feltűnőbb, hogy a bűnnek, mint olyannak kevés fontosságot tulajdonítanak, normális jelenséget látnak benne, amely miatt nem kell különösképpen nyugtalanzkodni. Távol vagyunk már a keresztény középkortól, amikor egy-egy szónok elragadtatása penitenciára indított, s azok akik fölismerték bűneiket, zarándokutakra vállalkoztak, keresztes hadjáratban vettek részt, hogy elnyerjék bűneik bocsánatát... Vétkeztek, de tudatában is voltak bűnös állapotuknak.

És mégis föltehetjük a kérdést: vajon olyan volt-e a bűn iránti érzék, amellyel hívő őseink kétségtelenül rendelkeztek, hogy valóban keresztény lelkiismeretnek nevezhetjük? Rendelkezett-e kellő kritikával és a bűnnel szemben való erkölcsi tisztultsággal? Nem vegyült-e bele részben félelem, részben moralizmus, a primitív vallásokra jellemző magatartás? Egyébként kissé más formában ez volt a helyzet a középkori népi vallásosságnál és a janzenista puritanizmus esetében is. Vajon a lelkiismeret modern fejlődése nem szabadított-e föl bennünket egy csomó olyan érzéstől és ösztönös megnyilvánulástól, amiről azelőtt olyan könnyen kimondtuk, hogy a keresztény büntudat kifejezője? Bár a vallásos magatartás mögött rejlő szándék helyességét nem könnyű fölismerni. Nem hiszem, hogy az idegorvosok tévednek, mikor azt állítják: ahogy bizonyos keresztény körök a bűnről vélekednek, az beteg lelkiismeretből fakad és neurózisra vezet. Ki lehetne mutatni, hogy a bűnnek ez a szemlélete, – legyen bár elterjedt, és ha össze is tévesztik a bűn helyes érzékével – a valódi keresztény lelkiismeret paródiája. Maurice *Boissais* egyik regénye is ezt a kérdést tárgyalja. Annak az ifjúságnak tragikumát rajzolja meg, ame-

lyet puritán módon a bűntől való rettegésben neveltek. A bűn a keresztény életben is központi valóság s nem biztos, hogy a múltban föltettük-e így a kérdést.

Egy dolog mindenesetre világosnak látszik, ha azt a hagyományt vesz-
szük alapul, amelynek példái a szentek: a bűn iránti érzék egyenes arány-
ban áll a szentség iránti érzékkel. A szentek olyan mértékben ébredtek
tudatára bűnös voltuknak, amilyen mértékben előrehaladtak az életszent-
ségben. Míg az átlagos keresztény életében alig kap helyet a bűn, addig
a szentek bűnösnek nevezik magukat s ezt nem azért teszik, hogy az
alázatosságot gyakorolják, vagy hogy önmagukat kisebbsítsék, hanem mert
így tudják csak kifejezni, hogy Isten szeretetének fényében ez a valódi
helyzetük. Egyedül Isten színe előtt van bűn, s egyedül Isten dicsőségé-
nek színe előtt, — amely Krisztus arcán tükröződik — van büntudat:
„Uram, menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok.” (Lk.5,8)

A lelkiismeret keresztény nevelésének egyik fontos föladata, hogy rá-
vezessen a bűn iránti helyes érzékre. Ahelyett, hogy sírátkoznánk,
mert a bűn iránti érzék egyik, nem is mindig helyes formája veszendőbe
megy, inkább pozitív föladatunkat teljesítsük. Mivel ez az érzék az élet-
szentséggel van összefüggésben, ezért progresszív, csak a felnőtt keresz-
tény birtokolja teljes mértékben. A következőkben arról kell szólnunk,
hogyan bontakozik ki az egyes életszakaszokon.

A bűn iránti érzék elsajátítása

A gyermek lelkiismerete ösztönszerűen tárgyilagos; a jót és a rosszat,
— a nekik kijáró szankciókkal együtt — a megengedettet és a tilosat esz-
ményien rögzítik számára a törvények és a parancsok. Lelkiismerete a
törvényszegésre jobban reagál, mint magára a bűnre. A kis keresztény-
nek azonban nem szabad megmaradnia ennél az ösztönös lelkiismeret-
nél, amely a legtöbb dologban megegyezik a „jólnevelt”, de nem keresz-
tény gyermekek lelkiismeretével.

Kérdés, hogyan térhetünk át a törvényszegés iránti érzékről a bűn
iránti érzékre? Csak úgy, hogy Jézus Krisztus Istenét iktatjuk be: nem
csupán a szuverén törvényhozót és a lelkiismeret bíróját, hanem azt az
Istent, aki szólít bennünket és új élettel ajándékoz meg, akinek a tör-
vényei nem önkényesek és erőszakosak, s amit kíván tőlünk, az valódi
tökéletességünket szolgálja. Annak az Istennek kell közbelépnie, akinek
nagysága atyai és irgalmas.

A gyermek számára főként a jövő szempontjából fontos, hogy a törvényszegésre irányuló lelkiismeretét kereszténnyé tegyük. Csak így tudjuk beoltani lelkébe a bűn keresztény és felnőtt fogalmát: a bűn egyenlő az Isten által fölkinált igazi élet elutasításával. Ennek kell benne kifejlődnie. Ha tisztán csak a törvényszegés élne lelkiismeretében, ez az az al az veszéllyel járna, hogy később, amikor kritikusan kezdi nézni elmúlt gyermekkorát, e lelkiismeretet is túlhaladottnak minősítené. Ahogy nem szabad jogtalanul meghosszabbítani a gyermekkort, még kevésbé szabad infantilis lelkiismeretét és legalista bűnösségét kinyújtani a felnőtt korig, pedig ez nem ritka eset a keresztények között. Ebből magyarázható pl., hogy egyébként kiegyensúlyozott emberek még felnőtt korban is azzal vádolják magukat a gyónásban, hogy megrágták az ostyát, hogy udvariatlan szavakat használtak, vagy hogy ellentmondtak szüleiknek.

Ezek a példák figyelmeztessenek: mekkora gondot kell fordítaniuk a nevelőknek arra, hogy ne engedjék összetéveszteni az Isten akaratát kifejező parancsokat a társadalmi szokásokkal. Istent nem szabad alibinek kijátszani csak azért, hogy a gyerekek békében hagyják szüleiket.

– Az ifjú már tudja, milyen nyomasztó tud lenni a lelkiismeret. Fölfedezi szólításait és követelményeit. Az erkölcsiség eme új forrása sokkal inkább, mint a külső törvények, a bűn iránti érzékére utal. Lelkiismerete ösztönösen a bűnnel van elfoglalva: a bűnnel önmaga ellen, eszménye ellen, saját becsület-kódexe ellen. Ez a bűntudat szégyennel és fájdalommal jár, időnkint bátorságát is megbénítja.

Kétségtelen, az érelődés jele, hogy az ifjú lelkiismerete szubjektív irányba terelődik, föltéve, ha nem esik áldozatul a nárcisszizmusnak, melyben a lélek önmaga fölé hajlik, élvezi saját bűnösségét és egészen a kétségbeesésig kínozza vele magát.

Ezen a szakaszon célunk az, hogy a fiatal keresztény bűntudatát a bűnnel szemben való hiteles lelkiismeretté formáljuk. Három irányban kell erőfeszítésünket kifejejteni:

1. – A hit nevében be kell láttatnunk az ifjúval, hogy az eszményéből áramló hívás Krisztus *személyes hívását* jelenti. Segítenünk kell őt, hogy Istenben és Jézus Krisztusban igyekezzék tárgyilagossá válni.

2. – Erkölcsi *eszményét tágítanunk* kell, mert különben az a veszély fenyegeti, hogy csupán a veleszületett szenvedélyekre, nevezetesen a

szexualitásra korlátozódik. Az az eszmény, amelyre az ifjú keresztény lelkiületét irányítani kell, az isteni nagyság és az egyetemes szeretet elgondolása, úgy amint Jézus Krisztusban tárul föl előttünk. Erkölcsi eszményének az legyen uralkodó vonása, hogy megnyílják mások felé és fiatal személyiségét Jézus Krisztusért a felebaráti szeretet szolgálatába állítsa. Az ösztönök irányában is innét merítse erkölcsisége igazi keresztény értelmét.

3. — Be kell vele láttatnunk az isteni *megbocsátás valóságát*. Jézus Krisztus olyan fokban ismertet meg bennünket a bűnnel, amilyen fokban az életszentségre hív, de egyáltalán nem akarja, hogy összeroskadjunk a bűn súlyától; kész megbocsátani, ha őszintén hiszünk benne.

Rá kell segítenünk, hogy megszabaduljon szubjektivizmusától és szentimentalizmusától. Már azzal is sokat tettünk, ha nem vettük el a kedvét, amire pedig hajlamosak vagyunk.

Nagyon sok felnőtt keresztény azért ragadt bele a fiatal korra jellemző erkölcsiségbe és bűntudatba, mert a kellő időben nem hívták föl erre a figyelmét: összekeverik a bűnt a szubjektív bűntudat fájdalomával, a szégyent a bánattal, a bűn gyötrelmét a szenvedéllyel, a farizeusi magatartást az ártatlansággal. Még szerencsés, akinek lelkiismeretét nem keríti hatalmába a tudattalan valamiféle megbetegedése, amely egyformán ellensége a belső szabadságnak és a helyes erkölcsnek; sajnos sok keresztény nem mentes ettől.

A felnőtt keresztény és a bűn

„Tudjátok, hogy ő azért jelent meg, hogy elvegye bűneinket. Őbenne nincs bűn. Mindaz, aki benne marad, nem vétkezik. Aki viszont vétkezik, nem látja őt, és nem is ismeri. Gyermekeim, senki meg ne csaljon titeket! Aki igazságot cselekszik, az igaz, amint ő maga is igaz. Aki bunt követ el, az ördögtől van, mert az ördög kezdettől fogva bűnös. Azért jelent meg az Isten Fia, hogy az ördög műveit lerontsa. Mindaz, aki Istentől született, bűnt nem követ el, mert isteni csíra van benne. Nem vétkezhetsz, mert isteni csíra van benne. Erről ismerhetők föl Isten fiai és az ördög fiai: mindaz, aki nem cselekszik igazságot, nem Istentől való, de az sem, aki testvérét nem szereti.” (1 Jn.3,5-10) Szent János e szavai a bűn keresztény realitásának kellős közepébe vezetnek bennünket. Ismételjük meg a bennük foglalt állításokat:

— Aki vétkezik, az sem nem látta, sem föl nem ismerte Jézus Krisztus

tust. A bűn tehát a Jézus Krisztussal való intimitásával van kapcsolatban: személyes hűtlenség. Minden bűn a Jézus Krisztusban való hitet (biblikus értelemben véve e szót) támadja meg: figyelmesség hiánya, meggondolatlanlanság, zárlat.

– Mindaz, aki Istentől született, bünt nem követhet el, mert az isteni élet csíráját hordja magában. Szent János csak azt mondja ki, ami a Krisztussal egyesült életből normális logikával következik. Ez az élet az isteni csíra (Szentlélek, kegyelem, természetfölötti tudat) kibontakozása; abban a lélekben, amely a Jézus Krisztusba vetett hit által e csírákat magába fogadta, birtokába veszi az egész életet s az emberi tapasztalás minden területét. Ha Isten egyetemes tervét és Krisztus teljes misztériumát tekintjük (ebben áll a hit világa), akkor a bűn vitális szakítás.

– Ha valaki Isten gyermeke és a szentségre törekszik, Jézus Krisztust, a szentet igyekszik követni és testvéreit szeretni, – mindez ellentmond a bűnnek; ilyenkor nem csupán a törvénynek engedelmeskedik, még ha isteni törvényről van is szó, és nem csupán egy eszmét követ, még ha a legnemesebb is az. Ha a bűn valóságát akarjuk megérteni, előbb be kell látnunk, hogy Isten szent, és Krisztus a szent, és mi keresztények arra vagyunk hivatva, hogy Jézus Krisztust, vezérünket követve, szentek legyünk, amint az Isten szent.

Ezért amikor vétkezem, Krisztus Lelkének vállalkozását hiúsítom meg. és Krisztus követésének mondok ellent, pedig ez a lelke egész lényemnek. Szembe fordulok isteni hivatásommal és az isteni terv egyetemes rendjével, amelybe egész életemmel bele kellene illeszkednem. Gyermekkoromban parancsokat teljesítettem, ifjúkoromban belső hívásokat követtem, de ezek csupán részleges kifejezései voltak a keresztény hivatásnak, amely most egyre követelőbben áll előttem s át akarja fogni életem minden mozzanatát. Aki még nem érezte magában a végtelen vágyat, hogy egyre mélyebben hatoljon bele a Krisztussal egyesült élet szentségébe (aki Isten szentségének közvetítője), az képtelen megérteni a bűn természetét és súlyosságát. „Valaha ugyan sötétség voltatok, most azonban világosság az Urban. Ugy éljétek, mint a világosság fiai! A világosság gyümölcse csupa jószágban, igazságban és egyeneslelkűségben mutatkozik.” (Ef.5,8-9)

A bűn és a bűnök

Amikor a parancsok alapján kérdezzük meg lelkusmeretünket a bűnök felől, az még csak a kezdet. Ezen hamarosan túl kell jutnunk, hogy utána a mulasztással elkövetett bűneinkre térjünk rá. És ha lelkiismeretem megnyugtatósára a minimummal elégszem meg, ez annak a jele, hogy számomra fontosabb, ha erkölcsileg biztosítva látom magamat, mint hogy Jézus Krisztus hívására válaszoljak. — Ha kereszténységem őszinte, akkor a bűn fölismeréséből három dolog következik.

1. — Különbséget szoktak tenni a parancsok és a tökéletességre való törekvés tanácsa között, ennek azonban csupán pedagógiai értelme van. Krisztus ugyanis arra szólít föl, hogy érjem utól magamat teljesen s ez csak úgy lehetséges, ha összhangban vagyok a parancsokkal. Ám ez a hívás lényegesen több, mint a parancsok egyszerű teljesítése, mert hiszen a parancsokat is az életszentség utáni váagnak kell megtöltenie lélekkel és lendülettel. Ez a hívás gyakran és egyre többször arra ösztönöz, hogy magát Krisztust kövessük és ne statikusan felfogott parancsokat teljesítsünk.

2. — Egy bűn súlyossága aszerint esik latba, hogy mennyiben van elentétben a szent étellel. Az olyan cselekedet, amely a Krisztussal való egységet gyökerében szakítja meg, végtelenül súlyosabb, mint az olyan, amelyben e szakítás csak a külső javak lenyűgöző hatására következik be. Lelkiismeretvizsgálatunkat Krisztusra és az életszentségre való tekintettel kell végezni és nem csupán etikai, társadalmi és lélektani mérlegelés alapján.

3. — A krisztusi életszentség fokozatosan tárul föl előttünk. Amilyen fokban növekszik a Krisztusban való életünk, úgy növekszik a bűnnel szemben való érzékenységünk is, amint a valódi emberi szeretet esetében is együtt növekszik a bensőség, a kölcsönös igény és a határtalan gyöngédség. Ami egy adott szakaszon nem tűnt még súlyos bűnnek, egy későbbi fokozaton már igen. Vannak szakaszok az erkölcsi tudatban, és vannak Krisztus szemében is őszinte és becsületes emberek, ahová és akikbe csak lassan hatol be a keresztény életszentség igénye. Mindenki minden nap csupán arra van kötelezve, hogy azt tegye meg, amit kérnek tőle és igyekezzék Krisztust egyre hűségesebben követni a testvéri szeretet útján. „Kövessétek tehát Isten példáját, mint kedves gyermekei. Éljetek szeretetben, mint Krisztus is szeretett minket és jóillatú áldozati adományként ajánlotta föl magát értünk Istennek.” (Ef. 5,1-2)

Bűn, bűnbánat, szabadulás a bűntől

Mi keresztények, minden puritanizmussal szemben, a bűnnek önmagában nem tulajdonítunk jelentőséget; egyedül Isten és Krisztus szempontjából nézzük. De ez még nem minden: Isten és Szentje meg is bocsájta a bűnt. „*Hiszek a bűnök bocsánatában.*” Krisztus megszabadított bennünket a bűn okozta szorongástól. Ha a felnőtt keresztény bűntudatot az isteni bűnbocsánattal szembesítjük, akkor néhány következtetést kell levonnunk:

1. — Az első a bűnbánatra vonatkozik. Ezt valójában csak a hívő lélek képes megélni. Nem azonos a személyes vagy társadalmi szégyennel, sem az önszeretet méltatlankodásával, sem a csüggedéssel, bár sokszor még felnőtt korban sem teszünk közöttük különbséget. „Akkor magábaszállva így bánkódott: Hány béres dúskál ennivalóban atyám (házában), én pedig itt éhen veszek!” (Lk. 15,17) A valódi bánat a hit fényében fölméri és helyteleníti a szakítást, elhatározza, hogy visszatér Krisztushoz és pedig azzal a vággyal, hogy ezután tökéletesen hű marad hozzá. A szentlélek megadhatja az érezhető bánatot és a könnyek adományát is, de ezeket a természetfölötti kísérőjelenségeket ne tévesszük össze az életkortól és temperamentumtól függő érzésekkel és szorongásokkal. Vajon nem sokatmondó jelenség-e, hogy a legsúlyosabb szellemi bűnök ritkán okoznak szégyent vagy szorongást?

2. — A másik a gyónásra vonatkozik. A bűnvallomást nem szabad, mint valami elektromos sokkot, helyrebillentő rítusnak fölfogni, melyre a legalista lelkiismeretnek azért van szüksége, hogy önmagára találjon, a beteges lelkiismeretnek pedig azért, hogy békét kapjon. Itt egyedül Krisztus szava számít, amely hitünk szerint képes új szívet teremteni a bűnösben, föltéve, hogy eljárása őszinte és egész erkölcsi erejével együttműködik a rítussal. Mert nem mágikus, hanem szentségi szertartásról van szó.

3. — A harmadik megjegyzés: különbséget kell tenni a krisztusi megbocsátásból fakadó béke és a tisztán lélektani jellegű megkönnyebbülés között. Tudjuk, hogy amerikai üzemekben „laikus gyónatókat” rendszeresítettek a termelés javítására; föladatuk, hogy meghallgassák azokat, akiket erkölcsi gondok gyötörnek és lélektani támaszt nyújtsanak nekik. A bűnbánat szentsége azonban nem pszichikai gyógy mód, és óvakodjunk az olyan apologetikától, amely e

tisztán emberi megkönnyebbülést emeli ki. Itt is az Istenhez és Krisztushoz való viszonyunkon fordul meg a dolog. Tudjuk, a Szentlélek néha megadja a természetfölötti béke élményét, ám a föloldozás szava, ettől a tapasztalástól függetlenül, önmagában hordja a bizonyosságot és a valóságot. Szükséges-e még külön említeni, hogy a fölszabadulásnak ez a lélektani jelensége ugyanazon a szinten mozog, mint a föntebb említett szorongás és szégyen?

Ha a mai keresztények újra meghallják az életszentségre való felszólítást, akkor nem kétséges, hogy a kinyilatkoztatás prófétai és evangéliumi vonalán rátalálnak a bűn iránti helyes érzékre is.

A KERESZTÉNY: A LEGFELELŐSEBB EMBER

Valamennyien részesültünk már szemrehányásban a nem-keresztények részéről, hogy bennünk, keresztényekben kevés a felelősségérzet. Most azonban, hogy lehatoltunk a keresztény magatartás gyökeréig és közben föltártuk, milyen súlyos dolog a keresztény cselekvés és milyen nehéz az Istentől kapott szabadsággal élni, most valóban csodálkoznunk kell e szemrehányáson. A felelőtlenség ugyanis annyit jelent, hogy nincs erőnk cselekedeteinkről számot adni önmagunk, felebarátaink és Isten előtt, vagy még a gondolata sem merült föl bennünk annak, hogy tartozunk ezzel a számadással. Hogyan volna lehetséges, hogy éppen a keresztény, akinek egész lényege abban áll, hogy a lehető legvilágosabban és megszakítás nélkül Isten dicsőségén munkálkodjék, ne érezné a felszólítást, hogy élete minden pillanatáról tegyen tanúvallomást saját lelkiismerete, testvérei előtt, Isten és az ő egész történelmet átfogó terve előtt?

Könnyű belátni, hogy ez a szemrehányás nem vonatkozik a hiteles keresztény magatartásra. Mikor azonban a hamis keresztény életmódot tartja szem előtt, akkor nem lehet rosszhiszeműséggel vadolni. Mert hány megkeresztelt hívő, megtagadva saját méltóságát, tisztán a polgári erkölcsre korlátozza magát, nem érzi annak szükségét, hogy feleljen saját életéről lelkiismerete és az emberek színe előtt, még ha tudatában is van annak, hogy a távoli jövőben, a halál után Isten előtt felelnie kell. Vagy inkább a bölcs szellemibb erkölcsét és nem a jellegzetesen keresztény viselkedést tanúsítja; individualista hajlama miatt alig van érzéke a történelmi felelősségre.

Nyilván hasznos lesz tehát, ha a felelősségről, mint a keresztény magatartás alapvető vonásáról elmélkedünk s újra visszatérünk a forrásokhoz, hogy hasznosítsuk azokat az erővonalakat, melyeket az előző fejezetekben tártunk föl.

Mert valóban, senki sem annyira felelős, mint a keresztény.

A keresztény felelőssége saját lelkiismerete és az élet előtt

Mint keresztény, minden tettemről elsősorban saját lelkiismeretem és életem előtt tartozom felelősséggel: lelkiismeretem előtt, mikor dönt és

elkötelezi magát, életem előtt pedig, mert – amint majd látni fogjuk roppant fontosságát – keresztény létem egyetlen percét sem lehet elszigetelni az egyetemes összefüggéstől, amint a szönyeget sem a fonalától, amiből szövődik.

1. – *Lelkiismeretem előtt.* Ezzel kapcsolatban föl kell tételezni, hogy személyesen is megtapasztaltuk azt, amit ma az emberi döntés kultuszának neveznek. Mai világunk végtelenül bonyolult, akár a technikai specializálódás, akár az egyetemes tervezés következtében, amely lelkünk legszemélyesebb mozzanatait is érinti, – ebben a világban a döntés nagyon nehezzé vált. Mi keresztények azonban még e nehézségek között sem, sőt éppen e nehézségek miatt nem nélkülözhetjük a döntés komolyságát.

Bizonyára nekünk is föltették már a kérdést: „Miből lehet azt megtudni, hogy mit kíván tőlem Krisztus?” Tegyük hozzá rögtön, hogy e kérdés föltevése ill. megfogalmazása helyes. Mert egyrészt benne állok egy pontosan meghatározott és egyetlen szituációban: egy adott helyen és adott körülmények között énemmel, amelyet vérmérsékletem, neveltségem és lélektani tényezőim határoznak meg, – és ez az egész ugyanakkor bele van szöve a nagy történelem bonyolult szövetébe. Másrészt kapcsolatban vagyok az élő Krisztussal, akit hitem a maga istenemberi mivoltában ragad meg. Már most Krisztus e konkrét helyzeten keresztül hív engem, hogy az egészet építsem bele a „christospherába”. A hívás Krisztustól származik, a válasznak tőlem kell jönnie. Hogyan lehet a legbiztosabban megtudni, hogy itt és most mit kíván tőlem Krisztus? Pillanatnyilag még csak általánosságban lehet biztos feleletet adni: a lehető legnagyobb őszinteséggel bele kell helyezkedni az adott emberi szituációba, s ugyanakkor föl kell újítani Krisztusba vetett hitünk egész erejét.

És mi az, ami szintézist hoz létre a hit és a szituáció között? Például egy föllobbanó szerelem és Krisztus erre vonatkozó szándéka között? Ezt a szintézist nekem, és pedig kizárólag nekem kell megteremtenem. Mert a döntés színtere a kegyelemmel telített lelkiismeretem. Kétségtelen, előtte tanácsot kell kérnem és mérlegelnem a főttebb tárgyalt erkölcsi szempontokat; e megfontolás jelentősége egyenes arányban áll a szituáció fontosságával. Azonban maga az erkölcsstan nem adhat végső és konkrét választ az én egyéni esetemre, még ha találnék is olyat a „kázusok” jegyzékében, mely részleteiben azonos volna az enyémmel. Meg kell még je-

gyezni, hogy az utóbbi tíz évben, az erkölcstudomány és a történelem gyors fejlődése következtében, az erkölcsstan nem egy esetben csak hozzávetőleg tud támogatást nyújtani, bár ez még mindig értékes. A mai kereszténynek föltétlenül szüksége van felfokozott, teremtoi és hitéből fakadó fantáziára. És nem szabad a felelősséget áthárítania a tekintélyre, sem a döntést a lelkivezetőre, hogy ezzel saját magát mentesítse. Krisztus engem szólít életem e pillanatában s nekem kell megadni rá a választ és nem kibújni a felelősség alól.

Nem tagadjuk el, hogy a keresztény felelősséggel a kockázat is együttjár, és ehhez alkalomadtán tévedés is járulhat. A katolikus erkölcsi hagyomány általánosan tanítja, hogy a téves lelkiismeret is kötelez. Kétségtelen, meg kell teremtenünk a szükséges biztonságot a tévedés elkerülésére, de ez nem mindig sikerül. Amikor pedig különböző kötelességek ütköznek össze, a kockázat tragikuma abban áll, hogy nem a lényeges kötelesség mellett döntünk. Ám a kockázat mindig együttjár az étellel, tehát nem szabad félni tőle. Dönteni kell, és azután cselekedni. Vajon nem azt vetik-e folyton a szemünkre, hogy elhárítjuk magunktól a cselekvést, mivel nem látunk elég világosan, vagy hogy rendszeresen kitérünk a támadások elől, jogtalanul arra hivatkozva, hogy kerülnünk kell a hüánalkalmakat, és semlegesítjük azokat a kérdéseket, amelyeket az élet bonyolultsága tesz föl nekünk? Vajon mindez nem kislelkűségünkről tanúskodik-e? S nem magyarázható-e az a jelenség is, hogy mindenkiből kimaradunk? Vajon nem éppen ebben áll a mulasztással elkövetett bűn?

Krisztus nem szolgálai engedelmességet kíván tőlünk. Elkötelezettségünk a hit aktusában és keresztény magatartásunkban sohasem lehet eléggé szabad, eléggé világos, eléggé személyes, saját lelkiismeretünk színe előtt pedig eléggé felelős.

2. — *Egész életem előtt.* Ha figyelmesebbek volnánk, talán megboroznánk attól a gondolattól, hogy egy-egy döntés, akár a jó, akár a rossz irányában, kihat egész életünk folyamára. Amint az élőlény totális egysége benne van minden elemi részében, ugyanúgy minden tudatos tettünkben is erkölcsiségünk egész tartalma. Az ember lelki szempontból sokkal finomabb szerkezetű, mintsem gondolnánk.

Ime néhány példa erre: Valaki, amikor a döntésre alkalmas életkorba lép, elutasítja azt a lehetőséget, hogy hősiesebb irányba állítsa be életét: a papi vagy szerzetesi hivatást válassza. Egy másik meggondolat-

lanul köt házasságot, a harmadikat a pályaválasztásánál csak a pénz érdekli. Vajon nem lebeg az ilyen élet fölött valami végzettség, amelyet már az indulásnál maga hívott ki? Elméletileg bizony lehetséges.

És a kísértésekkel szemben vajon nem azok vagyunk-e, amivé tettük magunkat: gyöngék a sok részleges restség, vagy erősek az egyes helytállások következtében?

Néha őszintén úgy gondoljuk, hogy képtelenek vagyunk megtartani bizonyos kötelezettséget életünk egy-egy szakaszában, – de amikor a gátszakadás bekövetkezik, bizony felelősek lehetünk érte: talán könnyelműek voltunk, amikor magunkra vállaltuk e kötelezettséget, vagy, ami még valószínűbb, középszerű életünk idegenített el bennünket fokozatosan a nehézségek vállalásától.

Azt szeretnénk, ha a hit eleven maradna bennünk s ugyanakkor „megszomorítjuk a bennünk lakozó Szentlelket”. Bizony, ha a testvéri szeretet vagy a tisztaság egy hősi aktusát elutasítjuk, ezért később fizetnünk kell.

Jóllehet egyetértünk a perszonalizmus mai irányával, amely szinte már túlságosan is sokat emlékeztet arra, mekkora felelősséggel és kockázattal jár az emberi cselekvés, mégis elutasítjuk azokat a következtetéseket, amelyeket az egzisztencializmus, mint rendszer, von le belőle. Szerinte ugyanis cselekedeteink nem függnek össze egymással s nincs más értelmük, mint a bennük megnyilatkozó őszinteség és világosság; az erkölcsi tudat forrása ugyan a döntésnek, de egyáltalán nem mint állandó eligazítás; az erkölcsiség nem csíra, amely az önmagához való hűségben bontakozik ki, olyan értelemben, hogy a múltat a jövő felé, a jövőt pedig a jelenre vonatkozóan kötelezőnek ismeri el. Nagy a mi keresztény felelősségünk is, de egészen más szempontból, és nem aggodalmas, mert arra a reményre épül, hogy Isten hűséges, és a mi hűségünket is arra szólítja, hogy azt életszentségben és Isten országának terjesztésében valósítsuk meg.

Ez a keresztény felelősség igazolása a személyiség vonalán. Mekkora komolysággal – de nem aggályoskodással és idegeskedéssel – kellene viselkednünk főként azokban a döntésekben, melyek hosszú távra rendezik el életünk folyását! Már csak azért is, hogy szabadságunk, – amelybe a mindennapok sok olyan mozzanata is vegyül, amely már nem szabad – a nagy döntések pillanatában rendelkezék a szükséges lendülettel. Mindenkinek vannak kiváltságos pillanatai, – bármennyire patológikus jellegű legyen is

szabadsága — amelyekben az igen vagy a nem kiszámíthatatlan jelentőségűvé válik. Vajon figyelemmel vannak-e erre a keresztyén nevelők?

A keresztyén felelősség társadalmi síkon

Szent hivatásunkat, személyes felelőségünket és keresztyén magatartásunkat is egyaránt és szükségszerűen az Egyházban, Krisztus misztikus Testében éljük. Ezzel új távlat nyílik a keresztyén felelősség előtt: Cselekedeteink súlya minden szempontból felülmúlja egyéni életünk kerekeit. Minden szempontból, — azt akarom ezzel mondani, hogy mind a keresztyén közösség, mind az egyetemes emberi közösség oldaláról nézve, — mert az egész emberiség, és egyetemes történelme, Krisztus misztikus testében találja meg teljes értelmét.

1. — *A keresztyén közösségben.* Vajon mi keresztyének, le szoktuk vonni a szentek egyességéről szóló dogma következményeit? Mert akkor tudatában kellene lennünk annak, hogy keresztyén testvéreinkért is felelősek vagyunk és szolidárisak velük. Vannak keresztyén közösségek, ahol ez a szolidaritás csak akkor válik tudatossá, amikor botrányról van szó. Hogy micsoda képmutatás veszi őt körül, igazán csak az tapasztalja, aki a „szeplőtelen bárányok”nyájába tartozik.

Mindegyikünknek, aki valamely keresztyén közösség tagja, egyéni föladata, hogy magatartásába beleolvassza a közösségi vonatkozást is. Amikor azt keresem, mit is kíván tőlem Krisztus, akkor arról sem szabad megfélekezni, hogy mit kíván tőlem az Egyház? Ha valami azzal a veszéllyel jár, hogy nem épít, hanem rombol, akkor tartózkodnom kell tőle, föltéve, hogy nem farizeusi botrányozásról van szó. És ha elesett valaki, vajon az, aki a testvérek közül a legközelebb állt hozzá, nem érzi-e felelősnek magát, amiért semmit sem tett, hogy megakadályozza elestét? Nem igaz, hogy nem tartozik ránk, még ha az ilyen felelősségvállalás időnkint nagyon kényes is.

2. — *Az emberi közösségben.* Itt nekünk keresztyéneknek figyelmesen végig kell gondolnunk, hogy a személyes viselkedésnek milyen kollektív jelentősége és az emberi cselekvésnek milyen politikai távlata van.

„A keresztyének nem politizálnak” — ez a jelszó hozta szinte egy nevezőre valamennyi keresztyént a század első negyedében. Suhard bíboros szívesen szokta elbeszélni XII. Pius pápával való egyik eszmecserejét. A pápa hangsúlyozta, hogy a katolikusoknak az erkölcsi nevelés

és az apostoli tanúságtétel távlatában sokkal nagyobb figyelmet kellene szentelniök a politikai valóságnak. A bíboros is osztotta e véleményt, de megjegyezte, hogy a politika szóval szemben ő is, meg a francia katolikusok is bizalmatlanok, mert már annyi bajt hozott rájuk. Ezért úgy véli, hogy inkább állampolgári nevelésről beszéljenek. A pápa így válaszolt: „Ha ezt jobbnak tartja és ha ezzel a kétértelműség elkerülhető, ám nevezze polgárinak, de a helyes szó mégis csak a politika.” Sokat jelentő történet ez, mivel a politika szó a katolikusok számára a legutóbbi időkig egyet jelentett a törtétesssel, csalafintasággal, szónoki frázisokkal, pártoskodással, fél-őszinteséggel, amely a legjobbak lelkiismeretét is fulladással fenyegeti. Ehhez járul még a politikai konfliktusok emléke is, amelyekben a francia egyház a XIX. sz. folyamán legjobb erőit veszítette el, s az elsietett döntésekkel szellemi hitelét kompromittálta... Ez a reakció egészséges volt az olyan politikával szemben, amelyet egyszerűen cselekvési módszerré redukáltak politikai lelkiismeret talaja nélkül, és jogos volt a „politikai katolicizmussal” szemben. De rosszul értelmezzük ezt a leckét, ha közömbösséget vonunk le belőle, amely megveti a politikai valóságot és politikai öntudatot, és a belőle szükségképpen származó akciót. „Nehéz, de elengedhetetlen föladat, – mondotta a közelmúltban Feltin bíboros – amely elé a keresztényeket állítani kell, olyan föladat, amely alól ki szeretnénk bújni, s amelynek még a létezése is gyanús sokunk számára. Mivel egyébként helyesen óvták őket az egységet megbontó politikai szenvedélyektől és a hatalmon levőkre leselkedő megalkuvástól, ezért sok katolikus túl sokáig tudatlanra vette, sőt befeketítette a politikai föladatokat, menekült előlük, vagy legalább is, azon a címen, hogy evangéliumi talajon maradhasson, távol tartotta magát tőlük. Mintha Krisztus nem úgy rendelkezett volna, hogy adjuk meg a császárnak, ami a császáré.”

Mi hát a politikai realitás? Azoknak a jelenségeknek szintézise, amelyeket az emberi sors egyetemes szolidaritásaként élünk meg. Az a terület, ahol egymás mellé van rendelve a fizikai, gazdasági, technikai és kulturális rend egy fokozatosan eggyéváló világban, amelyben minden egyén és minden közösség megtalálja emberi fölemelkedésének lehetőségét. A politikai valóság azóta létezik, mióta a közjó szolgálata és az emberi közösségen (család, törzs, város, társadalmi csoport, haza) belül a személyes szabadság előmozdítása lehetséges. Ma az a fontos, hogy

ne korlátozzuk családi, társadalmi, polgári szintre. Erre azok éreznek kísértést, akik félnek a szorosan vett politikától, s arra törekszenek, hogy a családot, társadalmat és polgári rendet politika-mentessé formálják. Azok a formák, amelyeket a századok folyamán és az egyre gyorsuló történelmi ritmus szerint az emberiség közjávána irányítása öltött, folyton bővülnek, kezdve a görög városállamoktól a modern nemzetekig és a népek szövetségéig, hogy csak Nyugatról beszéljünk. A politikai valóság elutasítása egyet jelent látásunk beszűkülésével, annyi, mint tudatlanra venni a történelmet és megfelelni a közjóról. A család szeretete, a gazdasági érdek, a társadalmi szolidaritás, a földrajzi közelség és a kulturális közösség csoportokra bontja az embereket, — a politikának viszont e kereteken túl kell megragadni magát az embert. Az ipari forradalomból és a technikai civilizációból született világ, mely kifejlesztette az egyes csoportok egymástól való függését. A demokratikus érzés pedig mindenkit arra ösztönöz, hogy vegyen részt a közügyek intézésében, ami régen egyedül a fejedelmek dolga volt. A politikai realitás kiterjedésében is, mélységében is egyre nagyobb tért hódít. A mai ember felnőtté vált olyan értelemben, hogy beleállt a kölcsönös függés és az egyetemes társadalmiasodás távlatába, amely az egész együttes tényleges történelmét meghatározza. És mégis mennyien maradnak infantilisok: a túl nagy világ legyőzi őket, vagy elvesznek benne; képtelenek az eseményeket egyetemes összefüggésükbe állítani.

Politikai öntudattal az rendelkezik, aki vitálisan és megfontoltan veszi tudomásul a politikai valóságot, a világ fejlődésének tényleges állapotában. Világos, hogy ez a politikai öntudat csak akkor jöhet létre, ha nem szigetelődünk el és nem korlátozódunk önmagunkra, vagy egy külön csoportra. Ma, akár akarjuk, akár nem, minden magánjellegű tény politikai távlatot is nyer. Sem a „széplelkek”, sem a tisztán dinamikusok, sem a cinikusok nem rendelkeznek politikai öntudattal s ezért nincs is politikai szempontból jelentős hatásuk azokra a tényekre, melyek a közjót döntenek el. De a „gondviselészerű embernek” sem, ha nem hatja át őket a technikai, gazdasági és társadalmi valóság.

A szeretet és a politika. XI. Pius mondotta: „A politika területe, mely az egész társadalom érdekeit tartja szem előtt, a legegységesebb szeretet tere, a politikai szereteté, melyről azt kell mondani, hogy egyedül a valóságos szeretet múlja felül.”

Ha keresztény alapon állunk, akkor nyilvánvaló számunkra, hogy a hittől átjárt emberi tudatnak magára kell öltenie ezt a politikai távlatot. Isten országa az emberrel és az emberi történelemmel kötött szövetség a maga teljes realitásában. Ha az evangéliumból élünk, ez nem akadályoz meg bennünket abban, hogy magunkévá tegyük a mai élet és a mai ember távlatát. Sőt, már eleve fogékonnyá tesz minden egységre és egyetemességre való törekvése iránt, már eleve azt sugallja, hogy legyünk önzetlenek és készségesek kollektív síkon is, szeressük a szegényeket és mindazokat, akik az önzés hatalmának lettek áldozatai. A keresztényeknek másoknál könnyebben kellene magukévá tenniük a fejlődésben elmaradt népek fölsegítését, a fejlett népek pártatlanságát, a nacionalizmus bírálását, a pénz és a magánérdek elleni harcot. Kell, hogy ők emeljék szeretetüket elsőnek arra a síkra, ahol a társadalmi igazságtalanság általános okai rejtőznek. A szeretet ma sokkal sürgetőbb igénnyel lép föl, mint a múltban s nem elégedhetik meg a csupán személyes kapcsolatokkal. A valóságok talaján álló keresztény ma igazán nem érheti be azzal, hogy szigorúan vett állapotbeli kötelességét teljesítse.

Minden keresztény személyes felelősségét ma sürgősen ki kell tágítani Krisztus nusztikus Testének távlatába. Az egyetemes emberiség szolidaritása napról-napra veszít elvont jellegéből. A gazdasági, politikai és katonai tények ennek nyilvánvalóságát hangsúlyozzák. Legegyénibb cselekedeteinket sem lehet elvonatkoztatni – még ha nincs is tudomásunk róla – attól az egységtől, amely újabban az egész emberiséget behálózza, mert cselekedeteink felelőssége egyre nagyobb távolságra hat. Tudnunk kell, hogy az a félholt, akit az evangéliumi szamaritánus megsegített, ma másfél milliárd olyan embert képvisel, aki a szükséges táplálékot, lakást és kultúrát nélkülözi, – az emberiség négyötödét. Vajon nem parancsolja már maga ez a tény is, hogy mélyítsem el evangéliumi magatartásomat az anyagi javakért és az igazságosságért vívott harc irányában? Minden azt a kérdést szegezi a mellemnek: hogyan viszonyulok mások javához? – Legyenek közeliak vagy távoliak, de nem térhetek ki e kérdés elől.

A technikai kollektivizálódás és civilizáció módosítja az emberi élet társadalmi föltételeit. Az ritkán áll hatalmamban, hogy egy romboló tényezőnek irányt szabjak, de az kötelességem, hogy keresztény és ember-testvéreimmel azon dolgozzam, hogy az erkölcsi öntudat jusson uralom-

ra, azok az eszközök váljanak hatékonyá, amelyek a békét és a nemzetközi szociális igazságot szolgálják, és mindaz, ami a mai gondolkodásmódban vitathatatlanul érték. Bár mindez meghaladja erőnket, abban mégsem akadályozhat meg, hogy szolidárisan felelősséget érezzünk a jelenlegi civilizációért ott, ahol az Evangélium szellemével találkozunk. Ebből a szempontból ijesztő azoknak a keresztényeknek felelőssége, akik társadalmilag vezető pozíciót töltenek be: egy mulasztásnak vagy kompromisszumnak az ő részükről kiszámíthatatlan hordereje van. De mi is, mindennapi cselekedeteink által sokkal döntőbben hatunk az emberiség együttesére és Isten országának történelmi jelentőségére, mint gondolnánk.

A legrosszabb az volna, ha azzal mentegetőznénk, hogy nem voltunk kellően tájékozódva, hogy nem láttuk, mi is folyik körülöttünk, amikor hitünk éppen azt teszi kötelességünkkel, hogy meglássuk a világot és megértsük azokat a problémákat, amelyeket evangéliumi szeretetünk számára vet föl.

A keresztény felelősség, ebben a távlatban szemlélve, megzavarja fölszínes belső békénket és eloszlatja erkölcsi biztonságunk illúzióját. Valóban, felelősségünk túlhaladja erőnket. Egyedül Krisztus képes ezt fölmérni és ítéletet mondani felőle. És ha meg is tettük, ami tőlünk telik, lelkiismeretünk nyugtalansága talán akkor sem szűnik meg. Akkor forduljunk bizalommal Krisztushoz, aki egykor a világ és a történelem bírása lesz: a mai napon is ő ítél fölöttünk. Vajon ez a bizonyosság nem tölti el nagy békével szorongó lelkiismeretünket? Erre a békére, – amely nem lemondás a cselekvésről, hanem ráhagyatkozás Krisztusra, – rábízhadjuk magunkat.

„Egyáltalán nem törődöm azzal, hogy ti mondtok felőlem ítéletet vagy más emberi bíróság. Hiszen önmagam fölött sem ítélek. Semmiben sem érzem magamat bűnösnek, de ez még nem ment föl. Az Úr mond fölöttem ítéletet. Ne ítéljetek hát idő előtt, míg el nem jön az Úr, aki bevilágít a sötétség titkaiba, s a szívek szándékait is földeríti. Akkor majd mindenki elismerésben részesül Istentől. (1 Kor. 4,3-5)

11.

A KERESZTÉNY A VILÁGBAN VAN, DE NEM A VILÁGBÓL VALÓ

A kereszténység a világban van, kellős közepében áll, s az a küldetése, hogy kovász legyen számára. Kérdés tehát, mi a keresztény viszonya a világhoz?

Lehet, hogy rögtön a szerzetesekre és a papokra gondolunk, akiknek élete arról beszél, hogy szakítottak a világgal. Ezek azonban sajátos hivatások a kereszténységen belül, s mindegyik a maga módján a világtól való distanciát valósítja meg. A szerzetes arról tesz tanúságot, hogy Isten országa már itt van e világban, a pap pedig arról, hogy ez az ország felülről épül. A világtól való elvonulásnak, úgy, ahogy a szerzetes éli, más a jelentése és más a módja is, mint a papé. Hogy állunk a többi keresztényekkel? Azok a világnak élnek, de nem a világból valók.

Egy névtelen keresztény szerző a II. században levelet intézett egy pogányhoz s ebben így mutatja be a kereszténységet: „A keresztények nem különböznek a többiektől sem az ország, sem a nyelv, sem a ruházódás dolgában. Nincsenek saját városaik, nincs külön nyelvük, és életmódjuk sem különleges. A görögökkel és a barbárokkal megosztják városaikat, úgy, ahogy sorsuk hozza; ruházódásukban, táplálkozásukban, életmódjukban a helyi szokásokhoz alkalmazkodnak, s ugyanakkor mindebben életük paradox voltát és rendkívüli törvényeit is kinyilvánítják. Saját országukban laknak, de úgy, mint idegen jövevények, e teljesen idegen föld a hazájuk, és minden haza idegen föld számukra... Testben vannak, de nem a test szerint élnek. S miközben földi életüket élik, már az égi haza polgárai... Egy szóval: ami a lélek a testben, az a keresztény a világban.” (Diognetoshoz írt levél, 5. fej.)

Régi problémával állunk itt szemben, ami újra meg újra visszatér, és ma sincs kimerítve; a világ végezetéig aktuális marad és sohasem oldódik meg véglegesen. Ezért kell, hogy minden felnőtt keresztény föltegye magának a kérdést: mi a jelentése a történelmi ember erőfeszítésének a tervgazdálkodástól kezdve egészen a kulturális tervezésig? Mi az értelme mindannak, amit a civilizáció szóval szoktunk összefoglalni? Milyen legyen annak a magatartása, aki hisz a másvilágban, — a szentnek — a sokféle erőfeszítéshez viszonyítva, amellyel nemzedékről nem-

zedékre meg akarjuk szervezni, javítani és átalakítani a föld ábrázatát? Legyen közömbös, menekülő, rezignáltan belenyugvó, vagy szenvedélyesen kötelezze el magát?

Isten országának elsősége

Joggal ötlük eszünkbe az evangéliumi szó: „Mit ér az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelke kárt szenved? ” (Mt.16,26) És Pál apostol tanácsa: „Azt mondom tehát, testvérek: Az idő rövid. Ezért, akinek felesége van, éljen úgy, mintha nem volna; aki sír, mintha nem sírna; aki örvend, mintha nem örvendene; aki vásárol, mintha meg sem tartaná; s aki érintkezik ezzel a világgal, mintha nem érintkeznék vele, mert elmúlik a jelen világ.” (1 Kor.7,29-32) E kinyilatkoztatott szöveg vajon nem ezt a nyers feleletet adja-e az ajkunkra: Isten országa már itt van, a világ és az emberi történelem elvesztette értelmét, ne ragadjunk hát meg benne! Egyedül a kegyelem fontos!

Ösztönösen érezzük: ez az álláspont túlságosan egyszerű ahhoz, hogy kifejezésre juttassa Istennek e világra vonatkozó akarátát, s ez az ösztönös érzés egyáltalán nem az ellanyhult hősiességből, hanem az egyetemes Egyház általános tapasztalatából fakad.

És mégis e szövegben a lényegre kell ügyelnünk: a teremtés és az emberi történelem önmagában nem képes üdvözíteni, sem az üdvösség reményét megadni. Az első keresztény nemzedék ezt a határozott meggyőződést hagyta ránk örökségül: Az Úr Jézus által alapított Országé az elsőség: „Én vagyok az Alfa és az Omega (a kezdet és a vég), mondja Isten, az Úr, aki van, aki volt, és aki eljövendő: a Mindenható.” (Jel.1,8) Kétségtelen, hogy ez az Ország egy már meglevő világban valósul, a döntő azonban az volt számukra, hogy e világ Isten közbelépésére új létet nyert, s ez fontosabb, mint autonómiája; döntőbb, hogy felülről van arra rendelve, hogy fölemelkedjék, mint az a kibontakozás, amelyet saját fáradságával elérhet. Egyébként az idő is hiányzott hozzá, meg érdekükben sem állt, hogy dolgozzanak a történelmi világon, mert hiszen az a hűvővel és a pünkösdvel végéhez érkezett, s ami még hátra van, már csak haladék azért, hogy az emberek befogadhassák az Isten országába szóló meghívást, és hogy az Ur eljőjön.

Ilyenformán az első keresztények nem is rendelkezhettek olyan irányú tapasztalattal, amely őket arra kötelezte volna, hogy Krisztus nevében pozitív módon vegyenek részt az evilági munkában, egyéni és társadal-

mi egzisztenciájuk minimális fönntartásán túlmenően – amit úgyis átmene-
tinek tartottak – és azon túl, amit a szeretet tett szükségessé, hogy egyik
napról a másikra segíthessenek a testvérek szükségletein. Nincs ebben a ma-
gatartásban semmi manicheizmus: a világ nem rossz, csupán átmeneti. Sem-
mi sem annyira emberi, mint az Evangélium, a jelen világ létének egyetlen
értelme, hogy a Jézus Krisztusban való újjászületést szolgálja.

Nagyon jó a XX. sz. kereszténye számára, hogy a keresztény álláspont
mindjárt kezdetben hangsúlyozta Isten országának elsőségét. A mi ke-
resztény létünk problémája sokkal bonyolultabb, mint azt első testvé-
reink képzeltek volna, minthogy a történelem tovább folytatta földi
pályáját, de ami lényeges benne, az ma is érvényes: az üdvösség Jézus-
tól jön, a történelmet a maga egészében már megítélte láthatatlan ura,
Jézus Krisztus. A megkezdett Országban mindennek Jézus ad értelmet:
a történelem diadala végül is a szentség diadala, Jézus Krisztus be-
fogadásának és szeretetének kérdése. Erre vonatkoznak *Pascal* szavai:
„Jézus Krisztus nem rendelkezik javakkal és alkotásokkal, kivéve a tu-
dást és a szentséget. Nincsenek találmányai és nem volt uralkodó, hanem
alázatos, türelmes, szent. Szent Isten előtt és félelmetes a gonoszlelkek-
nek, teljesen büntelen... A mi Urunk Jézus Krisztus számára fölösleges
lett volna, hogy szentségében tündököljön, hogy királyként jöjjön kö-
zénk, de igenis eljött abban a ragyogásban, amely neki volt megfelelő.”

Misszionáriusi kapcsolatunk a világgal

Abból a tényből, hogy Isten országát illeti az elsőség, azt a követke-
zetést kell levonnunk a keresztény életre vonatkozóan, hogy a világgal
való kapcsolatunknak, akárcsak az Egyháznak, misszionáriusnak kell
lennie. Persze, amikor erről van szó, semmiképpen se gondoljunk mind-
járt hódításra, agresszivitásra, meggyőződésünknek másokra erőszako-
lására és az Egyházba beszervezni akarásra. A keresztény missziós ön-
tudat teljesen különbözik a prozelitizmustól. Azzal kezdődik, hogy
elvonatkozik önmagától, tehát egyáltalán nem saját eszméiről, hősi-
ességéről és harcos temperamentumáról van szó. Itt minden a keresz-
tény áramlat vonalában van, ennek eredetéből pedig elvileg következik,
hogy ki kell terjesztenie az egész világra és ki kell lépnie a nyilvánosságra.
Az Egyháznak az a feladata, hogy a kereszténységet láthatóvá tegye
és mintegy „megfertőzze” vele az egész világot. Az Egyház min-

den egyes tagjának is az a feladata, hogy mindazokat kapcsolatba hozza a keresztény kegyelemmel és az evangéliumi üzenettel, akik még nem ismerik Jézus Krisztust. Isten dicsősége és a világ élete kívánja, hogy a keresztény remény „fertőzése” mindenhová elérjen.

Ilyen meggyőződéssel lehet-e a keresztény más, mint hitterjesztő? Élhet-e Krisztussal egyesülten, ha nem osztja Krisztusnak ezt a szándékát és nem működik közre országának terjesztésén? A hitterjesztés formái a körülmények és hivatások szerint különböznek egymástól, a lényeg azonban nem a formákban van, mégha helyesek és életszerűek is, hanem abban, hogy milyen az a kapcsolat, amelyet Krisztus nevében a világgal létesítünk. Itt még kevésbé szabad hamiskodni, mint bárhol másutt, mert Isten mindig nyílt sisakkal nyomul előre.

Hogyan működik közre az emberi történelem Isten országán?

Azt akarjuk talán állítani, hogy minden kereszténynek szerzetessé és misszionáriussá kell lenni? Erre a következtetésre kellene jutni, ha az eredeti keresztény álláspontot befejezettnek tartanánk és ha nem vennénk figyelembe a világ valóságos helyzetét. Azt egyébként megértjük, hogy egyesek a monasztikus hivatást választják s ezzel mintegy figyelmeztetnek bennünket a lényegre, amelyet hajlandók vagyunk elfelejteni, vagy legalább is fölhígítani.

Nos, a világ folyik tovább: bár Jézus Krisztusban elnyerte végső rendeltetését, a népesedés arányában növekszenek a gazdasági szükségletek; a tömegek kulturális haladása, ha lassan is, de folyamatban van; a politikai kapcsolatok egyre nagyobb fokban valósulnak. E történelmi kibontakozásában az emberi szellem van a középpontban és az ember dolgozik rajta. A földi cselekvés egyre nagyobb távlatokban és egyre nagyobb mélységben tárul föl előttünk.

Az elméleti kérdés pontosan így fogalmazható: mi a viszony a szentség rendje és a civilizáció rendje között? Ennek az utóbbinak a létét nem lehet tagadni s azt sem lehet csak úgy egyszerűen állítani, mintha ellensége lenne a szentség rendjének. Annál kevésbé, mert hiszen az Egyház hatékonyan segítette kibontakozását. Közömbös sem lehet irányában, mert hiszen az emberre vonatkozik, már pedig Isten országának alanya az ember és az ember reális élete.

„Nélkülöm semmit sem tehettek” (Jn.15,5) Nincs olyan emberi moz-

zanat, amit Isten országa ne tenne halhatatlanná. Megismerhetjük az emberi szépséget, uralkodhatunk a fizikai világ fölött, bizonyos mértékben törekedhetünk a társadalmi megbecsülésre, megismerhetjük a szerelmet, de a halál és a mulandóság ott lappang minden földi valóságban. Ám ugyanilyen biztos az is, hogy amikor majd az egész teremtés végső dicsőségben bontakozik ki és amikor ennek az egész fejlődésnek szerzője, Krisztus megjelenik, akkor mindaz nyilvánvalóvá válik, ami az emberi szabadság segítségével történelmileg fölzárkózott Krisztushoz és Isten országán dolgozott. És minél jobban Krisztusra irányultak bizonyos emberi értékek (az öntudat kibontakozása, uralkodás az ösztönök fölött, alkotó megnyilatkozás, a világ legyőzése, testvériség), annál világosabbá válik a világ e kibontakozásában Isten. „A Bárány világosságában járnak a nemzetek, és a föld királyai hódolnak neki. Kapuit nem zárják be soha, hiszen nincs is ott éjszaka. Kincseikkel és értékeikkel neki adóznak a nemzetek.” (Jel.21,24-26) Isten országa a valóságos embert összes föltételeivel öleli át és Krisztus semmit sem mellőz, ami az emberhez tartozik, ha az ember is fölzárkózik hozzá: a világ az ember megtérése által tér meg Istenhez. A civilizáció rendje a szentség területére lép, és pedig két módon:

1. — *Az emberi történelem készíti elő Isten országának tartalmát.* A kinyilatkoztatás „új égről és új földről” beszél. Ez arra enged következtetni, hogy az első teremtés teljességén és annak minden történelmi következményén kell munkálkodnunk, s azt Jézus Krisztusban újra összefoglalnunk. Az Egyház egyetemességében minden Krisztushoz megtért emberi érték föltalálható, s ezek az értékek, miközben Istent megdicsőítik, az embert átfölmálják. Mert a második teremtés abból adódik, amit Istennek szenteltünk Jézus Krisztusban. Magától értetődik, hogy elsősorban nem a dolgok és a technika vívmányai a részesei Isten országának, hanem az ember és az emberi szív, az emberi közösségtől függően pedig a világ és a történelem. Így üdvözlül a történelem, az egyes napokból épül a mennyei Jeruzsálem.

2. — *Az emberi történelem segíti Isten országának diadalát.* Az adott történelmi helyzetben valósulnak az üdvtörténelemnek eseményei és növekszik Isten országa: a körülmények lehetnek kedvezők vagy kedvezőtlenek, a történelem társadalmi alapépítményei megnyílhatnak Isten országa befogadására, de el is zárkozhatnak vele szemben. Itt még nyil-

vánvalóbbá válik, mint az előző pontban, hogy a civilizáció viszonya Isten országához döntő jelentőségű, s ez kell, hogy fölbátorítson bennünket a történelmi akcióra.

Hogyan uralkodik Jézus Krisztus hatékonyan a történelmen? Határozottan felelhetjük: Egyháza közvetítésével, amely számunkra, hívők számára a Föltámadott jelenlétét és hatalmát biztosítja. Nem nekünk kell kitalálnunk, maga Jézus Krisztus gondoskodott róla, hogy milyen módon akarja folytatni közöttünk megtestesülését és föltámadását. De nemcsak közöttünk, hanem általunk is: azt akarta, hogy személyes hatásának közvetítői legyünk és befolyását (mint relék) vigyük át a történelem egészére. Az emberi történelem általunk, hitünk által, cselekvő imánk és szemlélődő tevékenységünk által, Krisztus eucharisztiajával egyesült eucharisztiaánk által válik valóban szent történelemmé.

A történelem az Egyházon keresztül, a Krisztusba vetett hit által lép be a keresztyén áramlatba és halad örök megszentelődése felé. De kérdés, mit mondjunk a történelem sok és értékes részletéről, amelynek tudomása sincs saját krisztusi értelméről? Vajon az a történelem, mely nem ismerte föl, hogy Krisztus az üdvösség közvetítője, kárhozatra van szánva? Legyünk csak szerények erre adandó válaszunkban s ne akarjuk Isten szeretetének egyetemes szándékát megcáfolni, hiszen ez a szeretet még a bűnt is elnyeli.

A Jézus Krisztuson kívüli történelem nem rendelkezik a haladás erőforrásaival. Ha a világot és a történelmet úgy tekintjük, amint önmagában van, nem találjuk meg benne az üdvösség bizonyosságát. Amikor az üdvösségről van szó, nem lehet Jézust kihagyni belőle. Vagyis az a történelem, amely határozottan visszautasítaná Krisztust és az önelégültség, a fukarság és gőg bálványaira esküdnek, semmiféle kapcsolatban sem volna az üdvösség történelmével. Ne riadjunk vissza e tragikumtól, szolgáljon inkább arra, hogy megerősödjünk hitünkben.

De nincs-e mód arra, — akár egyénileg, akár kollektív értelemben — hogy még azok is csatlakozzanak Krisztushoz és valamiképpen részesei legyenek uralmának, akik nem ismerik kifejezetten a kinyilatkoztatást? De igen, és pedig az őszinte emberi szeretet és a szív áldozatkészsége által. Meg vagyok győződve róla, hogy a történelem széles területén a szeretet jelenti az üdvösséget: az emberek, és a hozzájuk kapcsolódó történelem, a szeretet által hódolnak még Krisztus előtt, anélkül, hogy

ismernék őt. A szeretet ad értelmet minden részleges értéknek, minden anyagi, technikai és kulturális haladásnak. A szeretet nem származhatik a sátántól, akit önzése tett gonoszlélekké. A szeretet tehát csak Krisztustól származhat: mint az önelégültség és gőg ellentéte, adomány. Márpedig minden adomány forrása Isten. És ha a kifejezett keresztény hit nem is mozgat sokat a történelemben, Krisztus hatalma nincs olyan szorosan csak ehhez kötve, amint azt az első pillanatban gondolnánk. Ha ebből a szempontból nézzük a dolgot, nem vesszük-e észre, hogy az Egyházban időnkint a „világ” dolgozik, ugyanakkor Isten országa gyakran — ha csak részlegesen is — az Egyházon kívül fejt ki hatását?

A történelem kovásza Jézus Krisztus, örök ifjúsága működik ott is, ahol ez a történelem már elöregedett, és ott is, ahol teremtmény lendületben van. A történelemnek újra el kell találnia Jézus Krisztushoz, hogy emberi értékei szentté legyenek. Mennyi erőfeszítés történik ma a szeretet és a béke érdekében! Olyan magatartások ezek, melyek a nem ismert, vagy félreismert Krisztus felé mutatnak, s mint ilyenek, a kereszténységet megelőző értékeknek bizonyulnak.

Ezen a téren két tévedés lehetséges, legyünk bizalmatlanok mind a kettővel szemben: az egyik a helytelen transzcendencia, a másik a helytelen immanencia; az egyik megtestesül a világban, de nem azért, hogy megszentelje vagy átitessen a történelmet, a másik túlemelkedik a világon, és nem nyugtalanítja, hogy a történelem a maga egészében csőd felé halad. Mi legyen a keresztény álláspont e két véglet között?

A keresztény a világban: elkötelezett és fölszabadult

Tudjuk jól, hogy a hamis transzcendencia megfutamodásra, idealizmusra és restségre vezet. Már Szent Pál is megemlíti néhány keresztény viselkedését, akik Krisztus közeli eljövételére várva elhanyagolták kötelességüket. (vö. 2 Tessz.3) Finomabb formában ma is jelentkezik ez számos idealizmusra hajlamos kereszténynél: nem merik elkötelezni magukat a jelen föladatainak, nehogy önmagukat is, hitüket is kompromittálják.

Nem kevésbé súlyos az ellenkezője sem, ami a megtestesülés hamis fogalmából következik s a nagyobb hősiesség címén kísért. Vissza kell utasítanunk a földi messzianizmus beszűrődését, a keresztény laicizmusnak minden formáját és minden igazi lelkiséget nélkülöző agitációt, mely

nem kevés, magát „elkötelező” keresztény csoportnál tapasztalható. Mi a világnak való elkötelezettséget nem választjuk el a világtól való fölszabadulástól. Egyes hivatásoknál lehet arról szó, hogy Krisztus misztikus Testén belül a hangsúly az egyikről inkább a másikra kerül. A kettő között feszültség áll fenn, s mikor ennek erejét tapasztaljuk, akkor magunk is a körülményeknek megfelelően hol az egyikre, hol a másikra támaszkodunk. Egyszer a „szociális kereszténység”, máskor meg inkább a monasztikus élet gyakorol ránk nagyobb hatást.

1. — *A keresztény fölszabadulása.* Helyzetünknek megfelelően az elsőség minden körülmények között a Krisztusban lehorgonyozott hitet illeti. Mindenekelőtt hozzá, a történelem isteni úttörőjéhez kell kötni sorsunkat, amennyiben az üdvtörténelem szellemében akarunk élni és működni.

Akadnak keresztények, akik a mai nyugtalanul kutató világban és abban a történelmi szituációban, ahol remény reménytelenséggel vegyül össze, szégyellnek minden állandóságot, minden végleges és eszkatológiai értelemben vett abszolútot, szégyellik hitünk valóságát. Azt hiszik, ha úgy tesznek, mintha még nem találták volna meg a világ és a történelem krisztusi értelmét, akkor közelebb állnak korunkhoz. Attól félnek, hogy mások kétségbevonják az örökkévalóság fényében ragyogó meggyőződésüket és hogy húsvéti örömük hamisan cseng a hétköznapi nyomorúságai között. Nem vonjuk kétségbe e magatartás becsületességét, amennyiben szolidáris akar lenni a mai ember sorsával. A krisztusi hit azonban nem olyan kincs, amitől megfoszthatnánk magunkat, mint ahogy kénytelenek vagyunk lemondani a gazdagságról és bizonyos emberi tulajdonságokról, ha azt akarjuk, hogy egy adott társaság befogadjon bennünket. Éppen arra a módra kell büszkének lennünk, ahogy a hitünket éljük és ahogy bemutatjuk a világnak. Ez a világ egészen mást vár tőlünk, mint szóbeli nyilatkozatokat és kiközösítéseket.

Nem várunk tehát olyan eseményre, amely az ember kollektív és egyéni sorsára nézve olyan döntő és olyan végleges lenne, mint Jézus Krisztus eseménye. Ezt semmi sem múlja többé felül. Akkor állunk először a valóság talaján, amikor engedjük, hogy az Ő húsvétja bevonjon minket a hitnek, az imádságnak és az egyház istenszolgálatának eleven életébe. A szemlélődőknek van igazuk, ma éppen úgy, mint tegnap volt.

De menjünk még tovább. Abban a világban, amelyben ma élünk és amelyben az emberi értékek rendkívül gazdagon valósulnak, az Úr Jézus

bizonyos igéi paradox módon válnak aktuálissá: „Aki hozzám jön és nem gyűlöli (azaz nem szereti kevésbé) atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, testvéreit és nővéreit, sőt önmagát is, nem lehet az én tanítványom. Aki nem hordozza keresztjét és jön utánam, nem lehet tanítványom.” „Ne aggódjatok megélhetésetek miatt.” „Mit ér az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de lelke kárt szenved?”

Igen, ha Krisztushoz akarunk tartozni és őt meg akarjuk jeleníteni a történelemben, akkor föl kell szabadulnunk a világ varázsa alól. Korunk anyagi haladása ugyanis kétértelmű: egyik következménye mindenestre az, hogy megismétli bennünk ugyanazokat a nagy kísértéseket, amelyeket nyilvános élete kezdetén Jézus is szenvedett. Képesek vagyunk-e a kényelem és az élvezetek csábítására így válaszolni: „Nem csak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, mely Isten ajkáról való.”? Képesek vagyunk-e a körülöttünk ágaskodó és megrészegítő hatalomra így válaszolni: „Uradat, Istened imádd és csak neki szolgálj!” Ha nem vagyunk éberek a bennünket körülvevő pogánysággal szemben, akkor Krisztus elveszíti hitünk számára valóságát, nem emelkedik ki eléggé a történelmi tényekből és erőkből, világfölöttsége veszélybe kerül. Tehát vigyázat!

Egyébként bármilyen fontosnak tűnjék is föl a fiatalok szemében korunk erőfeszítése és alkotása, tudnunk kell, hogy – akárcsak testi életünk – a világ jelenlegi állapota is mulandó. „Hiszen magatok is tudjátok pontosan, – írja Szent Pál apostol a tesszalónikaiaknak – hogy az Úr napja úgy jön el, mint a tolvaj. Amikor azt hangoztatják: Béke és biztonság, akkor éri őket hirtelen a pusztulás, akárcsak várandós asszonyt a fájdalom, és meg nem menekülnek.” (1 Tessz. 5,2-3)

2. – *A keresztény elkötelezettsége.* A mondottak ellenére, mégis ez a korlátolt világ és ez a mulandó történelem a keresztény remény színtere, mert a föltámadt Krisztus mindezt gyökeresen saját dicsőségének részévé tette.

Bár mulandó létünk Krisztushoz tartozik és részese dicsőségének, mégis meg kell maradnunk a történelmi síkon, és nem csupán bele-törődve, hanem cselekvően. Mert hiszen amivé mi a történelemben válunk, az mintegy Krisztusnak alkatrésze lesz. Az emberi történelem valódi értelme Krisztus misztériumában válik nyilvánvalóvá, minden emberi valóság tőle kapja meg jelentését.

Csak semmi lustaság! Számunkra a földi tevékenység s az ebből táplálkozó történelem nem szolgálhat csupán arra, hogy állapotbeli kötelességünket teljesítsük és az erkölcsi erényeket gyakoroljuk, hanem tudatában kell lennünk az emberi valóságok fontosságának és annak, hogy mindez Isten országát nem csupán kívülről érinti. Éppen mivel arra vagyunk rendelve, hogy egész hívő életünkkel ezen az országon munkálkodjunk, azért ezek az emberi realitások Isten országának részeivé válnak. De hogy pontosabbak legyünk: nem annyira mulandó akciónkkal, mint inkább az Egyház közvetlen akciójának segítségével munkálkodunk Isten országán. Felelőségünk mégis megmarad, ha igaz, hogy a krisztusi üdvösség nemcsak a történelemben, hanem a történelem által valósul. Krisztussal egyesült életünk realizmusa és termékenysége kétszeresen is följogosít bennünket, hogy higgyünk a világban.

Három, általában egyfelé mutató motívum ösztönöz bennünket az evilági akcióra:

a) *Az evangelizálás indítéka.* Ma már jobban tudjuk, mint a múltban, milyen reális föltételek szükségesek arra, hogy akár személyesen, akár közösségre eljussunk a hitre. Az emberi valóság minden területe, — kultúra, szociológia, pszichológia, történelem — érdekelve van abban a szabad elhatározásban, amely a hitre vezet. A hit befogadása egyformán vonatkozik a civilizációra is, meg az egyes emberre is. A keresztények együttesen felelősek azért, hogy az emberi társadalom megnyíl-e, avagy elzárkózik az Evangélium hirdetése elől.

Egyébként minél fejlettebb valaki, minél alkalmasabb az öntudatra, a szabadságra, a bíráló szellemre, a tudatos létre, annál személyesebb a hite is. Ne féljünk attól, mintha ez a fejlődés szemben állna a keresztény hagyománnyal, inkább legyünk meggyőződve, hogy minél jobban részt veszünk a világért való munkában, annál több módjuk lesz az embereknek arra, hogy elkötelezzék magukat a tisztultabb, és nem csupán örökségül kapott hitnek. Isten országa nem az ember-alatti lények gyülekező helye.

b) *A testvéri szeretet indítéka.* Az igazi szeretet magáévá teszi a világ távlatát, és az intézményes eszközöket társadalmi és politikai síkon is érvényesíti. Éppen a mai világ történelmi fejlődése nyújt új lehetőségeket a keresztény szeretet számára, s ez a szeretet talán sokkal eredményesebb, mint volt az első keresztény századokban. Sokkal világosabban

ismerjük azokat az országokat, melyek fejlődésben, lakásviszonyokban és táplálkozásban elmaradtak, azt is tudjuk, hogy a nacionalista önzés borzalmasabb, mint az egyén vagy a kisebb közösségek önzése. Mennyi harc vár még a XX. sz. keresztényeire, ami elől nem térhetünk ki!

c) *A hálaadó dicsőítés indítéka.* A keresztényeknek birtokukba kell venni a világot, mert a teremtés csak így tudja Jézus Krisztussal és a keresztények papi közreműködése által Isten dicsőségét hirdetni. Elsősorban nem arról van szó, hogy minél több dolgot mutathassunk be Istennek, hanem hogy a világ fölötti uralmunk tiszta szándékát és hiteles emberi értékeket ajánlhassunk föl. Ez Krisztus egyetemes és történelmi országának mintegy elővételezése, s ebben tudatosan közre kell működnünk.

Nem látszik erőltetettnek, ha e három motívumot az Egyház megszentelő tevékenységének három mozzanatával hozzuk összefüggésbe: az Evangélium hirdetésével, az Eucharisziával és a lelkipásztorkodással. Az Egyház e tevékenysége elsősorban a papokra tartozik, a világi hívekre csak részben. Mikor azonban az Egyház közvetítő szerepének evilági meghosszabbításáról van szó, akkor első sorban a világi hívek az illetékesek. Ennek az akciónak mindkét ágát azonos cél indokolja: Isten Országá, amely valósul az emberiség történelmében és az emberek által, akiket Jézus Krisztus szelleme mozgat.

Mi az, ami tiszta, és mi az, ami tisztátalan a keresztény akcióban?

Az emberi közösséget megnyitni az Evangélium befogadására, szolgálni a testvéreket, Istennek szentelni a világegyetemet: ezek azok a dinamikus indítékok, melyek életet lehelnek a keresztény akcióba, és Isten országán belül is értékessé teszik azt. Hátra van, hogy magatartásunkat a szándék szempontjából is vizsgálat alá vegyük, mert csak így tudjuk eldönteni, hogy szándékunk mikor tiszta és mikor nem. Ezzel minden áldott nap tisztába kell jönnünk.

1. — *A keresztény hatalombavétel tisztátalansága.* A keresztények időnkint azt a benyomást keltik, mintha előttük egyedül a maguk elkötelezettségéből származó nagy szándékok számítanának. Mivel jó szándék lelkesíti őket, sietnek minden evilági valóságot Krisztus országának szentelni. Mintha ezeknek a valóságoknak önmagukban nem is volna értékük, hanem csupán akkor, ha lelkileg bekebelezzük és jámbor célokra hasznosít-

juk őket. Úgy gondolják, hogy egy sebtiben ráragasztott keresztény címke minden történelmi intézményt és alakulatot Krisztusnak rendel alá.

Tökéletesen egyetértünk azzal, hogy szándékuk jó. Az ember ugyanakkor keresztény, amikor valamilyen evilági szektorhoz is tartozik. Nos, a keresztény hit bizonyos értelemben egyeduralomra tör: a hívő egész életét új irányba állítja be és minden emberi tevékenységét áthatja. Aki igazán hisz, egész életét a hit fényében akarja szintézisbe hozni, úgy, hogy élete minden mozzanata keresztény mozzanat legyen: keresztény módon legyen közigazdász, keresztény módon politikus, ahogy keresztény módon is táplálkozik.

De kérdezzük, vajon nem egészen más az, ha ilyen módon létrehozzuk életünk szintézisét, és egészen más, amikor „keresztény koktélt”, azaz keresztény közigazdaságot, keresztény politikát keverünk, azt a látszatot keltve, hogy a közigazdaság és Krisztus, a politika és Krisztus nem csupán egyéni életünkben, hanem a valóságban is egy és ugyanaz?

A kísértés nagy, hogy a politikát Krisztushoz kössük s így szolgálatába állítsuk. A politikának az a föladata, hogy minden kollektív tevékenységet megszervezzon s az igazságos emberi és testvéri közösség szolgálatába állítsa. Nos, Isten országa is testvéri és igazságos közösség: Jézus Krisztus az istenszeretben és a testvéri szeretetben egyesíti az embereket, igaz, hogy az örök élet érdekében, — ám ez az örök élet tulajdonképpen a politikai célok meghosszabbításaként valósul. Akkor miért ne lehetne az Evangéliumból levonni a politika szabályait? A középkori keresztény állam olyan kereszténységről álmodott, amelyben az emberiség a pápa körül tömörül egységbe, s még ma is akad néhány „keresztes vitéz” aki megkísérli a politikát az Evangéliumhoz kötni. Csakhogy a dolog nem ilyen egyszerű. Az Evangélium és az Egyház Isten országának törvényeit hordozza. A világ politikai egysége viszont a történelmi adottságokra épül, ezekről pedig csak tapasztalati úton lehet ítéletet alkotni. Nincsenek egységes keresztény receptek a politikai helyzetre vonatkozóan. Legfőbb keresztény inspirációról beszélhetünk a politikai föladatok területén.

Ezt a példát említhetjük: mikor Európa egységesítése érdekében folyik a harc a nemzeti önzés ellen, ami nagy lépést jelentene a világbéke felé, biztos, hogy Krisztus akarata szerint minden kereszténynek a legnagyobb mértékben részt kell vennie ebben. De már a következő kérdésekben —

milyen legyen ez az Európa: technikailag kifejlesztett, szocialista, vagy szövetségi? — hitünk nem szolgál útbaigazításokkal. Itt már kizárólag az adottságokra, információinkra és hozzáértésünkre kell támaszkodnunk.

A keresztény akció valójában azzal kezdődik, hogy tiszteletben tartjuk annak a valóságnak törvényeit, amelyre hatni akarunk. Krisztus országa az egyes ember életében is, meg az egyes civilizációkban is csak belülről jöhet el. Látható országa, és a mindenség megdicsőült egysége, egy eljövendő világ számára van fönntartva, minden elővételezés ezen a téren csalóka ábránd.

Mindazt, ami kapcsolatban van akciókkal, csak úgy tudjuk belevinni Isten országába, ha a kovász szerepét vállaljuk, ha befelé fordulunk és tiszteletben tartjuk a profán dolgok sajátos törvényeit. Minden más eljárási mód szemfényvesztés és sekélyes klerikalizmus.

A keresztényt, ha komolyan veszi hivatását, két irányban kötelezi a becsület: egyfelől Krisztus, és akciójának keresztény motívumai irányában, — másfelől a teremtés és a történelem irányában, amelyet be kell vezetni Krisztus világába. A legjobb szándék sem pótolja a szakutást és a cselekvés emberi komolyságát.

2. — *A megbénító tisztaság.* A hatalombavétellel éppen ellentétes az a magatartás, amely nem mer cselekedni, mert eltúlozza a tisztaságot. Aki minden lépésénél aggályosan biztosítani akarja szándékai teljes tisztaságát, az csak akkor mer cselekedni, ha evidens bizonyosságot szerzett tettének keresztény értékéről. Ilyen bizonyosság azonban a való életben a legritkábban fordul elő.

Minden evilági akcióban bizonyos részleges „beszennyeződés” vállalnunk kell. Persze, ha előzetes megfontolás nélkül vállalnánk ezt a kockázatot, ez gyerekes lenne. De vállalni anélkül, hogy belenyugodnánk, és folyton készen lenni a helyesbítésre, amennyiben a tapasztalat és az újabb megfontolás ezt javallja, — ebben rejlik az erőteljes akció.

A gyakorlati döntések területén elkerülhetetlen a bizonytalanság. Még az is előfordulhat, hogy valamilyen kötelességünk és hitünk sugallata elméletileg — egy elvont logika szerint — összeegyeztethetetlen, mégis cselekednünk kell. Azután a különböző kötelességek közötti konfliktusok hányszor kísértenek bennünket arra, hogy álljunk félre, — és nem tesszük meg a részleges jót, amit megtehetnénk, mivel a teljes jót akarjuk megtenni.

Ha elfogadjuk ezt a minden földi akcióval együttjáró tisztátalanságot és ugyanakkor nem szenvedünk miatta, ez a lelkiismeret eltompulásának a jele. Viszont ha az elérhetetlen tisztaságot keressük, magunkat meg mégsem kötelezzük el, akkor mulasztás által vétkezünk.

Ma sokat beszélnek a felnőtt, a nagykorú kereszténységről. Olyan követelmény ez, melynek sok szempontja van. Egyik legfontosabb bizonyára az, hogy a nagykorú keresztény érzi: aktív módon el van kötelezve az Egyházban s ugyanakkor el van kötelezve a világi élet síkján is, amit éppen olyan komolyan kell vennie, mint ahogy a nem-keresztények veszik.

„Minden a tiétek, ti Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené.”

12.

A SZENTEK EGYHÁZÁBAN

Bergson a szentek páratlan lelki eredményeitől megbűvölten felté-
szi a kérdést: mi volt igazában életük titka? ¹ Azt nagyon jól meg-
látta, hogy a szent nem azonos sem a hőrosszal, sem az emberfölötti
emberrel, sem a bölccsel, mert egyedül az élő Isten jelenlétével lehet
megmagyarázni az életnek és szeretetnek ezt az új feltörését. Jézus
Krisztus életének spontán követése és a Hegyibeszéd eleven illusztrá-
lása, amit a szenteknél tapasztalunk, csak úgy érthető, hogy az
Evangélium aktuális hatóerő volt számukra. *Bergson* éles tekintete az
életszentség tényét lényeges titkában ragadta meg. És mégis, ha tovább
folytatta volna a kérdezést szentjeinkre vonatkozóan, ők maguk ezt
a választ adták volna neki: „Őn egy lényeges elemről megfeledezett:
sikerünk nem tisztán egyéni jellegű, átélte kereszténységünk nem a Jézussal
való magános találkozás eredménye. Jézus Krisztus az Egyházban és az
Egyház által vezetett rá bennünket a szent életre.” Döntő megállá-
pítás ez a keresztényi létet illetően, befejezésül tehát erről elmélkedjünk.

Az Egyház az életszentség talaja

Az Egyház mindenekelőtt azok közössége, „akiket Isten hívott meg
dicsőséges országába”. (1 Tessz.2,12) Isten népe, amelyről Szent Péter
így beszél: „Ti választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulaj-
donul lefoglalt nép vagytok, hogy annak dicsőségét hirdessétek, aki a
sötétségből csodálatos világosságra hívott titeket.” (1 Pét. 2,9) Megszen-
telt nép, amely úton van a szentség felé: a keresztény közösség tehát az
életszentség talaja, ez a funkciója mind a közösség, mind az egyesek ja-
vát tekintve. Az Egyház lelki értelemben az az anyaméh, amelyből a
szentek születnek; persze ezzel nem tagadjuk, hogy Isten a szentség
szerzője és, hogy mindenkinek magának is közre kell működnie benne,
de Isten a keresztény közösségen belül, és abból a célból működik, hogy
népet teremtsen magának; és az egyes hívő is ebben a közösségben va-
lósítja meg az életszentséget, amelyre hivatva van.

Az Egyház helyzete a modern világban egész különös fontosságot és
rendkívüli aktualitást kölcsönöz a keresztény életszentség közösségi jel-

legének. Amíg a kereszténység társadalmi keretben élt, addig az Egyház pasztorális tekintélye a profán intézményekben is támaszra talált, — mivel a keresztény magatartást a társadalmi erkölcs számára is elfogadták mértékül, — ezek ellenőrző szerepükkel segítségére voltak. Az egyházi tekintély, a klerikalizmus keretei között, kívülről is erősítést kapott. Az egyes keresztény a külső keret áldását is élvezte, ez segítette őt a beilleszkedésben. Ez a helyzet teljesen eltűnőben van országainkban. Lehet miatta szomorkodni, lehet rajta örülni, az azonban minden esetre hiábavaló volna, ha a történelmi fejlődés ellenére tovább akarnánk erőltetni ezt az életformát. Inkább alkalmazkodnunk kell a jelen helyzethez és visszatérnünk oda, ahol az első keresztények voltak, mikor még nem létezett kereszténység: az Egyház ismét az élő közösség keretében és csak ennek segítségével lesz képes fönntartani evangéliumi követelményeit. Mert az egészségesek és az erős egyéniségek mellett minden közösségben vannak gyöngék és betegek is, — a jó példa és a testvéri versengés teszi ezek számára is lehetővé, hogy hűek maradjanak Krisztus törvényéhez. Teljesen lehetetlennek látszik, hogy a mai erkölcsi válság közepette, elszigetelten élve bármelyikünk is megalkuvás nélkül érintetlenül őrizhetné meg evangéliumi lelkületét. Valamennyien rászorulunk a testvérekre, imádságos támogatásukra, barátságukra, lelkesítő hűségükre, esetenként testvéri intésükre, a rendkívüli helyzetekben pedig arra, hogy bátorítsanak a hősi helytállásra. Nem hiszem, hogy a testvérek e támogatása nélkül teljesen el lehetne kerülni a lelki elpuhulást, a pogány megalkuvást, a bennünket körülvevő érzékiség beszívargását és a szakmabeli tisztességtelenség kísértését. Vajon nem éppen Isten országának erkölce áll leginkább a támadások és gúnyolódások pergőtüzében, annak a világi erkölcsnek nevében, amely magának vindikálja a kísérletezés, az okosság, a leleményesség és a realizmus jogcímait?

A közösség támogatásának az az előnye is megvan, hogy inkább följánlja, mint ráerőszakolja magát az egyesekre: a szabadság kedvező légkört talál benne, ugyanakkor, amikor igénye is fokozódik.

Lehet, hogy újra eljön az az idő, amikor a keresztény közösségek olyan komoly követelményeket támasztanak s olyan evangéliumi buzgóságot tanúsítanak, hogy tudatosan szembeszegülő tagjaikat kivetik maguk közül, amint ez hajdan történt: „Ha vétkezik ellened testvéred, menj, fedd meg őt négyszemközt. Ha hallgat rád, megnyerted testvéredet.

De ha nem hallgat rád, vigyél magaddal egy vagy két másikat, hogy két vagy három tanú bizonyítsa az ügyet. Ha azokra sem hallgat, mondd meg az egyházközségnek. Ha pedig a közösségre sem hallgat, vedd úgy, mintha pogány volna, vagy vámos. Bizony mondom nektek: amit megkötök a földön, megkötött lesz a mennyben is, és amit föloldotok a földön, a mennyben is föloldott lesz.” (Mt.18,15-18)

„Ti pedig, mondja Szent Péter – eleven kövek módjára, épüljetek lelki templommá és szent papsággá.” (1 Pét.2,5)

Az Egyház az életszentség kútfeje

Az egyházi közösségnek organikus és intézményes szerkezete van. Ennek lényeges elemei: az apostoli hierarchia, az ige szolgálata és a szentségek. Ezeknek azonban csupán az életszentség szempontjából van értelmük, mert egyedül ez a cél lebegett Krisztus szeme előtt, amikor apostolait küldetéssel és felelősséggel ruházta föl. Az egyházi intézmény nem adminisztráció, hanem vállalkozás az életszentségre. Ezért szent az Egyház, még ha felelős személyei, a papok nem is azok, mert az Egyház nevében azt is közölni tudják, amivel saját személyükben nem rendelkeznek.

Isten igéinek megszentelő ereje van s azért kaptuk őket, hogy fölzárkózzunk hozzájuk. A tanácsok és utasítások, melyek az egyházi tekintélytől származnak, egyáltalán nem valami lelki csendőrség rendelkezései akarnak lenni, hanem evangéliumi szentségünk nevelői. Krisztus is így szólt: „Tanítsátok őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek.”

Mindenekelőtt az Egyház liturgiája vezeti vissza keresztyén életünket húsvéti forrásaihoz, föltéve, ha nem értjük félre azokat az intézkedéseket, amelyek a szentségek vételének gyakorlatára vonatkoznak. A szentségek nem olyan értelemben kötelezők, mintha kívülről erőltetnék magukat ránk, mintha valamit hozzáadnának a kegyelem belső lendületéhez. Akkor sem értenénk meg jelentésüket, ha mágikus rítust látnánk bennük, amelyekkel Istent bizonyos helyzetekben a magunk számára akarnánk megnyerni, mint sok vallás kultuszában tapasztaljuk.

A szentségi élet gyakorlatát illetően elég, ha két mozzanatra hívjuk föl a figyelmet: 1.) Krisztus közli velünk a kegyelmet, 2.) mégpedig az Egyházban, az életszentség talaján. Ezért az Egyház szentségi nem-

csak az egyéni üdvösség eszközei, hanem annak a szövetségnek aktuális jelei, amelyet Jézus az emberiséggel kötött. Amikor tehát részt veszünk a szentségi életben, tudjuk, hogy ilyenkor Jézus Krisztus az Egyházhoz való hűségét nyilvánítja ki, tudjuk, hogy ilyenkor Misztikus Teste épül, s tudjuk azt is, hogy abban a kegyelemben részesülünk, amellyel Krisztus a hívekből alkotott Testét ajándékozza meg.

Nem lehetséges tehát olyan normálisan kibontakozó keresztény élet, amelyet nem a szentségekkel való élés fémjelezn, hiszen itt válik világossá a keresztény élet kapcsolata Krisztus élő személyével és az egész Szövetséggel, amelynek jelei a szentségek. Mikor valaki így jellemzi magatartását: „Hívő vagyok, de nem gyakorlom hitemet”, talán elméletileg lehet valami értelmet adni ennek a mondásnak, de igazolni sehogysem lehet. Mert hiszen a keresztény hitről van szó, amelynek konkrét koordinátái az élő Jézus Krisztus, a ma is valósuló Húsvét, mégpedig a kereszténység áramába kapcsolódva és attól sodorva – ennek pedig a szentségi Egyház a látható jele.

Ilyen értelemben a szentek minden időben az Egyház közösségében és a hozzá való teljes hűségben éltek és növekedtek Krisztusban. Ez azonban nem akadályozta meg őket abban, hogy az Egyház belső megújulásán dolgozzanak, valahányszor elhalványodott benne az életszentségre való hivatottsága. Egyedül azok a reformok jártak sikerrel, melyeket a szentek indítottak.

Az Egyház az életszentség jele

Amiről most szólunk, az egyformán érvényes a közösségre és az intézményre is: kell, hogy az Egyház egész külső arculata az életszentségről tegyen tanúságot. Nos, tényleg hasonló az Egyház a nemzetek fölé emelt zászlóhoz, amint azt az I. Vatikáni Zsinat óhajtotta, tényleg fölhívás a hitre azok felé, akik még nem hisznek Jézus Krisztusban? A meghirdetett Evangéliumot a megélt, és pedig a közösségileg megélt Evangéliummal kell hitelesíteni.

Jézus Krisztus jelenlétét és isteni hatalmát hirdetjük: kell, hogy ez tükröződjék azok életében, akik az isteni beavatkozásra hivatkoznak. A technikus világ különösképpen bizalmatlan az olyan eszmékkel és lírai lelkesedéssel szemben, amelyeket nem lát tettekben valósulni. Kell, hogy az életszentség ténye legyen – missziójára való tekintettel – az Egyház nagy és állandó csodája a modern világban.

Az Egyház nem azokban a korokban hatalmas, amikor a nagy szellemek csalóka varázsa veszi körül, vagy amikor politikai és diplomáciai sikereit aratja, hanem amikor nyilvánvalóvá válik, hogy az evangéliumi szentséget tartja legfontosabb földadatának s ennek bőséges gyümölcsseit is termi.

A világ a szentek megjelenését várja, hogy tanúságot tegyenek arról az emberfölötti rendeltetésről, amelyet saját erőfeszítésével képtelen elérni.

A szentek országa, az Egyház jövője

Már ma is az örök Egyház vándorol a földön. Az életszentség a kegyelem csírájával kezdődik s csak a megdicsőüléssel végződik. Krisztus a megtestesülés pillanatától fogva Szent, de teljes emberi szentségébe csak föltámadása által lépett be. Hozzá hasonlóan az Egyház is a föltámadás megdicsőülése felé halad s amennyiben a földön él, Krisztus szüntelenül kivonja a bűnből, hogy szentté tegye. Krisztus e megszentelő munkája majd csak akkor ér véget, amikor kezdetét veszi a mennyei Jeruzsálem, amelyről az Apokalipszis beszél: „Nézd, ez az Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. Ami eddig volt, elmúlt.” (Jel. 21, 3-5) Mindaddig, amíg a halálból az első föltámadásba s az elsőből a másodikba nem megy át, az Egyház a remény időszakát éli.

Amivé majd egyszer Urának személyében válik, az Egyház már most is az. És a Boldogságos Szűz személyében, — aki Fiát követve test szerint is megdicsőült, — már most is a beteljesedett Egyház elővételezése. A szentek, akik az Úrban hunytak el, arra várnak, hogy — ha út az Isten országának órája — test szerint is részesei lesznek annak a dicsőségnek, amelyben lélek szerint már részesültek. Krisztussal és Krisztusban a Boldogságos Szűz és a szentek is részt vesznek a földi egyház életében, amely a szentség felé vándorol, mivel csak egy Isten-Ország van. Ezért imádkozunk mi is a szentek közbenjárásáért, mi akik még itt küszködünk, hogy működjenek együtt mindegyikünkkel és a történelem minden mozzanatával, hogy megvalósuljon Isten egyetemes terve, amely már a világ teremtese előtt mindenkit egyesíteni és megbékíteni akart a szeretet és szentség Országában.

„Tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden javukra szolgál, azoknak,

akiket rendelése értelmében (szentségre) hívott. Akiket ugyanis előre ismert, azokat előre arra rendelte, hogy hasonlóvá váljanak Fia képmásához. Így lesz elsőszülött sok testvér között. Akiket pedig előre rendelt, azokat meg is hívta, akiket meghívott, azokat megigazultakká is tette, akiket pedig megigazultakká tett, azokat meg is dicsőítette.” (Róm. 8, 28-30)

Személyiségeket az Egyházban!

Nem ritkán találkozunk olyan keresztényekkel, akik, ha személyes hitet kívánnak tőlük, gyanakvóvá válnak, sőt szinte hidegháborút folytatnak az Egyház ellen. Alig lehet megérteni ezt a magatartást: hisznek Jézus Krisztusban, s ez, ha nem akarják lealacsonyítani magukat, személyes kapcsolatot tételez föl, ugyanakkor az Egyházra úgy tekintenek – Simone Weil szavaival élve –, mint „hatalmas társadalmi szörnyre.”

A mi esetünkben talán nincs meg az az éles ellentét, de azért kettősség áll fenn hitünk és egyháziasságunk között, hitünk inkább voluntarista, a közösséghez, a hierarchiához és a szentségekhez való ragaszkodásunk pedig minimális és kevés benne a meggyőződés. Pedig fölismertük, hogyha a nyájszerű hiten túl, az evangélium szellemében, felnőttek módjára akarunk hinni, akkor ennek egészen személyesnek kell lennie.

Vajon az intézményes Egyház elkerülhetetlenül megtömré a Jézussal való személyes találkozásunk lendületét? Nem tudjuk osztani ezt a véleményt. Sőt éppen ellenkezőleg, az igazi hívők arról tanúskodnak, hogy az Egyházhoz való hűségük segíti hitük kibontakozását. De kétségtelen, ehhez az Egyháznak olyan szemlélete szükséges, amelyből Jézus Krisztus személyes hívása hallatszik.

Gondoljunk vissza arra, hogyan keletkezett az Egyház. Az Ószövetségben Jahve gyűjti maga köré azokat, akiket húsvétkor kiszabadított a rabszolgaságból. E közösségbe való belépés annak elismerésével történik, hogy e húsvéti hit által maga Isten a szabadító. Hit nélkül nem lehet a Szövetséghez tartozni, a Szövetségbe való belépés nélkül pedig nem lehet Jahve közösségéhez, az Egyházhoz tartozni.

A pusztában vándorló közösség csupán előképe annak az Egyháznak, amely pünkösdkor az új húsvét hitével gyűjti össze híveit. Maga az egyház szó (személyesen összehívott gyülekezet) itt kapja meg teljes értelmét: hitük és keresztségük által azok lesznek az új szövetség népévé, akiket a Szentlélek és az apostolok tanúságtétele meghívott, és akik húsvét

üzenetét elfogadták. Ezek egy pillantig sem tudnak olyan hitet elképzelni Jézus Krisztusban, amely egyidejűleg ne lenne tudatos belépés a keresztény közösségbe.

Akkor hát honnét van az, hogy egyes keresztények elidegenednek a közösségtől, mert attól félnek, hogy az restséggel és nyájszerűséggel fenyegeti hitük személyes jellegét? Talán onnét, mert úgy születtek bele az Egyházba és nem a hit készítette őket a belépésre, azért, hogy másokkal is megosszák az evangéliumi szabadságot.

Akik Jézus Krisztus személyes hívására hívő lélekkel mondták ki az áment és így csatlakoztak az Egyházhoz, azok testvéreket találtak ott a közös hitben. Párbeszéd alakul ki a hívők között, s anélkül, hogy a közös hit fölmentené őket hívő meggyőződésük fokozott elmélyítésétől, egymáson buzdulnak, hogy tisztaságuk egyre nagyobb, bátorságuk egyre elszántabb, s a hithez való ragaszkodásuk egyre függetlenebb legyen. Ez a közösség mindennapos áldása valamennyiünk számára, s ugyanakkor tiszteletben tartja egyéni hivatásunkat.

Mi tehát az Egyház? Szabad és hívő emberek közössége a Szentlélekben, aki bennük lakik és egyesíti őket. Harcok színtere, mert harcolniuk kell a bálványimádás, a nyájszerű vallásosság és a felszínes formák ellen.

Ám az Egyház nem tisztán hívő és testvéri közösség, hanem intézmény is, tekintély és szentségi rend is. Ez egyesek szerint azzal fenyeget, hogy a szent dolgok súlya, a külső szokások és kötelességek, az adminisztráció és az egész társadalmi berendezés megfoszt személyiségünkötől.

Igaz, ha visszaélnék az egyházi intézménnyel és hatalmi eszközt csíálnak belőle, akkor elidegenítőleg hat. Ha azonban hitünk fényében, alapítójának, Jézus Krisztusnak, és meghirdetőjének, a pünkösdi Léleknek szándékát vizsgáljuk, ott nem ilyenek találjuk. Mert az intézmény a Húsvétkor megpecsételt Szövetséget szolgálja. Nem más, mint Isten szava az emberekhez, a kegyelem jele egyén és közösség számára, és a szeretet egységének kifejezője és valósítója.

Vegyük a szentségeket. Nem az a szerepük, hogy különböző rítusok segítségével a biztonság érzését keltsék a hívőben, – mint egy-egy vallási téren alkalmazott elektromos sokk, – hanem Jézus Krisztus személyes gesztusai, amelyek a hívők szándékához kapcsolódnak: fölkeltek a hitet, megkívánják, hogy szívünkbe tekintsünk és ösztönöznek, hogy személyesen zárkózzunk föl.

Vegyük az apostoli tekintélyt. Nem azonos a világi tekintéllyel, amely alkalmazkodást és fegyelmet követel, hanem azok szolgálata, akik Jézus Krisztus nevében rábízták magukat e tekintély gondoskodására, Péter apostol tanácsa szerint: „Legeltessétek Isten rátok bízott nyáját; viseljétek gondját, ne kényszerűségből, hanem önként, Istenhez híven; ne haszonlesésből, hanem odaadással; ne zsarnokoskodva a választottak fölöött, hanem mint a nyájnak mintaképei (jó szívvel).” (1 Pét. 5,2)

Az egyházi intézményben mindennek a személyes kegyelmi kapcsolatot és a szeretetet kell kifejezésre juttatnia, nincs itt helye a névtelenségnek, a mesterkedésnek, a személytelen bürokráciának. Ha pedig mégis így volna, az csak fölszólítás a számunkra: harcoljunk Jézus szelleme tiszta érvényesüléséért az egyházban, de nem lehet jogcím arra, hogy elhagyjuk kereteit.

Amikor belépünk a hívők közösségébe, és amikor kötelezőnek ismerjük el az intézményt, akkor azzal a hatással is azonosítani kell magunkat, melyet az Egyház gyakorol a világra.

Sokminden, amit idevonatkozólag a történelemből ismerünk, könnyen szolgáltathat ellenérveket: az inkvizíció, a keresztes háborúk, a műveletlen népek „lelki meghódítása”, a vallásháborúk... Az ilyesmi sajnos az erőszak árnyékát veti a kereszteny apostoli gondolatra.

Az viszont, amit az Apostolok Cselekedeteiben arról olvasunk, hogy a keresztyénség kezdetén mint áradt ki a remény, följosgít arra, hogy szigorú ítéletet mondjunk a későbbi kisiklásokról. Az Evangéliumnak el kell terjednie az egész világon, mivel minden nép számára adatott, és mindenkinek meg kell látnia Isten üdvösségét, és mert nincs két Jézus Krisztus, nincs két húsvét és pünkösöd. Az Egyháznak nyilvános tanúságot kell tennie, nem szabad hallgatnia. De ez a tanúságtétel csak szabad és tapintatos lehet, csak felszólítás lehet arra, hogy tudatosan és személyesen vesse fel ki-ki maga előtt a kérdést: kicsoda számára Jézus Krisztus?

Semmi sem olyan személyes jellegű, mint az Evangélium meghirdetése: a lelkiismereteken keresztül kell hatnia szabad akaratunkra, Isten személyes szavát kell hatótényezővé tennie. Ezért semmi sem olyan méltatlan Krisztus Egyházához, mint az erőszakos eljárás a tömegekkel szemben, a rejtett és pszichológiai ráhatás, — azaz a hatalom minden olyan formája, amely ellentétben van az Evangéliummal. Kemény küzdelmet jelent az Egyháznak, hogy az legyen, aminek lennie kell. Ez mindannyiunkra érvényes.

Személyiségeket az Egyházban! – ez a Szentlélek akció-programja, és ez mindig győz, szemben a bűn nehézkedési erejével, mely ellenkező irányban fejt ki hatását.

„*Egyházunk a szentek egyháza,*” – írta Bernanos – „és hogy szentté lehessen, melyik püspök nem adná oda érte gyűrűjét, süvegét, mellkeresztjét, és melyik kardinális ne adná oda biborát, és melyik pápa fehér köntösét, kamarásait, gárdistáit és minden vagyonát? ... A bölcsesség, a fegyelem, a pompa és a fönnség egész gépezete semmi hozzá képest, ha a szeretet járja át. Ám a kisszerűség ezekben csupán szolid biztosítékot keres az isteni kockázattal szemben. De mit számít ez! A legkisebb gyermek, aki katekizmust tanult, tudja, hogy az Egyház valamennyi tagjának áldása együttvéve is csak annak adja meg a békét, aki kész azt jószándékkal befogadni. Nincs rítus, ami pótolná a szeretetet. Egyházunk a szentek Egyháza.”

¹ *Les deux sources de la morale et de la religion* c. művében.

HIBAIGAZÍTÁS

- 44.o. A 7. sor helyesen: amilyenben a megtérés bensőségessé válik.
- 100.o. A 13. sor vége helyesen: világ kifejlesztette (nem: világ, mely kifejlesztette)
- 104.o. Alulról, 6. sor: a Pünkösddel céljához érkezett (nem: végéhez érkezett)

PIERRE-ANDRÉ LIÉGÉ

született 1921. június 21-én, a domonkosok rendjébe lépett 1938-ban, a Saulchoir-i domonkos főiskolán és a Sorbonne-on filozófiai, a Tübingen-i egyetemen teológiai tanulmányokat folytat, 1944-ben pappá szentelik. 1947 óta Saulchoir-ban előbb az alapvető hittannak, majd a pasztorálteológiának és igehirdetésnek tanára; később a párizsi Institute Catholique-on tanít katechetikát, meghívást kap a Montreal-i és Quebec-i egyetemre, ahol az év bizonyos szakáiban tanít, ugyanígy rendszeresen előad Lille-ben az EMACAS (École des Missionnaires d'Action Catholique et d'Action Sociale) tanfolyamán. Társalapítója a párizsi Institut de Pastorale Catechetique-nek és a „Parole et Mission”-nak, amelynek alapítása óta (1958) társszerkesztője. Évtizedeken át folytat lelkipásztori munkát az ifjúság körében. Mintegy 20 francia és külföldi folyóirat sorolja

munkatársai közé. Országosan ismert előadó, ismételten vezette a francia Püspöki Kar lelkigyakorlatait. A II. Vatikáni Zsinaton mint teológus-szakértő vett részt.

Irodalmi munkássága: Az „Initiation Théologique” (Cerf, 1955-57) c. négykötetes teológiai összefoglaló műben (németül: Die Katholische Glaubenswelt, Herder, 1960/64) az egyházzal szóló rész szerzője. A következő gyűjteményes munkáknak társszerzője: „Mission et liberté des laïcs dans le monde” (Cerf); „Croyants et incroyants d'aujourd'hui” (Cerf); „Athéisme, tentation du monde, réveil des chrétiens” (Cerf). Önállóan megjelent művei könyvünkön kívül:

Adultes dans le Christ (La Pensée Catholique, Bruxelles, 1959; ném.: Mündig in Christus, Herder, 1965, 3. kiad.) Ma, amikor annyit írnak a keresztény nagykörűségről, az önálló felelősségvállalásról, különös jelentősége van az erre való nevelés lélektani és teológiai megalapozását nyújtó műnek. (Kiadását tervbe vettük.)

„*Jeune homme lève toi*” (Editions du Cerf, Paris, 1959) a liturgikus év folyamán elmondott krisztocentrikus – nagyobbára ifjúsági – katekézisek, amelyekben – egyebek mellett – röviden, népszerűen megtaláljuk a könyvünkben rendszeresen kifejtett gondolatokat. Megjelent kiadásunkban: *Tanúim lesztek*, Bécs, 1970, 198 I.

A keresztény egységtörekvések célját szolgáló „Églises en dialogue” sorozat (Mame), „*L'Église dans le monde*” c. kötetében – Nikos A. Nissiotis és Philippe Maury társaságában – Liégé atya írta a harmadik részt: „Église de Jésus-Christ, église du monde”. Az egyház és a világ viszonyait három különböző szemszögből megvilágító érdekes műben szerzőnk kb. 50 oldalas tanulmánya rendkívüli tömörséggel és világossággal fejt ki a zsinat tanítását.

P.Liégé különös érdeklődési körébe tartozik a keresztény egységre törekvés mozgalma ugyanúgy, amint aktív résztvevője a keresztény béketörekvéseknek is: tagja a Keresztény Békekonferencia francia Központi Bizottságának. Jelenleg a párizsi St. Jacques domonkos konvent priorja.

KIADÓNK ÚJABB TERMÉSÉBŐL

Jean-Claude BARREAU:

„Jézus Krisztus válik egész
életünk motívumává.” (Liégé)

AZ ÖRÖMHÍR

Jézus Krisztus üzenete

Bécs, 1972, 182 lap

Annak előfeltétele, hogy Jézus Krisztus váljék életünk motívumává, hogy igyekezzünk megismerni az Urat. Hogyan kövessük szeretetből azt, akit nem ismerünk eléggé? Barreau „Az Örömhír” c. könyvében épp azt tűzte ki céljául, hogy Jézus Krisztus személyével és művével ismertesse meg az olvasót. Egyszerű, közvetlen módon magát Jézust beszélgeti, és így vezet el a kereszténység szívébe, hiszen „a kereszténység nem valami, hanem valaki: Jézus Krisztus”.

Theodor BOVET:

FELETTE NAGY TITOK

Könyv a házasságról

Harmadik kiadás. Bécs, 128 lap

Szerzőnk, a házasság és család kérdéseivel foglalkozó tudomány, a gamológia megalapítója, hívó keresztény orvos, többévtizedes házassági tanácsadói gyakorlattal és gazdag irodalmi tevékenységgel, e kézikönyvét házasságra készülők, házaspárok és házassági tanácsadók számára szánta, s benne szolid, rövid, mindenki számára érthető eligazítást nyújt. A katolikus F.X. Arnold pasztorális-professzor Bovet művét „a mélyen hívó protestáns orvos érett, alázatos és bölcs művének tartja, amelyben a szerző, mint házasember kitűnően megvalósította az orvosi szakszempont és a lelkipásztori ethosz megvalósítását.”

BIBLIÁVAL VASÁRNAPRÓL VASÁRNAPRA

Mai gondolatok új liturgiánk szentírási olvasmányaihoz

Bécs, 1971, 495 lap

A II. Vatikáni Zsinat óta a Biblia nagy része a vasárnapi liturgia révén közkinccsé lett. Könyvünk célja a mai ember érdeklődésével és igényeivel vizsgálni a Bibliát: a vasárnapi szentírási szakaszokat a Biblia szerves összefüggésében szemlélve, keresni mondanivalóját a mai kor embere számára, hogy megvilágítsa, átalakítsa Krisztus tanítása szellemében életét, felkavarva nyárszolgárai nyugalmaiból. Állandó kapcsolatot keresni a Szentírás tanítása, Krisztus üzenete és mindennapi életünk között: ez volt a könyv íróinak célja. A mű értékét emeli, hogy biblikus szakemberek, papok és világi hívők kollektív munkájának eredménye.

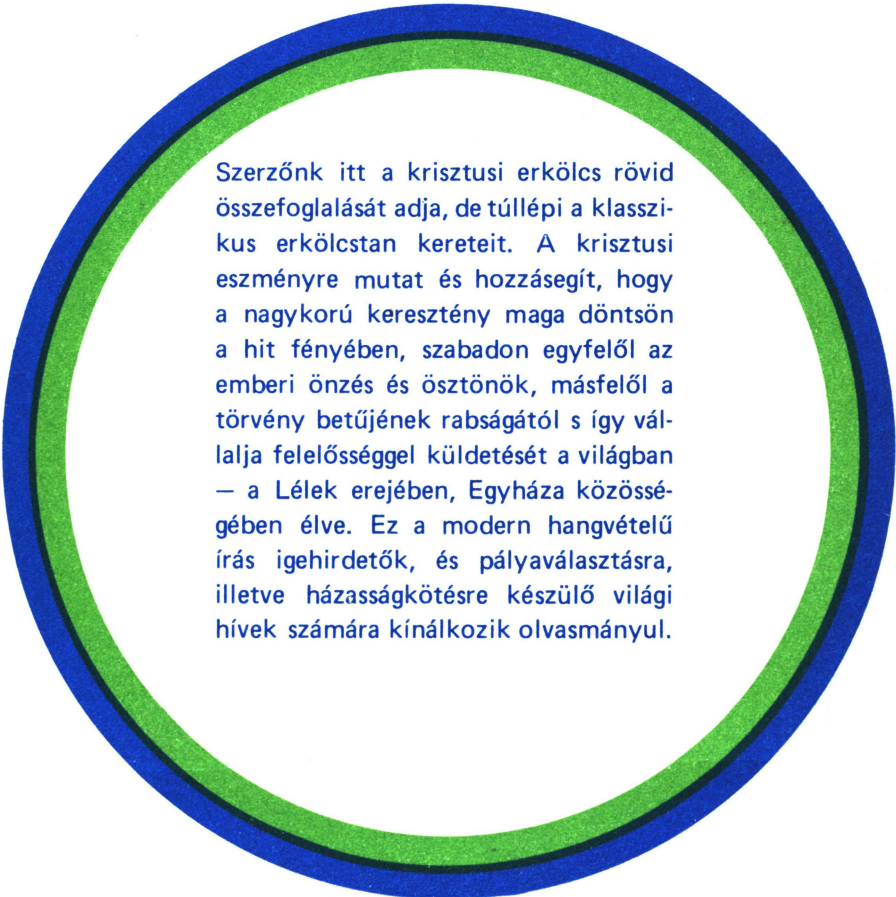
.

1973 tavaszán jelenik meg kiadásunkban Michel QUOIST könyve:

IGY ÉLNI JÓ

Elmélkedések az élet művészetéről – mai keresztényeknek Negyedik kiadás.

Rendelési cím: VERLAG OMC, A-1042 WIEN, Postfach 17.

Szerzőnk itt a krisztusi erkölcs rövid összefoglalását adja, de túllépi a klasszikus erkölccstan kereteit. A krisztusi eszményre mutat és hozzásegít, hogy a nagykorú keresztény maga döntsön a hit fényében, szabadon egyfelől az emberi önzés és ösztönök, másfelől a törvény betűjének rabságától s így vállalja felelősséggel küldetését a világban – a Lélek erejében, Egyháza közösségében élve. Ez a modern hangvételű írás igehirdetők, és pályaválasztásra, illetve házasságkötésre készülő világi hívek számára kínálkozik olvasmányul.